

Nr 112.

Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till skogshärbärgeslag m. m.; given Stockholms slott den 19 februari 1937.

Under åberopande av bilagda i statsrådet och lagrådet hållna protokoll vill Kungl. Maj:t härmed, jämlikt § 87 regeringsformen, föreslå riksdagen att antaga härvid fogade förslag till

skogshärbärgeslag; samt

lag angående ändrad lydelse av 10, 32, 33 och 35 §§ lagen den 29 juni 1912 (nr 206) om arbetarskydd.

Under Hans Maj:ts

Min allernådigste Konungs och Herres frånvaro:

GUSTAF ADOLF.

Gustav Möller.

Förslag till Skogshärbärgeslag.

Härigenom förordnas som följer:

1 §.

Bedrives skogsavverkningsarbete, arbete med försågning av virke i direkt samband med skogsavverkning, kolnings-, väg-, vattenavlednings- eller flottledsbyggnadsarbete på sådant avstånd från ställe, där bostad finnes att tillgå, att det icke skäligen kan påfordras, att arbetarna skola begiva sig dit för erhållande av natthärbärke, åligger det arbetsgivaren att sörja för att arbetarna å eller i närheten av arbetsstället äga tillgång till sådant härbärke.

Vid skogsavverknings-, väg-, vattenavlednings- och flottledsbyggnadsarbete åligger det arbetsgivaren att jämväl sörja för att å eller i närheten av arbetsstället tillgång finnes till lämpligt stallrum för de hästar, som användas vid arbetet.

I denna lag förstås med arbetare envar, som utför arbete för annans räkning utan att i förhållande till denne vara att anse såsom självständig företagare, och med arbetsgivare envar, för vilkens räkning arbete utföres av sådan arbetare, utan att mellan dem står någon tredje person, vilken såsom självständig företagare åtagit sig att ombesörja arbetets utförande.

2 §.

Härbärke, varom i 1 § sägs, skall ej mindre erbjuda tillräckligt utrymme samt tillfredsställande skydd mot köld och nederbörd än även i övrigt, med tillbörlig hänsyn tagen till den tid och de förhållanden, under vilka härbärgat kan förväntas komma till användning, motsvara skäligen fordringar på en tillfälligt bostad.

Härbärke, som är avsett att bebos av minst tio arbetare, skall, där ej yrkesinspektionens chefsmyndighet finner skäl medgiva undantag, så inredas, att gemensam mathållning där lämpligen kan anordnas.

Vad i första stycket är sagt om härbärke skall äga motsvarande tillämpning beträffande stallrum, som avses i 1 §.

3 §.

I fråga om härbärke, som användes vintertid under någon längre tid, skall av arbetsgivare särskilt iakttagas:

a) På varje inkvarterad arbetare skall under normala förhållanden komma ett luftutrymme av minst fem kubikmeter.

b) Avståndet mellan golv och innertak må ej understiga två meter i den del av bostaden, som ej disponeras för inredning (sovplatser, skåp m. m.).

c) Härbärke skall vara anordnat med trägolv. Uppföres härbärke vintertid eller å tjälad mark, skall det förses med trossbotten eller annan därmed likvärdig anordning.

d) Härbärke skall vara anordnat med innanfönster eller fönster med dubbla rutor på något avstånd från varandra i samma båge.

e) Härbärke avsett för fyra eller flera arbetare skall vara anordnat med torkrum samt förvaringsrum, lämpligen i anslutning till förstuga.

f) På lämpligt avstånd från härbärke skall finnas avträde inom skjul.

Där det i visst fall finnes av särskilda skäl påkallat, äger yrkesinspektionens chefsmyndighet medgiva undantag från vad i denna paragraf stadgas.

4 §.

Tillsyn å efterlevnaden av denna lag utövas, på sätt Konungen närmare föreskriver, under överinseende och ledning av yrkesinspektionens chefsmyndighet, av befattningshavare vid yrkesinspektionen samt i det allmännas tjänst för skogsvård anställd personal.

5 §.

De, som hava att taga befattning med tillsyn å efterlevnaden av denna lag, skola, när helst de så påfordra, äga tillträde till de härbärgen och stall, som finnas anordnade, ävensom rätt att där företaga undersökningar, vartill deras tjänsteåligganden kunna giva anledning; och vare arbetsgivaren pliktig att för tillsynens behöriga utövande på anfordran tillhandagå med alla nödiga upplysningar.

Vad i 17 kapitlet 11 § rättegångsbalken förordnas om dem, som rättens eller Konungens befallningshavandes bud och ärende gå, gälle ock om dem, som hava att taga befattning med tillsyn å efterlevnaden av denna lag.

6 §.

Å arbetsställe, som i denna lag avses, må arbetarna inom sig utse ett eller flera ombud att till vederbörande inspektionsförrättare framföra arbetarnas önskemål beträffande härbärke eller stall. Om dylikt val böra ombuden underätta arbetsgivaren samt skogs- och flottledsinspektören.

Vid inspektion å arbetsställe, där ombud för arbetarna finnes, bör inspektionsförrättaren i regel träda i förbindelse med ombudet.

Vederbörande tillsynsorgan är pliktigt att på begäran kostnadsfritt tillhandahålla arbetarnas ombud avskrift av anvisning, råd eller annat skriftligt meddelande, som avlåtits rörande härbärke eller stall vid arbetsstället.

7 §.

Underlåter arbetsgivare att ställa sig till efterrättelse föreskrifterna i 1, 2 eller 3 §, äger yrkesinspektionens chefsmyndighet på framställning av skogs- och flottledsinspektören eller där så eljest provas nödigt förbjuda arbetsgivaren, sedan denne blivit i saken hörd, att efter utsatt skälig tid använda

visst härbärke eller stall eller bedriva visst arbete utan att hava vidtagit av chefsmyndigheten vid förbudets meddelande angivna åtgärder. Är synnerlig olägenhet för handen, må chefsmyndigheten, utan att avbida arbetsgivarens yttrande, meddela dylikt förbud att träda i kraft omedelbart och gälla tills vidare, intill dess annorlunda förordnas, ävensom, där så finnes påkallat, låta genom polismyndighetens försorg på arbetsgivarens bekostnad vidtaga nödig anordning till säkerställande av förbudets upprätthållande.

Är fråga om åtgärd beträffande härbärke eller stall, som arbetsgivaren fått till sig upplåtet, bör jämväl upplåtaren höras. Chefsmyndigheten äger att meddela förbud mot upplåtande av härbärgen för inkvartering av arbetare eller av stallet för inhysande av hästar utan att med härbärgen eller stallet vidtagits viss angiven åtgärd.

8 §.

Underlåter arbetsgivare att ställa sig till efterrättelse förbud, som meddelats med stöd av 7 § första stycket, straffes med dagsböter, dock ej under tio, eller, där omständigheterna äro synnerligen försvårande, med fängelse i högst sex månader. Till samma straff dömes, där upplåtaren överträder förbud, som meddelats med stöd av 7 § andra stycket.

Den, som under tid, då han är ställd under tilltal för förseelse, varom i denna paragraf förmäles, fortsätter samma förseelse, skall, när han varder därtill lagligen förvunnen, för varje gång stämning därför utfärdats och delgivits, fällas till det ansvar, som är bestämt för sådan förseelse.

9 §.

Böter, som ådömas enligt denna lag, tillfalla kronan. Saknas tillgång till böternas gäldande, skola de förvandlas enligt allmän strafflag.

10 §.

Over beslut av yrkesinspektionens chefsmyndighet i fråga, som omförmäles i denna lag, må klagan föras hos Konungen i vederbörande statsdepartement inom tid, som för överklagande av förvaltande myndigheters och ämbetsverks beslut är bestämd.

11 §.

Beträffande verksamhet, som bedrives av staten eller kommun, skall vad i denna lag är stadgat om arbetsgivare gälla arbetsföreståndaren.

Föreskrifterna i 7 § skola icke äga tillämpning å verksamhet, som bedrives av staten, utan skall i avseende å sådan verksamhet gälla följande bestämmelse:

Skulle skogs- och flottledsinspektören finna förhållande i fråga om härbärke eller stall vid visst arbetsställe påkalla åtgärd, som avses i 7 §, skall han därom göra anmälan hos den myndighet, vilken över verksamheten har överinseende, varefter denna myndighet har att, efter omständigheterna, antingen vidtaga den påkallade åtgärden eller ock underställa ärendet Konungens prövning.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1937, från och med vilken dag lagen den 25 april 1919 (nr 222) angående beredande i vissa fall vid skogsavverkning, kolning och flottledsbyggnad av härbärge åt arbetarna m. m. upphör att gälla.

Bryter arbetsgivare mot förbud, som jämlikt 3 § sistnämnda lag samt 38 § lagen om arbetarskydd, enligt den lydelse dessa lagrum ägde före den 1 januari 1932, meddelats av Konungens befallningshavande, eller mot förbud, som jämlikt 3 § lagen angående beredande i vissa fall vid skogsavverkning, kolning och flottledsbyggnad av härbärge åt arbetarna m. m. samt 38 § 1 mom. lagen om arbetarskydd, enligt den lydelse dessa lagrum äga enligt lagar den 12 juni 1931 (nr 289 och 288), meddelats av yrkesinspektionens chefsmyndighet, skall, om sådan förseelse ägt rum efter det skogshärbärgeslagen trätt i kraft, vad i 8 § sistnämnda lag är stadgat äga tillämpning.

Förslag
till
Lag

angående ändrad lydelse av 10, 32, 33 och 35 §§ lagen den 29 juni 1912 (nr 206) om arbetarskydd.

Härigenom förordnas, att 10, 32, 33 och 35 §§ lagen den 29 juni 1912 om arbetarskydd¹ skola, 33 och 35 §§ i nedan angivna delar, erhålla följande ändrade lydelse:

10 §.

Till bergverks-, bruks-, fabriks-, hantverks- eller annat industriellt arbete eller byggnadsarbete, ändå att det ej är att hänföra till industriellt arbete, eller skogsavverknings- eller kolningsarbete eller arbete med transport av personer eller gods må icke användas minderårig under fjorton år. Vad sålunda stadgats skall dock ej gälla distribution av varor eller utträttande av bud eller ärenden.

Bedrives arbete, som med förbudet i första stycket avses, i sådan omfattning, att å arbetsstället i regel användas minst tio arbetare, må minderårig icke användas till arbetet, utan så är att den minderåriges intygsbok, utöver vad i 9 § föreskrives, innehåller läkarintyg, utvisande att den minderåriga icke företer sjuklighet, svaghet eller bristande kroppsutveckling eller, där så skulle vara förhållandet, att den minderåriga icke kan anses komma att lida men av den sysselsättning, varom fråga är. Sådant läkarintyg må, utom då fråga är om minderårigs användande till skogsavverknings-, kolnings- eller flottningsarbete, vid intygsbokens avlämnande till arbetsgivaren ej vara äldre än ett år och kan utgöras av anteckning, som vid besiktning enligt 35 § införts i boken av besiktningsläkaren.

32 §.

Det åligger arbetsgivare, vilken använder minderårig i arbete av den beskaffenhet och omfattning, som i 10 § andra stycket avses, att hava den minderåriges namn, födelseår och födelsedag införda i en särskild förteckning ävensom att vid den minderåriges avgång ur arbetet avföra den minderåriga från förteckningen. Dylik förteckning föres för kalenderår, och skall vid förnyat uppläggande av förteckningen iakttagas, att i densamma införas samtliga minderåriga, som vid årsskiftet kvarstodo i arbetet. Arbetsgivaren är pliktig förvara förteckningen å arbetsstället under ett år utöver det kalenderår förteckningen avser. Vad sålunda stadgats äger dock icke tillämpning å skogsavverknings-, kolnings- eller flottningsarbete.

33 §.

Arbetsgivare, som använder en eller flera minderåriga i arbete av den beskaffenhet och omfattning, som i 10 § andra stycket avses, skall inom fjorton

¹ Senaste lydelse se SFS 1931: 288.

dagar från det han började i arbetet använda dylik arbetskraft därom hos vederbörande yrkesinspektör eller bergmästare göra skriftlig anmälan ävensom på samma sätt, likaledes inom fjorton dagar, göra anmälan, då han icke vidare i arbetet använder någon minderårig. Äger användandet av sådan arbetskraft rum allenast under viss eller vissa tider av året och kan arbetsgivaren därom på förhand lämna tillförlitlig upplysning, må anmälan, som innehåller sådan upplysning, gälla så länge de anmälda förhållandena fortfarande äga bestånd. Vad sålunda stadgats äger dock icke tillämpning å skogsavverknings-, kolnings- eller flottningsarbete.

Vid beviljande — — — ovan stadgats.

35 §.

En gång varje kalenderår skall vid arbetsställe, där minderåriga användas i arbete av den beskaffenhet och omfattning, som i 10 § andra stycket avses, företagas läkarbesiktning å de minderåriga till utrönande, huruvida sysselsättning, vartill minderårig användes, är för dennes hälsa eller kroppsutveckling menlig. Dylik besiktning må jämväl eljest, då Konungens befallningshavande finner särskilda skäl föreligga att därom förordna, företagas å viss eller vissa av de minderåriga. Vad sålunda stadgats äger dock icke tillämpning å skogsavverknings-, kolnings- eller flottningsarbete.

Det åligger — — — berörda anteckningsbok.

Till förrättande — — — avgiva yttrande.

Vid beviljande — — — vid arbetsstället.

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1937.

*Utdrag av protokollet över socialärenden, hållet inför
Hans Maj:t Konungen i statsrådet å Stockholms
slott den 29 januari 1937.*

Närvarande:

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena SANDLER, statsråden
PEHRSSON-BRAMSTORP, WESTMAN, MÖLLER, LEVINSON, ENGBERG, SKÖLD,
NILSSON, QUENSEL, FORSLUND.

Efter gemensam beredning med cheferna för justitie-, kommunikations-,
jordbruks- och handelsdepartementen anför chefen för socialdepartementet,
statsrådet Möller:

Inom socialdepartementet föreligga för närvarande till prövning *fråga
om åtgärder i syfte att åstadkomma förbättring av skogsarbetarnas härbärgen
under avverkningstiden samt vissa därmed sammanhörande spörsmål*. Jag
anhåller nu att för Kungl. Maj:t få anmäla detta ärende, därvid under sär-
skilda huvudrubriker behandlas först frågan om reviderad skogshärbärgeslag
samt därefter spörsmålet om åtgärder avseende förbättrat arbetarskydd.

Skogshärbärgeslagen.

Historik.

Redan tidigt framställdes krav på lagstiftning i förevarande ämne. Det av
yrkesfarekommittén den 9 december 1909 avlämnade förslaget till lag om
arbetarskydd upptog sålunda en allmän bestämmelse om skyldighet för
arbetsgivare att tillse, att arbetare, som under längre tid sysselsattes med
arbete på så stort avstånd från ställe, där bostad kunde erhållas, att han icke
skäligen kunde begiva sig dit för erhållande av natthärbärke, å eller i när-
heten av arbetsstället ägde tillgång till lämplig plats för nattvila. Denna be-
stämmelse uteslöts emellertid i det förslag till lag om arbetarskydd, som av
Kungl. Maj:t förelades *1912 års riksdag*. Föredragande departementschefen
anförde som grund härtill, bland annat, att stadgandet, särskilt till följd av
sin obestämda avfattning, syntes ägnat att framkalla tvister och svårigheter
vid tillämpningen. *Nämnda års riksdag* beslöt emellertid i annat samman-
hang avlåtande av skrivelse (nr 147) till Kungl. Maj:t med begäran, att Kungl.
Maj:t måtte låta verkställa utredning rörande skogsarbetarnas ställning och
levnadsförhållanden i Norrland samt, i den mån det funnes önskligt, även i
andra i detta avseende därmed jämförliga landsdelar och därefter vidtaga
de åtgärder och, i den mån riksdagens medverkan krävdes, till riksdagen göra
de framställningar, som av denna utredning kunde föranledas.

Socialstyrelsen, som erhållit uppdrag att verkställa den sålunda begärda
utredningen, framlade under år 1916 berättelse över verkställda undersök-
ningar i en publikation benämnd »Skogsarbetarnas levnads- och arbetsför-

hållanden i Värmland, Dalarna och Norrland», varefter styrelsen med *skrivelse den 4 september 1917* avgav förslag till lag angående beredande i vissa fall vid skogsavverkning, flottning och kolning av härbärge åt arbetarna m. m. Ett på grundval av socialstyrelsens förslag samt däröver avgivna yttranden utarbetat förslag till lag i ämnet framlades därefter genom proposition nr 353 för *1918 års lagtima riksdag*. Riksdagen förklarade emellertid på förslag av lagutskottet (utlåtande nr 78), att saklig behandling av propositionen icke kunnat medhinnas, varför densamma icke bifallits (skrivelse nr 403).

Lagförslaget framlades därefter med i sak oförändrat innehåll genom proposition nr 53 för *1919 års lagtima riksdag*. Enligt förslaget skulle lagen avse härbärgen vid skogsavverkning och kolning. I motion, II: 325, av herr Johansson i Sollefteå m. fl. yrkades, att under lagen skulle falla jämväl flottningsarbete samt vissa andra arbeten, såsom dikningsföretag och vägbyggnader. På förslag av andra lagutskottet (utlåtande nr 16) antog riksdagen det i propositionen framlagda förslaget med viss ändring i fråga om bestämmelserna rörande tillsyn å lagens efterlevnad på sätt framgår av efterföljande lagtext. (Enligt propositionens förslag skulle tillsynen utövas av yrkesinspektionens befattningshavare.) Lag i ämnet utfärdades den 25 april 1919 (nr 222). Dess tre paragrafer hade följande lydelse:

1 §.

Bedrives skogsavverknings- eller kolningsarbete på sådant avstånd från ställe, där bostad finnes att tillgå, att det icke skäligen kan påfordras, att arbetarna skola begiva sig dit för erhållande av natthärbärge, åligger det arbetsgivaren att sörja för, att arbetarna å eller i närheten av arbetsstället äga tillgång till sådant härbärge.

Vid skogsavverkning åligger det arbetsgivaren att jämväl sörja för, att å eller i närheten av arbetsstället finnes tillgång till lämpligt stallrum för de hästar, som användas vid avverkningen.

I fråga om vilka personer, som enligt denna lag äro att anse såsom arbetare och arbetsgivare, gäller vad som stadgas i 2 § av lagen den 29 juni 1912 (nr 206) om arbetarskydd.

2 §.

Härbärge, varom i 1 § sägs, skall ej mindre erbjuda tillräckligt utrymme samt tillfredsställande skydd mot köld och nederbörd än även i övrigt, med tillbörlig hänsyn tagen till den tid och de förhållanden, under vilka härbärgen kan förväntas komma till användning, motsvara skäligen fordringar på en tillfällig bostad.

Vad nu är sagt om härbärge skall äga motsvarande tillämpning beträffande stallrum, som avses i 1 §.

3 §.

Tillsyn å efterlevnaden av denna lag utövas, på sätt Konungen närmare föreskriver, av Kungl. Maj:ts befallningshavande, som därvid åtnjuter biträde av befattningshavare vid yrkesinspektionen samt i det allmännas tjänst för skogsvård anställd personal; och skola i övrigt bestämmelserna i 31, 38, 45, 49—51 och 53 §§ i lagen om arbetarskydd i tillämpliga delar äga motsvarande giltighet.

Till 1919 års lagtima riksdag framlades jämväl (proposition nr 304), i anslutning till förslag om ny flottningslagstiftning, förslag till lag om skyldighet i vissa fall att vid flottled anordna härbärgen åt flottningsarbetarna.

Detta förslag antogs med vissa mindre jämkningar av riksdagen, varefter ännu gällande lag i ämnet, den s. k. flottledshärbärgeslagen, utfärdades den 19 juni 1919 (nr 428).

Den 19 december 1919 utfärdades kungörelse (nr 822) angående tillsyn å härbärgen för skogsavverknings-, kolnings- och flottningsarbetare. Enligt densamma skulle länsstyrelserna vid tillsyn å efterlevnaden av de två ovan nämnda lagarna av år 1919 äga åtnjuta biträde dels av en särskilt förordnad specialinspektör (skogshärbärgesinspektören), dels av skogsstatens befattningshavare, dels ock, i den mån vederbörande skogsvårdsstyrelser på framställning av länsstyrelserna därtill samtyckte, av de hos skogsvårdsstyrelserna anställda befattningshavare. I 1919 års kungörelse gjordes sedermera genom kungörelse den 6 juni 1924 (nr 186) vissa ändringar.

Den 10 juni 1920 utfärdade socialstyrelsen anvisningar (N:r 6 i serien socialstyrelsens anvisningar angående skydd mot yrkesfara) angående härbärgen vid avverknings-, kolnings- och flottningsarbeten samt angående stall vid avverknings- och kolningsarbeten. Till ledning vid övervakandet av de ovannämnda lagarna av den 25 april och den 19 juni 1919 meddelade socialstyrelsen efter samråd med domänstyrelsen anvisningarna under följande rubriker: tid för uppförande, byggnadsplats, förläggning av större antal arbetare, utrymmen, väggar, golv, tak, fönster, dörrar, eldstäder, förstuga, förvaringsrum och källare, sovplatser, bord, bänkar, hyllor, utrymmen i stall, inredning av stall, stall skilt från härbärke, avträde, förbandslåda samt hygien i allmänhet. Vidare meddelades anvisningar till befrämjande av hygien, ordning och trevnad i skogs- och flottningsarbetarhärbärgen samt råd och anvisningar rörande hästvård vid skogskörslor.

I kungörelse den 31 december 1924 (nr 546) föreskrevs, att tillsynen av arbetarskyddslagen såvitt anginge skogsavverknings-, kolnings-, flottnings- och flottledsarbeten från och med den 1 januari 1925 skulle utövas av specialinspektören för tillsynen av skogsarbetarnas m. fl. bostadsförhållanden (skogs- och flottledsinspektören).

Vid 1925 års riksdag yrkades i en motion, II:103, av herr Johansson i Sollefteå sådan ändring av skogshärbärgeslagen, att den bleve tillämplig jämväl vid flottledsbyggnads-, vägbyggnads- och större dikningsarbete, som bedreves under de i lagen angivna förhållanden. På förslag av andra lagutskottet (utlåtande nr 20) beslöt riksdagen (skrivelse nr 135) anhålla, att Kungl. Maj:t ville låta verkställa utredning, huruvida och i vilken omfattning en lagstiftning, likartad med den, som innefattades i skogshärbärges- och flottledshärbärgeslagarna, kunde anses erforderlig och genomförbar beträffande vägbyggnads- och vattenavledningsföretag samt flottledsbyggnadsarbeten, anordnade på större avstånd från ställen, där bostad funnes tillgänglig, ävensom för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen kunde föranleda.

Den 26 juni 1925 uppdrog Kungl. Maj:t åt socialstyrelsen att verkställa utredning och avgiva förslag i det avseende, som angavs i riksdagens framställ-

ning. Med *skrivelse den 19 maj 1927* överlämnade styrelsen till Kungl. Maj:t redogörelse för en inom styrelsen under år 1926 verkställd utredning rörande arbetarnas bostadsförhållanden m. m. vid vägbyggnads-, flottledsbyggnads- och dikningsarbeten i ödebygder eller mera glest befolkade trakter, varjämte styrelsen framlade förslag till vissa ändringar i skogshärbärgeslagen av innehåll, i huvudsak, att lagen skulle utsträckas att omfatta jämväl väg-, flottledsbyggnads- och vattenavledningsarbeten samt att länsstyrelsernas uppgift att övervaka lagens efterlevnad skulle överflyttas å yrkesinspektionens chefsmyndighet.

Vid *1929 års riksdag* yrkades i en motion, II: 311, av herr Johansson i Sollefteå m. fl. utredning och förslag till stärkande av skogs- och flottledshärbärgeslagarnas samt den i samband därmed utövade yrkesinspektionens effektivitet.

På förslag av andra lagutskottet (utlåtande nr 39) hemställde riksdagen med anledning av motionen i skrivelse (nr 184) till Kungl. Maj:t om utredning på vad sätt lämpliga åtgärder kunde vidtagas för att öka effektiviteten av den inspektion, som ägde rum enligt skogs- och flottledshärbärgeslagarna.

Utredning i anledning av riksdagens skrivelse verkställdes av *socialstyrelsen* och framlades genom *skrivelse den 28 september 1929*. I nämnda skrivelse samt i skrivelse den 24 i samma månad angående anslag för upprätthållande av yrkesinspektionens verksamhet föreslogs — förutom överflyttning av tillsynens ledning från länsstyrelserna till yrkesinspektionens chefsmyndighet — att skogs- och flottledsinspektören måtte överflyttas på ordinarie stat, att till hjälp åt specialinspektören måtte anställas en e. o. assistent samt att socialstyrelsen måtte beredas möjlighet att under den tid av året, då inspektionsbehovet vore störst, anställa en biträdande assistent.

Av socialstyrelsen föreslagen förstärkning av yrkesinspektionens arbetskrafter beviljades av *1930 års riksdag* dels i enlighet med förslag i statsverkspropositionen, femte huvudtiteln, punkterna 10 och 11, dels ock, såvitt angick den biträdande assistenten, i anledning av motion, II: 315, av herr Ericsson i Sörsjön m. fl.

Genom proposition nr 41 framlades för *1931 års riksdag* förslag till ändringar av skogshärbärgeslagen därutinnan, att dess tillämplighetsområde skulle utvidgas till att avse även flottledsbyggnadsarbete — men däremot icke, såsom socialstyrelsen år 1927 föreslagit, jämväl väg- och vattenavledningsarbeten — ävensom att tillsynen å lagens efterlevnad skulle överflyttas från länsstyrelserna till yrkesinspektionens chefsmyndighet (socialstyrelsen). I utlåtande nr 25 över propositionen samt i anledning därav väckta motioner tillstyrkte andra lagutskottet bifall till propositionen. Reservation avgavs av sex ledamöter (herr Sigfrid Hansson m. fl.), vilka föreslogo, att lagen skulle utsträckas till att omfatta även väg- och vattenavledningsarbete. Riksdagen biföll utskottets hemställan (skrivelse nr 171). Lag i ämnet utfärdades den 12 juni 1931 (nr 289). — Den 20 november 1931 utfärdade Kungl. Maj:t cirkulär

till väg- och vattenbyggnadsstyrelsen och samtliga länsstyrelser, vari anfördes, bland annat, att i samband med upprättande av arbetsplan för ödebygdsväg eller enkel byväg, avsedd att med bidrag av statsmedel komma till utförande i ödebygd i Norrland eller liknande glest befolkad trakt, undersökning skulle ske, huruvida uppförandet av särskilda härbärgen för arbetarna kunde vara av behovet påkallat. Prövades så vara förhållandet, skulle i arbetsplanen upptagas sådana anordningar för dylika härbärgen, som med hänsyn till ortens sed och årstiden för arbetenas bedrivande kunde finnas skäligen. Det skulle åligga väg- och vattenbyggnadsstyrelsen beträffande ödebygdsväg samt länsstyrelsen beträffande annan väg av ifrågavarande slag att övervaka tillämpningen av vad sålunda förordnats ävensom att därvid meddela de närmare föreskrifter, som kunde finnas erforderliga. — Enligt kungörelse den 18 december 1931 (nr 424) skall den tillsyn å efterlevnaden av lagen om arbetarskydd och med stöd av densamma meddelade föreskrifter, som åligger yrkesinspektör, i vad angår skogsavverknings-, kolnings-, flottledsbyggnads- och flottningsarbeten, utövas av skogs- och flottledsinspektören i egenskap av specialinspektör inom yrkesinspektionen. Skogs- och flottledsinspektören äger därvid uppdraga åt hos honom anställd assistent att i enlighet med de anvisningar han meddelar utöva sådan tillsyn. Från tillsynen är dock undantagen kontrollen över ångpannor. Vid utövande av tillsynen äger skogs- och flottledsinspektören påkalla vederbörande yrkesinspektörs medverkan beträffande maskinell eller annan teknisk anordning. — Enligt kungörelse samma dag (nr 425) om tillsyn å härbärgen för skogsavverknings-, kolnings-, flottledsbyggnads- och flottningsarbetare skall tillsyn å efterlevnaden av skogshärbärgeslagen utövas, under överinseende och ledning av yrkesinspektionens chefsmyndighet, av skogs- och flottledsinspektören jämte assistenter samt av jägmästare och länsjägmästare med biträde av underlydande personal.

Den 20 januari 1932 utfärdade socialstyrelsen i egenskap av yrkesinspektionens chefsmyndighet efter samråd med domänstyrelsen *råd och anvisningar* angående skydd mot yrkesfara vid skogsavverkningsarbete. (En andra reviderad och utökad upplaga därav utgavs den 4 januari 1937.)

I förevarande sammanhang må omnämnas, att enligt uppdrag av Kungl. Maj:t — meddelat i anledning av en riksdagens skrivelse den 6 juni 1929, nr 305 — *socialstyrelsen den 10 november 1933* avgav utredning och förslag rörande förbättrande av skogs- och flottningsarbetarnas provianterings- och matlagningsförhållanden under vistelsen i skogarna samt *medicinalstyrelsen den 25 november 1933* avlämnade undersökning rörande de dietiska och hygieniska förhållandenas inverkan på skogsarbetarnas hälsotillstånd (statens offentliga utredningar 1933: 38). Genom beslut den 20 september 1935 förklarade sig Kungl. Maj:t finna nämnda riksdagsskrivelse icke föranleda någon vidare behandling.

I *skrivelse den 14 december 1935* avlämnade *socialstyrelsen* till Kungl. Maj:t förslag till effektivisering av skogs- och flottledsinspektionen m. m.

Vid 1936 års riksdag hemställdes i en motion, II: 186, av herr Ericsson i Sörsjön m. fl., att riksdagen måtte anhålla om utredning angående möjligheten att åstadkomma en förbättring av skogsarbetarnas härbärgen under avverkningstiden.

Sedan yttranden över motionen avgivits av socialstyrelsen, domänstyrelsen, Sveriges skogsägareförbund, skogsägareföreningarnas riksförbund, svenska skogs- och flottningsarbetareförbundet samt riksförbundet landsbygdens folk, anförde andra lagutskottet i utlåtande, nr 22, över motionen:

Av de yttranden, som socialstyrelsen och Sveriges skogsägareförbund avgivit till utskottet, framgår, att under senare år åtgärder av olika slag vidtagits, varigenom skogsarbetarnas bostads- och övriga levnadsförhållanden under arbetet i skogarna i vissa fall förbättrats. Ytterligare förbättringar synas emellertid vara erforderliga, särskilt i fråga om bostädernas beskaffenhet.

Den inspektion, som utövas enligt skogshärbärgeslagen och som bland annat har till uppgift att tillse, att gällande bestämmelser på förevarande område iakttagas, har hitintills på grund av bristande tillgång på arbetskrafter icke varit tillräcklig. Socialstyrelsen har, såsom framgår av utredningen, med anledning härav i skrivelse till Kungl. Maj:t den 14 december 1935 framlagt förslag till åtgärder med syfte att åstadkomma större verkan av skogs- och flottledsinspektionen. Över socialstyrelsens framställning har yttrande avgivits av domänstyrelsen, varefter utlåtande inforrats från statskontoret. Enligt utskottets förmenande torde emellertid tillräckliga resultat icke kunna vinnas enbart genom en — i och för sig behövlig — förstärkning av inspektionen. Ytterligare åtgärder torde vara erforderliga. I sådant hänseende synes det bland annat böra övervägas, om icke föreskrifter utöver de nu förefintliga böra lämnas angående härbärgenas beskaffenhet. Utskottet anser på grund härav utredning erforderlig angående de möjligheter, som kunna stå till buds för att åstadkomma en förbättring av skogsarbetarnas härbärgen under avverkningstiden.

Utskottet hemställde därför, att riksdagen i skrivelse till Kungl. Maj:t ville anhålla, att Kungl. Maj:t måtte verkställa utredning angående möjligheten att åstadkomma en förbättring av skogsarbetarnas härbärgen under avverkningstiden samt för riksdagen framlägga det förslag, vartill utredningen kunde föranleda.

Utskottets hemställan bifölls av riksdagen (skrivelse den 26 mars 1936 nr 116).

Utredning och förslag i anledning av 1936 års riksdagsskrivelse.

Den 29 maj 1936 anbefallde Kungl. Maj:t *socialstyrelsen* att efter erforderlig utredning avgiva yttrande i ärendet och inkomma med det förslag, vartill utredningen kunde giva anledning. Samtidigt därmed överlämnades till styrelsen en från svenska skogs- och flottningsarbetareförbundet till socialdepartementet inkommen skrivelse den 27 augusti 1935, i vilken hemställts, att en skrivelsen bilagd undersökning beträffande härbärgen, arbetarskydd och förbandsartiklar under skogsarbete måtte beaktas.

Med skrivelse den 28 oktober 1936 avlämnade socialstyrelsen utredning och förslag angående förbättring av skogsarbetarnas härbärgen under avverkningstiden m. m.

Styrelsen anförde däri:

För att närmare belysa utvecklingen i fråga om bostädernas beskaffenhet och ändamålsenlighet efter skogshärbärgeslagens ikraftträdande och för att erhålla ett mera tydligt uttryck för den förbättring i fråga om bostädernas standard, som fortsatt jämväl under senare år och varom uttalanden från såväl arbetsgivare- som arbetarhåll bure vittne, hade skogs- och flottledsinspektören på anmodan av socialstyrelsen verkställt en sammanställning av de iakttagelser, som under de två senaste årens inspektioner gjorts beträffande härbärgen, som varit i bruk under vinterhalvåret (undersökning I). Vidare hade skogs- och flottledsinspektören genom utsändande av särskilda frågeformulär inhämtat uppgifter från statens revirförvaltare, större enskilda arbetsgivare och förvaltare av allmänningar och besparingsskogar i de sju norra länen rörande beskaffenheten av de bostäder, som bebotts under drivningssäsongen 1935—1936 (undersökning II). Samtidigt hade uppgifter införskaffats om de gemensamma skogsarbetarhushåll, vilka förekommit under nämnda säsong. Slutligen hade på grundval av de förteckningar över tillfälliga bostäder å statens skogar, som skogs- och flottledsinspektören tidigare mottagit från statens revirförvaltare, upprättats en sammanställning över samtliga dessa bostäder, vilken sålunda ytterligare belyste skogsarbetarnas bostadsförhållanden å dessa skogar (undersökning III).

Resultaten av de verkställda undersökningarna hade av skogs- och flottledsinspektören sammanfattats i en redogörelse, vilken bilagts socialstyrelsens skrivelse den 28 oktober 1936. Denna redogörelse finnes såsom bilaga (*Bilaga B*) i transumt¹ fogad vid detta protokoll.

I sin skrivelse hemställde socialstyrelsen, att Kungl. Maj:t måtte *dels* föreslå riksdagen att antaga reviderad skogshärbärgeslag samt att bevilja medel för anordnande under budgetåret 1937—1938 av kurser för utbildning av hushållerskor i omhändertagande av gemensamma skogsarbetarhushåll, läggande av första förband samt enklare sjukvård, *dels ock* vidtaga vissa ändringar i kungörelsen den 18 december 1931 om tillsyn å härbärgen för skogsavverknings-, kolnings-, flottledsbyggnads- och flottningsarbetare samt kungörelsen samma dag angående specialinspektör inom yrkesinspektionen för tillsyn å skogsavverknings-, kolnings-, flottledsbyggnads- och flottningsarbeten.

Socialstyrelsen hemställde därjämte, att Kungl. Maj:t måtte föreslå riksdagen att antaga lag om ändring i vissa delar av lagen den 29 juni 1912 om arbetarskydd, innefattande ändrade bestämmelser rörande minderårigas användande i skogsavverknings-, kolnings- och flottningsarbete. Detta förslag behandlas — såsom inledningsvis omnämnts — i det följande under särskild huvudrubrik.

Over socialstyrelsens utredning och förslag i dess helhet infordrades *yttranden* av länsstyrelserna i Värmlands, Kopparbergs, Gävleborgs, Väster-norrlands, Jämtlands, Västerbottens och Norrbottens län samt domänstyrelsen, varjämte svenska skogs- och flottningsarbetareförbundet, svenska sågverksindustriarbetareförbundet, Sveriges skogsägareförbund, skogsägareföreningarnas riksförbund, riksförbundet landsbygdens folk, sågverksförbundet

¹ Fig. 1—42 samt bilagorna 1—3 hava uteslutits.

och svenska flottledsförbundet lämnades tillfälle att avgiva yttrande däröver. Från statskontoret och skolöverstyrelsen infordrades yttranden såvitt anginge frågan om kurser för utbildning av hushållerskor vid gemensamma skogsarbetarhushåll.

Yttranden avgåvos av samtliga dessa myndigheter och sammanslutningar. Vid utlåtande av länsstyrelsen i Värmlands län funnos fogade yttranden av förste provinsialläkaren i länet samt Uddeholms aktiebolag. Ett yttrande av Dalarnes skogsägareförening u. p. a. var bilagt utlåtandet från länsstyrelsen i Kopparbergs län. Länsstyrelsen i Gävleborgs län bifogade yttrande från Korsnäs sågverks aktiebolag, länsstyrelsen i Västernorrlands län yttrande från skogsvårdsstyrelsen i länet samt länsstyrelsen i Jämtlands län yttranden från förste provinsialläkaren i länet ävensom från överjägmästaren i mellersta Norrlands distrikt.

Vad beträffar socialstyrelsens förslag rörande reviderad skogshärbärgeslag och därmed sammanhörande spörsmål blevo desamma i huvudsak tillstyrkta eller lämnade utan erinran av *flertalet myndigheter och sammanslutningar*, som avgivit yttranden i ärendet. *Svenska skogs- och flottningsarbetareförbundet* samt *svenska sågverksindustriarbetareförbundet* tillstyrkte för sin del på det livligaste vad socialstyrelsen i olika avseenden föreslagit. *Uddeholms aktiebolag* ställde sig däremot helt avvisande till socialstyrelsens förslag, *sågverksförbundet* till väsentliga delar därav. *Statskontoret* uttalade, att frågan om kurser för utbildning av hushållerskor vid gemensamma skogsarbetarhushåll borde göras till föremål för ytterligare övervägande, innan slutlig ställning toges till densamma. — Särskilda uttalanden rörande detaljspörsmål gjordes — på sätt framgår av det följande — i flertalet avgivna yttranden.

Förslag i 1937 års statsverksproposition angående skogs- och flottledsinspektionen.

I förevarande sammanhang må jämväl omnämnas åtgärder, som vidtagits för effektivisering av skogs- och flottledsinspektionen.

Sedan socialstyrelsen i skrivelse den 14 december 1935 framlagt förslag om en betydande utvidgning av skogs- och flottledsinspektionens organisation, har detta spörsmål behandlats i *1937 års statsverksproposition*, femte huvudtiteln, punkt 11, däri jag efter redogörelse för socialstyrelsens framställning och däröver avgivna utlåtanden anför:

Av den föreliggande utredningen framgår, att under senare år skogs- och flottledsinspektionen nödgats övertaga en allt större del av härbärgesinspektionen, medan de lokala tillsynsorganens andel i inspektionsverksamheten i motsvarande mån minskats. Denna utveckling har haft till följd, att den förstärkning av skogs- och flottledsinspektionens arbetskrafter, som beslöts vid 1930 års riksdag, icke medfört den effektivisering av inspektionsverksamheten, som åsyftades och om vars behövlighet delade meningar knappast torde hava rått. Med hänsyn härtill och då effektiviteten av ifrågavarande tillsyn främst är beroende på tillgången av arbetskrafter hos skogs- och flottledsinspektionen, är det uppenbart, att en ytterligare förstärkning av nämnda arbets-

krafter är behövlig. På grund härav anser jag mig böra tillstyrka såväl socialstyrelsens förslag om anställande hos inspektionen av en extra ordinarie skogsunderinspektör som ock förslaget om anställande varje år under tiden november—april av tre biträdande skogsunderinspektörer, vilka befattningshavare efter samråd med domänstyrelsen skulle utväljas bland hos domänverket tjänstgörande icke-ordinarie kronojägare, därvid jag dock, med hänsyn till vad statskontoret anført i ämnet, icke anser mig kunna förorda, att skogsunderinspektören placeras högre än i 14:e lönegraden. Då den utvidgade inspektionsverksamheten måste komma att föranleda ökning av skrivgöromålen å inspektionens expedition, får jag jämväl förorda styrelsens förslag om anställande därstädes under viss tid av året av ett extra biträde.

Däremot kan jag icke biträda socialstyrelsens förslag om löneuppflyttning för skogs- och flottledsinspektören, då de skäl, som anförts till stöd för uppflyttningen, icke synts mig tillräckligt starka. Mot överförande av den fast anställda assistenten till ordinarie stat har jag icke något att erinra men förordar — i överensstämmelse med den ståndpunkt, som intagits i omförmälda utlåtanden — att assistentbefattningen hänföres till lönegraden B 20. Den biträdande assistenten, vilkens tjänstgöringstid per år lämpligen synes kunna utsträckas till sex månader, torde icke behöva placeras högre än i 16:e lönegraden för extra ordinarie tjänstemän. Förslaget om överflyttning till ordinarie stat av den nuvarande befattningen såsom extra ordinarie kontorsbiträde anser jag mig kunna biträda.

Departementschefen.

Av skäl, för vilka jag kommer att lämna redogörelse i det följande, anser jag förslag böra framläggas till reviderad skogshärbärgeslag. Innan jag övergår till nämnda lagstiftningsfråga, torde jag emellertid få beröra vissa av socialstyrelsen behandlade i samband därmed stående spörsmål.

Sålunda har socialstyrelsen, såsom i det föregående nämnts, hemställt, att förslag måtte föreläggas riksdagen om anvisande av medel, så att kurser skulle kunna anordnas under budgetåret 1937/1938 för utbildning av hushållerskor i omhändertagande av gemensamma skogsarbetarhushåll, läggande av första förband samt enklare sjukvård. Berörda angelägenhet torde böra komma under överbäggande i annat sammanhang, varför jag här lämnar densamma å sido.

Socialstyrelsen har vidare hemställt, att vissa ändringar måtte göras i administrativa författningar på hithörande område. Slutlig ställning till de spörsmål, som i sådant hänseende tarva avgörande, torde ej böra tagas, förrän riksdagen fattat ståndpunkt till de nu ifrågasatta lagförslagen.

Förslag till reviderad skogshärbärgeslag.

Behovet av ändrad lagstiftning.

Inledningsvis må ur skogs- och flottledsinspektörens den 29 oktober 1936 dagtecknade redogörelse för av honom verkställda undersökningar rörande skogsarbetarnas bostads- och levnadsförhållanden återgivas uppgiften, att antalet arbetare, som numera vintertid sysselsättas inom skogsbruket i Värmland, Dalarna och Norrland, enligt senaste beräkningar uppgår till cirka 190,000, av vilka över 100,000 bo i tillfälliga bostäder.

Socialstyrelsens förslag.

Styrelsen anförde:

De resultat av verkställda undersökningar, som framlagts i den av skogs- och flottledsinspektören upprättade redogörelsen, utvisade, att en allmän avsevärd förbättring inträtt i fråga om skogsarbetarnas bostadsvillkor. Då denna betydande förbättring, som sålunda ägt rum under en förhållandevis kort tidrymd, kunnat åvägabringas med nu gällande lagstiftning på området, kunde det ifrågasättas, om någon ändring av skogshärbärgeslagen i den riktning, som riksdagen syntes åsyfta, vore behöfvig. Det torde nämligen kunna förväntas, att genom den skogligen yrkesinspektionens arbete, som syntes omfattas med förtroende och förståelse å såväl arbetsgivare- som skogsarbetarehåll, den utveckling på detta område, som nu pågått, skulle fortsätta, särskilt om inspektionens arbetskrafter förstärktes på sätt styrelsen föreslagit, och att den tid sålunda ej skulle vara så långt avlägsen, då skogsarbetarnas bostadsbehov å arbetsplatserna skulle vara i stort sett väl tillgodosett. Otvivelaktigt torde emellertid vara, att ett intagande i skogshärbärgeslagen av bestämmelser angående vidtagande av vissa numera allmänt vedertagna betydelsefullare åtgärder skulle vara ägnat att påskynda utvecklingen samt medföra ett underlättande av den skogligen yrkesinspektionens arbete därigenom, att åsyftade åtgärder i större omfattning än hittills komme att genomföras utan inskrändande från inspektionens sida. För det stora flertal arbetsgivare, som sökt ställa sig lämnade anvisningar till efterrättelse, torde det även vara ett önskemål, att så skedde.

Yttranden.

Socialstyrelsens förslag tillstyrktes, som förut nämnts, i flertalet avgivna yttranden.

Departementschefen.

Bostadsförhållandena och jämväl levnadsförhållandena i övrigt för skogsarbetare och därmed jämställda yrkesutövare, vilka äro sysselsatta med arbete på så stort avstånd från ställen, där bostad kan erhållas, att de icke varje dag efter arbetets slut kunna begiva sig dit för att få natthärbärge, hava glädjande nog under senare år avsevärt förbättrats. Emellertid har icke från något håll ens påståtts, att läget redan nu skulle vara sådant, att ytterligare åtgärder med syfte att tillgodose de ifrågavarande arbetarnas behov av lämpliga bostäder kunna anses obehöfviga. Från åtskilliga håll och med särskild styrka från arbetarorganisationernas sida har däremot framhållits, att mycket ännu återstår att förbättra på förevarande område.

Åtskilliga ändringar till arbetarnas förmån i nu rådande faktiska förhållanden kunna med säkerhet vinnas genom tillsyn däröver, att de tillfälliga bostäder, som komma till användning, äro anordnade i överensstämmelse med innehållet i gällande lag och i anslutning till densamma meddelade föreskrifter. Den inspektion, som hitintills utövats — av befattningshavare vid yrkesinspektionen samt i det allmännas tjänst för skogsvård anställd personal — har emellertid ingalunda varit effektiv. Sålunda hava i medeltal per år inspekterats allenast omkring 600 av de minst 10,000 härbärgen, som årligen tagits i bruk vid skogsavverkningsarbete. Med hänsyn härtill har jag funnit, att åtgärder måste vidtagas för att effektivisera inspektionen. För-

slag i sådan riktning hava framlagts i årets statsverksproposition (femte huvudtiteln, punkten 11).

Emellertid anser jag — i överensstämmelse med den uppfattning, åt vilken riksdagen år 1936 givit uttryck — att enbart en förbättrad inspektion av att nu gällande föreskrifter iakttagas icke är tillfyllest. Även om de framlagda förslagen till effektivisering av inspektionen genomföras, kommer dock den olägenheten att kvarstå, att endast en mindre del av antalet i bruk tagna härbärgen årligen blir inspekterad. En utbyggnad i vissa hänseenden av gällande lagstiftning är därför enligt min mening erforderlig, för att tillfredsställande förhållanden i fråga om skogsarbete och andra likställda arbetsområden skola ernås. Det synes mig i sådant hänseende vara av värde, att de mycket allmänt hållna föreskrifter angående härbärgenas beskaffenhet, som gällande lag innehåller, i vissa hänseenden kompletteras. Det kan nämligen efter en sådan lagändring förväntas, att åtgärder till förbättring av härbärgena, så att de fylla åtminstone vissa under särskilda förhållanden erforderliga minimikrav i fråga om utrymme m. m., komma att vidtagas utan inskrändande från inspektionens sida. Härigenom skulle inspektionens arbete otvivelaktigt bliva avsevärt underlättat. Till frågan om de åtgärder, vilkas vidtagande lämpligen bör föreskrivas i lagen, återkommer jag i det följande. Emellertid må redan i förevarande sammanhang framhållas, att de mera detaljerade föreskrifter, som enligt min mening böra införas i lagen, måste utformas med hänsyn tagen till de mycket skilda förutsättningar, varunder lagstiftningen kommer att verka. Något skäl att — såsom i ett yttrande uttalats — befara, att även med en sådan försiktig utformning av lagreglerna den sympati, varmed lagen hittills från skilda håll mottagits, och det förtroende, varmed uppsikten över densamma mötts, skulle komma att förbytas i motsatsen, anser jag icke föreligga.

Behov av ändrad lagstiftning förefinnes jämväl i ett annat avseende, nämligen i fråga om bestämmelserna rörande lagens tillämpningsområde. Jag kommer därutinnan att föreslå, att lagen utsträcker att avse även arbete med försäkring av virke i direkt samband med skogsarbete samt väg- och vattenavledningsarbete. Till de skäl, som enligt min mening föreligga för denna lagändring, återkommer jag i det följande.

Allmänna uttalanden angående lagens utformning.

Socialstyrelsens förslag.

Styrelsen hade, med hänsynstagande till numera vunna erfarenheter och rådande förhållanden, till närmare skärskådande upptagit frågan om huru skogshärbärgeslagen framdeles lämpligen borde vara utformad.

Två principiellt olika vägar kunde därvid följas: antingen gäve man lagen en mycket utförlig avfattning och läte den upptaga en mängd detaljföreskrifter med minimifordringar beträffande bostädernas beskaffenhet i olika avseenden, eller också läte man lagen bibehålla den allmänna formulering den nu hade. I sistnämnda fallet överlämnades det såsom hittills åt tillsynsorganen att med anpassning efter förhållandena i varje särskilt fall närmare utforma tillämpningen av skyddslagstiftningen. För att åstadkomma

önskvärd likformighet vid lagtillämpningen utfärdades vidare detaljerade anvisningar, som, ehuru närmast avsedda för tillsynsorganen, naturligen även bleve normgivande i allmänhet. Uppenbart vore, att med sistnämnda anordning av lagstiftningen förverkligandet av dess syfte vore i högsta grad beroende på att tillsynsorganen vore väl kvalificerade för och intresserade av sina arbetsuppgifter.

När styrelsen år 1917 hade att för skogshärbärgeslagens vidkommande taga ställning i förevarande avseende, valdes utan tvekan det senare alternativet, detta bland annat med hänsyn till de synnerligen olikartade förhållanden, som vore rådande vid de olika slag av arbeten, på vilka lagen skulle äga tillämpning. Med kännedom om de betydande, i olika sedvänjor och bruk bottnande olikheter, som i fråga om bostädernas anordnande och inredning rådde inom landets olika delar, och med hänsyn till de givetvis olikartade fordringar, som måste ställas på bostäder avsedda för sommar- och vinterbruk, på härbärgen för avverkningsarbetare och enkla vaktstugor för 1 å 2 kolningsarbetare m. m., torde med fog kunna ifrågasättas, om det ens vore möjligt att i lagen intaga tillfredsställande detaljerade föreskrifter angående tillgången till, utrymmet i och beskaffenheten i övrigt av de olika slag av härbärgen, som förekomme. Med största sannolikhet skulle en lag med detaljerade minimifordringar icke hava visat sig ändamålsenlig i detta fall. Därtill komme den olägenhet, som en lag med minimifordringar alltid medförde därigenom, att den så att säga fastläste utvecklingen vid den i lagen angivna minimistandarden. Man torde nämligen knappast kunna förvänta, att arbetsgivarna i gemen, för vilka tillgodoseendet av här ifrågavarande bostadsbehov medförde icke obetydliga kostnader, skulle i större omfattning vidtaga åtgärder utöver dem, som innefattades i en dylik lag.

Med hänsyn till vad nu anförts torde skogsarbetarnas intressen i förevarande avseende även framdeles bättre tillgodoses genom nu gällande anordning, som möjliggjorde en smidig lagtillämpning och hänsynstagande till förhållandena i varje särskilt fall. I yttrande den 7 mars 1929 till riksdagens andra lagutskott — skogshärbärgeslagen hade då varit i tillämpning under 9 år — anförde styrelsen rörande frågan i vad mån bland annat skogshärbärgeslagen visat sig fylla det med densamma avsedda syftet följande: »Den erfarenhet, som under den hittillsvarande giltighetstiden vunnits rörande denna lagstiftnings verkningar, torde berättiga till det omdömet, att lagstiftningen i fråga och särskilt huvudbestämmelserna däri angående tillhållande av och anordnande av härbärgen samt skogsstall i det stora hela visat sig väl motsvara de anspråk, som skäligen kunna ställas på en dylik lagstiftning. Det torde sålunda ha visat sig lyckligt, att man avstått från att i lagarna intaga mera detaljerade föreskrifter om huru härbärgen och skogsstall skola byggas och inredas samt angående deras beskaffenhet i övrigt utan nöjt sig med ett allmänt angivande av de fordringar, som härbärgen och stall skola uppfylla. Denna läggning av lagstiftningen har möjliggjort för tillsynsorganen att utforma dess tillämpning med hänsynstagande till i varje fall förefintligt behov och med anpassning efter i olika landsändar gängse tradition och sedvänjor. Lagstiftningen har härigenom, samtidigt som den bildat ett fast underlag för tillsynsverksamheten, blivit ett smidigt medel för genomförande av det med lagstiftningen avsedda syftet.»

Den av styrelsen förordade anordningen att i lagen huvudsakligen inrymma mera allmängiltiga stadganden borde emellertid icke utgöra hinder för att därjämte i lagen lämna vissa viktigare konkreta föreskrifter, som under vissa förhållanden skulle särskilt iakttagas.

Med hänsyn till de tämligen avsevärda avvikelser från gällande lag, som socialstyrelsens förslag innehölle, ansåg styrelsen, att helt ny lag i ämnet borde utfärdas.

Socialstyrelsen anförde vidare:

Med bibehållande av lagens allmänna formulering i de grundläggande paragraferna (1 och 2 §§) kunde tiden anses vara inne att införa ett stadgande (3 §), vari skulle angivas, vad som särskilt skulle iakttagas beträffande bostäder, som användes vintertid under någon längre tid. Ett liknande förfaringssätt hade kommit till användning i arbetarskyddslagen, där 3 § innehöll principiella staganden, medan 4 och 5 §§ angåve vissa åtgärder, som särskilt skulle iakttagas.

I 4 § skulle upptagas bestämmelser angående tillsyn å lagens efterlevnad (för närvarande intagna i 3 §) samt därefter i 5—11 §§ bestämmelser, motsvarande de stadganden i lagen om arbetarskydd, som skulle äga tillämpning i fråga om skogshärbärgeslagen. Härom anförde socialstyrelsen:

De hänvisningar till vissa paragrafer i lagen om arbetarskydd, som funnes i den nu gällande lagens 3 §, hade ersatts med särskilda paragrafer, vilka därvid i mån av behov givits en för skogshärbärgeslagen avpassad formulering. Genom en dylik ändring skulle de många, för vilka sistnämnda lag hade intresse, erhålla fullständiga uppgifter om dess stadganden utan att därjämte behöva anskaffa lagen om arbetarskydd samt tolka, vad som menades med att de anförda paragraferna »i tillämpliga delar äga motsvarande giltighet». Vidare erhöles därigenom önskvärd överensstämmelse med flottledshärbärgeslagen, vilken redan från början erhållit en dylik mera utförlig avfattning.

Y t t r a n d e n.

Socialstyrelsens förslag kritiserades av *sågverksförbundet*, som anförde:

Genom förslaget om intagande i lagen av vissa viktigare konkreta föreskrifter, som under vissa förhållanden skulle särskilt iakttagas, hade socialstyrelsen gjort ett avsteg från sin förut intagna principiella inställning angående vad lagen lämpligen borde innehålla. Förbundet trodde icke, att intagande av vissa konkreta föreskrifter i och för sig kunde anses befrämja utvecklingen. Styrelsen anförde själv ett viktigt skäl emot intagande i lagen av dylika bestämda minimifordringar, i det att styrelsen framhölle, att en lag med minimifordringar alltid medförde den olägenheten, att den så att säga fastläste utvecklingen vid den i lagen angivna minimistandarden. Förbundet trodde, att detta rent psykologiskt vore en mycket viktig omständighet. De intressen, man här avsåg att tillgodose, torde bäst främjas genom att inspektionsmyndigheten finge såsom hittills utan uttryckliga i lag lämnade föreskrifter handhåva ledningen av utvecklingen. Under en avverkning kunde många oförutsedda omständigheter inträffa, som exempelvis omöjliggjorde efterlevnaden av den föreslagna föreskriften, att på varje i härbärgets inkvarterad arbetare skulle under normala förhållanden komma ett luftutrymme av minst 5 kbm. Snöförhållandena kunde föranleda ett utökande av manskapsstyrkan i avsevärd omfattning för att avverkningen skulle kunna slutföras i behörig tid. Under sådana omständigheter borde det icke ifrågakomma att genom föreskrifter i lagen lägga hinder i vägen för arbetets behöriga bedrivande. Förbundet hemställde, att lagen i principiellt hänseende måtte erhålla samma utformning som den nuvarande. 3 § i socialstyrelsens förslag till ny lag skulle sålunda utgå.

I övriga yttranden, vari allmänna uttalanden gjorts angående lagens utformning, har socialstyrelsens förslag i huvudsak godtagits.

Ur yttrandena må återgivas följande.

Skogsvårdsstyrelsen i Västernorrlands län:

Styrelsen — som alltsedan begynnelsen av år 1920 haft tillfälle att följa utvecklingen på här ifrågavarande område tack vare länsjägmästarens och underlydande personals uppdrag med tillsynen å efterlevnaden av gällande härbärgeslagstiftning i fråga om enskildas skogar inom länet — delade socialstyrelsens farhågor för att snöra in det växlande arbetet och livet i skogarna inom allt för snäva bestämmelser. Skogsvårdsstyrelsen förordade alltså i här ifrågavarande syfte i likhet med socialstyrelsen anvisningar i lag av mera allmängiltig natur i förening med uttryckliga föreskrifter i fall, som be-tingades av allmänt erkända bruk och god hygien.

Länsstyrelsen i Västernorrlands län:

Den nuvarande lagen hade beträffande härbärges beskaffenhet endast vissa allmänna föreskrifter, varför det tillkommit vederbörande tillsynsmyndighet att med anpassning efter förhållandena i varje särskilt fall närmare utforma tillämpningen av skyddslagstiftningen. Det föreliggande förslaget bibehölle ifrågavarande allmänna bestämmelser men upptog därjämte vissa konkreta föreskrifter angående härbärges beskaffenhet, såsom beträffande luftutrymme, förvaringsrum m. m. De sålunda tillkomna bestämmelserna torde vara ägnade att tillgodose rimliga krav på härbärges beskaffenhet. Att tillskapa ytterligare föreskrifter i detta avseende syntes varken erforderligt eller tillrädligt. Det torde även i fortsättningen böra tillkomma tillsynsmyndigheten att i anslutning till lagens bestämmelser lämna behövliga detaljföreskrifter.

Förste provinsialläkaren i Värmlands län:

Kompletteringar av hithörande lagföreskrifter och kungörelser borde icke göras för detaljerade utan åtminstone tillsvidare inskränkas till vissa huvudföreskrifter, varefter erfarenheten finge visa vägen till fortsatt eventuell lagstiftning i ärendet. Detta bland annat därför att ifrågavarande förhållanden vore mycket olika i rikets skilda delar, varjämte utvecklingen på hithörande område visade en glädjande förbättring redan med stöd av befintliga stadganden och efter uttalade önskemål av inspekterande organ.

Länsstyrelsen i Värmlands län:

Länsstyrelsen underströke önskvärdheten av att härbärgeslagen i sitt nya skick medgäve nödig anpassning efter de olika förhållandena, som rådde vid olika slag av arbeten och i olika delar av skogsbygden.

Sveriges skogsägareförbund förklarade sig på intet vis underskatta den sociala betydelsen av att arbetarna ägde tillgång till goda bostäder i skogarna. Emellertid funne sig förbundet böra framhålla, att lagstadgandena om dessa bostäders beskaffenhet icke borde vara sådana, att de kunde verka direkt hindrande på utförandet av skogsarbeten samt därigenom minska skogsbefolkningens arbets- och förtjänstmöjligheter samt även försvåra utförandet av behövliga skogsvårdsåtgärder.

Uppförandet av skogshärbärgen av mer inventiös typ droge rätt väsentliga kostnader. En medelstor koja, som i alla delar fyllde de höga krav, man numera syntes vilja uppställa, kostade omkring 1,500 å 2,500 kronor. Enklare kojor, vilka dock tillgodosåge rimliga hygieniska krav, kunde uppföras för 800 å 1,000 kronor. Denna kostnadsskillnad kunde under vissa omständigheter bliva avgörande för huruvida en avverkning eller annat skogsarbete över huvudtaget kunde komma till utförande. Under goda konjunkturer med

höga rotvärden å skogen, vilka exempelvis för närvarande vore rådande, spelade måhända berörda kostnadsskillnad icke någon avgörande roll, men under svagare konjunkturförhållanden vore skogarnas rotvärden ofta så låga inom avsevärda delar av övre och inre Norrland, där allt avverkningsman- skap på grund av bebyggelsens gleshet måste inkvarteras i tillfälliga bo- städer, att kostnaderna för skogshärbärgena kunde väsentligt påverka möj- ligheterna att genomföra en avverkning. Skogen vore i dessa trakter ofta gles och av låg kvalitet, vilket medförde höga avverknings- och körnings- kostnader samt relativt lågvärdigt virkesutfall. Därtill komme höga flott- ningskostnader i biflottlederna. Kostnaden för kojbyggnaderna kunde då komma att bli avgörande för avverkningens genomförbarhet. Att bemärka i detta sammanhang vore även, att mångenstädes redan nu funnes enklare kojor, vilka ej helt fyllde det nya lagförslagets krav, men vilka borde kunna tillfälligt och vid kortvariga arbeten få utnyttjas.

Förbundet avsåge med det sagda icke, att alla krav på kojornas beskaffen- het under dylika förhållanden skulle eftersättas, men förbundet ville under- stryka nödvändigheten av att skogshärbärgeslagen under alla förhållanden erhöile en så smidig avfattning, att den tillämplande myndigheten ägde obe- skuren möjlighet att vid fall av behov medgiva användandet av avsevärt enklare kojtyper, än normalt ansåges böra krävas. Socialstyrelsen hade ju själv förordat lagens konstruerande enligt denna princip, men därefter hade styrelsen framlagt en serie konkreta minimikrav, som under alla förhållanden skulle tillgodoses. Förbundet ville med det ovan sagda framhålla nödvändig- heten av, att inspektionsmyndigheten ej skulle vara oavvisligt bunden vid sagda minimikrav. Myndigheten borde äga rätt att, när den funne behov därav föreligga, medgiva dispens från dessa krav. Stadgande därom saknades i lagförslaget samt borde införas i detsamma.

Önskvärdheten av att *dispensbestämmelser* måtte införas i lagen uttalades även i vissa andra yttranden.

Skogsvårdsstyrelsen i Västernorrlands län:

Styrelsen förutsatte, att de föreslagna bestämmelserna i lagen icke skulle lägga hinder i vägen att för särskilt fall medgiva undantag från meddelade anvisningar rörande härbärges beskaffenhet. Det kunde hända — och hade inträffat för några år sedan inom länet efter avblåsningen under vintern av en arbetsstrid — att en arbetsgivare måste tillgripa icke reglementsenliga kojor för att tillmötesgå folkets begäran om arbete under löpande drivnings- tid, då förhållandena icke medgäve några mera vidlyftiga anordningar till skydd för arbetarna. För sådana fall borde yrkesinspektionen utrustas med befogenhet att meddela ett uttryckligt tillstånd för arbetsgivare att mera till- fälligt använda undermåliga kojor för arbetare, enär man eljest kunde befara, att dessa senare helt utestängdes från en mycket välbehörlig inkomst, som kunde stå till buds. Man finge nämligen knappast räkna med, att arbets- givarna under förutsatta förhållanden skulle utsätta sig för risken av efter- räkningar från arbetarna, vilka i eget intresse hållit till godo med härbärgen, som icke fyllde skäliga anspråk på tillfälliga bostäder.

Länsstyrelsen i Västernorrlands län (som först redogjorde för skogsvårds- styrelsens yttrande):

Länsstyrelsen ansåge, att undantag från lagens bestämmelser i 3 § borde kunna medgivas, då särskilda skäl därtill föreläge. Sådant undantag torde dock enligt länsstyrelsens uppfattning endast böra medgivas under förut- sättning, att arbetarna å arbetsstället genom vederbörande organisation eller

genom ombud förklarade sig icke hava något att erinra däremot. Det torde även kunna ifrågasättas, huruvida icke jämväl andra omständigheter borde kunna föranleda undantag från berörda bestämmelser, exempelvis det fall, då en avverkning omfattade ett relativt litet virkesparti och härbärge rätteligen skulle anordnas i enlighet med lagens föreskrifter. Anordnande av dylikt härbärge skulle under angivna förhållanden kunna medföra kostnader, som icke stode i lämpligt förhållande till värdet av det avverkade virket. Det torde även böra uppmärksammas, att i särskilda fall arbetarna å en arbetsplats utan att hava tillgång till härbärge, helt uppfört enligt de särskilda bestämmelserna i förevarande förslag till skogshärbärgeslag, likväl skulle utan olägenhet kunna bebo tillfällig bostad, avsedd för flottningsarbetare, fäbodstuga etc., vilka bostäder kunde göras användbara för vinterbruk. Skäl torde förefinnas för att jämväl i dessa fall undantag från lagens hithörande föreskrifter skulle kunna medgivas. En förutsättning för erhållande av undantag i nu angivna fall borde givetvis vara, att möjligheterna därtill ej utnyttjades på otillbörligt sätt. Den myndighet, åt vilken uppdroges att medgiva undantag från lagens regler, torde emellertid i varje särskilt fall tillse att så ej bleve förhållandet.

Uddeholms aktiebolag:

Om föreskrift beträffande kojornas konstruktion och storlek m. m. på sätt föreslagits skulle införas i lagen, borde uttryckligt även fransägas, att hänsyn skulle vid inspektion och åläggande från inspektionsmyndighet tagas till de förhållanden, som rimligen talade till förmån för att arbetsgivaren ej helt och fullt kunnat ställa sig lagens bokstav till efterrättelse.

Svenska flottledsförbundet:

En bestämmelse borde införas rörande rätt för inspektionsmyndigheten att i särskilda fall medgiva befrielse från reglerna om härbärgenas beskaffenhet ävensom beträffande beläggningen.

Departementschefen.

I den nu föreliggande utredningen av den 28 oktober 1936 har socialstyrelsen beträffande skogshärbärgeslagens allmänna utformning föreslagit, att i lagens 1 och 2 §§ fortfarande vissa allmänna föreskrifter skola lämnas om skyldigheten att anordna härbärge och om härbärges beskaffenhet, att i en ny 3 § närmare skall angivas, vad som särskilt skall iakttagas beträffande bostäder, som skola användas vintertid under någon längre tid, att i 4 § bestämmelser skola upptagas om tillsyn å lagens efterlevnad samt att till skogshärbärgeslagen (5—11 §§) skola överflyttas de stadganden i arbetarskyddslagen, vilka skola äga tillämpning i fråga om skogshärbärgeslagen, till vilka stadganden för närvarande endast hänvisning sker i sistnämnda lag.

Redan i det föregående har jag uttalat min anslutning till socialstyrelsens förslag att i lagen införa bestämmelser om vissa minimikrav, vilka under särskilda förhållanden skola vara uppfyllda. Ifrågavarande bestämmelser skola hava avseende å härbärgen, vilka skola användas vintertid under någon längre tid. Med anledning av vad i åtskilliga yttranden anförts rörande behovet av möjlighet till dispens från vad sålunda föreskrives, kommer jag emellertid att föreslå införandet av en dispensregel i lagen. Härutinnan hänvisar jag till vad som anföres i det följande under 3 §. Mot socialstyrelsens förslag i övrigt

rörande lagens allmänna utformning — varemot anmärkningar icke framställda i remissyttrandena — har jag icke funnit anledning till erinran. Styrelsens lagförslag har därför lagts såsom grund vid utarbetandet av departementsförslaget.

Utvidgning av skogshärbärgeslagens tillämpningsområde (rubrik och 1 §).

Av historiken framgår, att frågan om vilket tillämpningsområde förevarande lagstiftning skall äga vid olika tillfällen varit föremål för diskussion.

I sin skrivelse den 14 december 1935 angående effektivisering av skogs- och flottledsinspektionen m. m. redogjorde *socialstyrelsen* — i anledning av en då föreliggande framställning från svenska skogs- och flottningsarbetareförbundet om utvidgning av skogshärbärgeslagens tillämpningsområde till att omfatta allt arbete, som bedreves på sådant avstånd från bebyggd ort, att arbetarna vore nödsakade att bo i tillfälliga bostäder — för vad tidigare förekommit rörande spörsmålet om lagens tillämpningsområde samt anförde där- efter, att förbundets framställning icke ansetts böra föranleda någon vidare åtgärd från styrelsens sida.

Socialstyrelsens förslag.

Socialstyrelsen anförde sedermera i skrivelsen den 28 oktober 1936, att svenska skogs- och flottningsarbetareförbundet i den till styrelsen remitterade framställningen av den 27 augusti 1935 vidhållit sitt tidigare gjorda yrkande om utvidgning av lagens tillämpningsområde. Styrelsen redogjorde för sin förutvarande inställning till spörsmålet men tillade:

Vid en av skogs- och flottledsinspektören verkställd utredning hade framgått, att cirkelsågning av virke i direkt samband med avverkning numera förekomme i betydande omfattning i Norrland och Dalarna. Orsaken därtill syntes vara, att virkeshandlare, hemmansägare och andra ägare till rotstående virkesposter tack vare de ökade möjligheterna till transport av virke på lastbil funne det med sin fördel förenligt att försåga virket i skogen i stället för att utdriva detsamma till flottled, järnväg eller i bygden placerad såg. De arbetare, som sysselsattes vid här ifrågavarande sågverk, vore i regel hänvisade till att leva på samma sätt som skogsarbetarna och att logera i tillfälliga bostäder i skogarna. Dessa bostäder, som vanligen anordnades med väggar av dubbla lag bräder med sågspånsfyllning emellan, motsvarade i vissa fall de fordringar, som numera ställdes på härbärgen för skogsarbetare, i andra lämnade de åter en del övrigt att önska ifråga om utrymme och beskaffenhet i övrigt. Detta framginge även av en skrivelse den 25 augusti 1933 från skogs- och flottningsarbetareförbundet till skogs- och flottledsinspektören, enligt vilken cirkelsågningen av virke i skogarna medförde olägenheter i fråga om bland annat bostäderna. Då nu ifrågavarande arbetare med samma rätt som de egentliga skogsarbetarna kunde göra anspråk på tillfälliga bostäder, som medgäve en med hänsyn till förhållandena i skogen tillfredsställande inkvartering, ansåge styrelsen det rättvist, att även dessa sågarbetare härbärgen inrymdes under skogshärbärgeslagen.

Styrelsen framlade i anslutning till vad sålunda anförts följande förslag beträffande lydelsen av lagens rubrik och 1 §.

Förslag till reviderad lag angående beredande i vissa fall vid skogsavverkning, kolning, flottledsbyggnad och försågning av virke i direkt samband med skogsavverkning av härbärge åt arbetarna m. m. (skogshärbärgeslagen);

1 §.

Bedrives skogsavverknings-, kolnings- eller flottledsbyggnadsarbete eller försågning av virke i direkt samband med skogsavverkning på sådant avstånd från ställe, där bostad finnes att tillgå, att det icke skäligen kan påfordras, att arbetarna skola begiva sig dit för erhållande av natthärbärge, åligger det arbetsgivaren att sörja för att arbetarna å eller i närheten av arbetsstället äga tillgång till sådant härbärge.

Vid skogsavverknings- och flottledsbyggnadsarbete åligger det arbetsgivaren att jämväl sörja för att å eller i närheten av arbetsstället tillgång finnes till lämpligt stallrum för de hästar, som användas vid arbetet.

I fråga om vilka personer, som enligt denna lag äro att anse såsom arbetare och arbetsgivare, gäller vad som stadgats i 2 § av lagen den 29 juni 1912 (nr 206) om arbetarskydd.

Yttranden.

I flera yttranden tillstyrktes uttryckligen socialstyrelsens nu ifrågavarande förslag.

Länsstyrelsen i Värmlands län anförde, att då verkställd utredning visat, att cirkelsågning av virke i direkt samband med avverkning numera förekomme i betydande omfattning i skogarna, det vore väl motiverat, att även dessa sågarbetares härbärgen inrymdes under lagen.

Sveriges skogsägareförbund:

Försågning av virke i skogen i direkt anslutning till avverkning hade under senare år fått en mycket stor omfattning i många orter. Det hade till och med i vissa län förekommit, att vid dylik klingsågning försågats lika stor virkeskvantitet som vid de stora exportsågverken vid kusten. Ävenså torde det vara riktigt, att anstalterna för social omvårdnad om arbetarna vid berörda klingsågning ofta vore eftersatta. Då intet skäl kunde åberopas för att arbetarna vid sagda verksamhet skulle stå utanför den sociala lagstiftning, som statsmakterna genomfört för skogs- och träförädlingsyrkena i övrigt, finge förbundet tillstyrka ifrågavarande förslag.

Skogsvårdsstyrelsen i Västernorrlands län:

Mot förslaget att utsträcka härbärgeslagstiftningen att omfatta tillfälliga bostäder jämväl för arbetare, anställda vid verk för försågning av virke i direkt samband med avverkning, hade skogsvårdsstyrelsen icke något att erinra. Man frågade sig emellertid ovillkorligen, varför icke vägarbetare kommit i åtanke på samma sätt. Ifrågavarande arbetare syntes nämligen kunna göra anspråk på ändamålsenliga bostäder med samma fog som flottledsbyggnadsarbetare, då de utförde arbete på långt avstånd från bebodda trakter.

Länsstyrelsen i Västernorrlands län:

Då försågning av virke i direkt samband med skogsavverkning numera förekomme i betydande omfattning, syntes skäl förefinnas för att jämväl därmed sysselsatta arbetare inrymdes under lagens bestämmelser. I skogsvårdsstyrelsens yttrande hade ifrågasatts, att skogshärbärgeslagens bestämmelser därjämte borde tillämpas å vägarbetare. Med hänsyn till den utredning, som

denna fråga tidigare varit föremål för, syntes emellertid frågan om bostäder åt vägarbetare enligt länsstyrelsens uppfattning icke böra göras till föremål för lagstiftning i detta sammanhang.

Utvidgning av lagens tillämpningsområde till att avse även vägarbeten ifrågasattes i ytterligare två yttranden.

Länsstyrelsen i Västerbottens län:

Länsstyrelsen ifrågasatte, huruvida icke lagstiftningen borde göras tillämplig jämväl å vägarbeten, då genom ändrade förhållanden en övergång till generalentreprenader torde bli nödvändig och dessutom vägarbeten i avlägsna ödebygder planerades i stor utsträckning.

Förste provinsialläkaren i Jämtlands län:

Lämpligt vore, om lagen även bleve gällande beträffande de arbetare, som vore sysselsatta med vägbyggen, då dessa ofta bodde i kojor av det mest primitiva slag, uppförda som de vore av lådor, slanor eller av överhuvud taget vad som möjligen ginge att använda för detta ändamål.

I ett yttrande föreslogs en inskränkning av lagens tillämpningsområde.

Dalarnes skogsägareförening:

Bestämmelserna i lagen borde icke äga tillämpning rörande kolningsarbete, då det av praktiska skäl syntes uteslutet eller i vart fall svårutförbart med hänsyn till rotnettot att vid arbete av så tillfällig art som skogsskolning, som dessutom i regel utfördes om hösten, och alltså icke vintertid, låta uppföra regelrätta bostäder i enlighet med skogshärbärgeslagens andemening, så mycket mindre som det ekonomiska utbytet av ett fåtal milor näppeligen skulle täcka omkostnaderna för uppförande av regelrätta härbärgen.

Svenska skogs- och flottningsarbetareförbundet samt *svenska sågverksindustriarbetareförbundet* förklarade — utan att för närvarande ifrågasätta någon utvidgning av skogshärbärgeslagens tillämpningsområde utöver den av socialstyrelsen föreslagna — att förbunden beträffande ingressen till lagen visserligen ansåge det vara mest praktiskt att använda en formulering, som innehlöte allt arbete på visst avstånd från bygd, varigenom man sluppe ifrån sådana kompletteringar som tid efter annan visade sig nödvändiga — nu med hänsyn till cirkelsågningen. På sakens nuvarande ståndpunkt föranledde detta förhållande emellertid endast denna erinran i förbigående.

Departementschefen.

Enligt min mening böra arbetsgivarna i princip vara skyldiga att sörja för iordningställandet av lämpliga härbärgen åt arbetarna vid alla arbeten, som bedrivs på sådant avstånd från ställe, där bostad finnes att tillgå, att det icke skäligen kan påfordras, att arbetarna skola begiva sig dit för att erhålla natthärbärg. Även om en sådan skyldighet för en arbetsgivare med hänsyn till ett arbetes natur i och för sig kan anses föreligga, måste dock — innan dylik skyldighet föreskrives i lag — tillses, huruvida en lagstiftning av sådant innehåll låter sig med beaktande av praktiska synpunkter genomföra. Hänsyn till sådana praktiska synpunkter har givetvis tagits vid skogshärbärgeslagens tillkomst samt vid den lagändring, som vidtogs år 1931.

Fråga om utvidgning av lagens tillämpningsområde utöver det för närvarande stadgade har, såsom nämnts i det föregående, vid skilda tillfällen varit föremål för statsmakternas övervägande. Sedan detta spörsmål behandlades av riksdagen år 1931, har svenska skogs- och flottningsarbetareförbundet i skrivelser till Kungl. Maj:t gjort framställningar, att lagens tillämpningsområde måtte utvidgas till att omfatta allt arbete, som bedrivs på sådant avstånd från bebyggd ort, att arbetarna äro nödsakade att bo i tillfälliga bostäder. Frågan om utvidgning av lagens tillämpningsområde har emellertid icke berörts i 1936 års riksdagsskrivelse i förevarande ämne. I sin utredning i anledning av denna skrivelse har socialstyrelsen anfört, att styrelsen på grund av vad som tidigare förekommit i riksdagen icke ansett svenska skogs- och flottningsarbetareförbundets framställningar böra föranleda någon vidare åtgärd från styrelsens sida. Emellertid har styrelsen framlagt förslag om utvidgning av lagens tillämpningsområde i ett särskilt avseende, som tidigare icke varit föremål för speciell uppmärksamhet. Styrelsen har nämligen anfört, att försågning av virke i direkt samband med avverkning numera förekomme i betydande omfattning, att sågarbetarna i regel vore hänvisade till att logera i skogarna på samma sätt som skogsarbetarna samt att med hänsyn därtill även sågarbetarnas härbärgen borde inrymmas under skogshärbärgeslagen. I remissyttrandena har behovet av och det berättigade i en lagändring med den av socialstyrelsen föreslagna innebörden vitsordats. Då jag finner de förhållanden, under vilka ifrågavarande sågarbetare arbeta, i hög grad likartade med skogsarbetarnas, samt då de praktiska möjligheterna att anordna härbärgen torde vara desamma då det gäller dessa sågarbetare som i fråga om skogsarbetarna, anser jag mig böra föreslå, att försågningen av virke i direkt samband med avverkning skall förklaras vara ett arbete, å vilket skogshärbärgeslagens bestämmelser skola äga tillämpning.

I några remissyttrandena har ifrågasatts, huruvida icke skogshärbärgeslagen bör göras tillämplig även i fråga om vägarbete. Som skäl härför har anförts, att vägarbetare kunde vara sysselsatta på långt avstånd från bebodda trakter samt att de ofta bodde i kojor av mycket primitiv beskaffenhet. I ett yttrande har vidare omnämnts, att vägarbeten i avlägsna ödebygder planerades i stor utsträckning samt att genom ändrade förhållanden en övergång till general-entreprenader torde bli nödvändig.

Då, såsom nyss anförts, utvidgning av lagens tillämpningsområde i visst hänseende enstämmigt ansetts böra nu äga rum, synes mig frågan om utvidgning jämväl i andra hänseenden böra kunna i förevarande sammanhang upptagas till övervägande. Jag åsyftar härvid spörsmålet rörande lagens tillämpning beträffande väg- och vattenavledningsarbeten, varom förslag redan år 1927 framlades av socialstyrelsen.

I överensstämmelse med vad jag inledningsvis anfört kan jag icke finna, att någon principiell skillnad föreligger mellan å ena sidan de arbetare, å vilka skogshärbärgeslagen redan nu äger tillämpning, samt å andra sidan arbetare, sysselsatta med väg- och vattenavledningsarbete i ödebygder. Att behov av lagstiftning även för sistnämnda grupper arbetare åtminstone i vissa fall före-

finnes samt att ur praktisk synpunkt hinder för att anordna härbärgen även för dem icke föreligger har vitsordats såväl av socialstyrelsen som i remissyttrandena. De föreskrifter, som i administrativ ordning utfärdats rörande tillsyn över att härbärgen i erforderlig utsträckning anordnas vid vägföretag, som utföras med statsunderstöd, synas mig icke hava gjort lagbestämmelser beträffande vägarbete helt överflödiga. På grund av vad sålunda anförts anser jag mig böra föreslå, att skogshärbärgeslagens tillämpningsområde utvidgas till att omfatta även väg- och vattenavledningsarbete, därvid under vägarbete torde böra hänföras jämväl brobyggnadsarbete. Till de faktiska olikheter beträffande arbetets utövning, som må förefinnas mellan arbeten, som nu falla under lagen, och arbeten, som enligt föreliggande förslag skola hänföras under densamma, kommer på grund av lagens formulering hänsyn i varje särskilt fall att tagas. Huvudregeln rörande härbärgenas beskaffenhet är nämligen för närvarande och kommer enligt det föreliggande departementsförslaget fortfarande att vara den, att härbärget — som skall erbjuda tillräckligt utrymme samt tillfredsställande skydd mot köld och nederbörd — i övrigt skall motsvara skäligen fordringar på en tillfällig bostad, därvid hänsyn skall tagas till den tid och de förhållanden, under vilka härbärget kan förväntas komma till användning. Beträffande de nya fordringar å härbärges beskaffenhet, som skola föreskrivas i 3 §, kommer — som förut nämnts — en dispensregel för vissa fall att införas. Obilliga krav å härbärgenas beskaffenhet, varigenom onödiga kostnader skulle åsamkas arbetsgivarna, anser jag icke böra framställas. Hänsyn bör särskilt tagas till bärkraften hos mindre företag. Enligt min mening torde det ej heller behöva befaras, att strängare fordringar i fråga om härbärgenas anordnande än behovet påkallar komma att uppställas. Den inspektion, som utövats å skogshärbärgeslagens efterlevnad, har nämligen enligt samstämmiga vittnesbörd från olika håll varit sådan, att den mötts med största tillit och förtroende. Jag anser mig kunna uttala den förvisningen, att ändring härutinnan icke kommer att äga rum. I detta sammanhang må framhållas, att inspektionens arbete helt naturligt kommer att ökas, om de utvidgningar av lagens tillämpningsområde, som nu föreslås, bliva genomförda. Samtidigt må emellertid erinras därom, att de arbetsplatser, som genom lagändringarna skulle tillkomma, i allmänhet torde ligga på vägen till eller i närheten av arbetsplatser, vilka på grund av lagens nuvarande innehåll skola besökas.

I rubriken till gällande lag har en uppräknings skett av de olika slags arbeten, å vilka lagen äger tillämpning. Att vidhålla denna princip för angivande av lagens innehåll även efter genomförande av den utvidgning av lagens tillämpningsområde, som jag nu föreslår, synes mig med hänsyn till önskvärdheten av en kort lagrubrik icke vara lämpligt. Då ett sådant förfaringsätt icke heller torde vara nödvändigt, föreslår jag, att såsom rubrik antages den nu å lagen gängse beteckningen »skogshärbärgeslag».

Enär hästar merendels komma till användning vid väg- och vattenavledningsarbete, har den i andra stycket av 1 § arbetsgivare ålagda skyldigheten

att sörja för tillgång till lämpligt stallrum föreskrivits jämväl i fråga om sist-nämnda slag av arbete.

Beträffande frågan om vilka personer, som enligt skogshärbärgeslagen skola vara att anse såsom arbetare och arbetsgivare, hänvisas i tredje stycket av gällande 1 § till vad som stadgas i 2 § lagen om arbetarskydd. I det föregående har erinrats, att jag ansett mig böra biträda förslag av socialstyrelsen att till skogshärbärgeslagen överflytta de stadganden i arbetarskyddslagen, vilka på grund av hänvisning i nuvarande 3 § skogshärbärgeslagen skola tillämpas i fråga om densamma. Vid sådant förhållande synes det mig vara lämpligt, att bestämmelserna i 2 § arbetarskyddslagen intagas såsom ett tredje stycke i 1 § skogshärbärgeslagen.

Allmänna bestämmelser om härbärgenas beskaffenhet (2 §).

2 § första stycket.

Enligt 2 § första stycket i gällande lag skall härbärke erbjuda tillräckligt utrymme samt tillfredsställande skydd mot köld och nederbörd. Även i övrigt skall härbärgen, med tillbörlig hänsyn tagen till den tid och de förhållanden, under vilka härbärgen kan förväntas komma till användning, motsvara skäligen fordringar på en tillfällig bostad.

Socialstyrelsens förslag.

Styrelsen föreslog, att första stycket i nuvarande 2 § oförändrat skulle ingå i den nya lagens 2 §.

Yttranden.

Förste provinsialläkaren i Värmlands län föreslog, att till den nuvarande lagtexten skulle fogas orden: »Härbärke, som nyanlägges efter det denna lag trätt i kraft, skall hava sunt läge.» Till stöd därför anfördes:

Det vore mycket viktigt att förebygga tillkomst av härbärgen på mindre lämpliga platser. Därför behövdes en generell föreskrift beträffande härbärgens belägenhet. Föreskriften, att härbärke skulle motsvara skäligen fordringar på en tillfällig bostad, syntes något för svag. Härbärgen borde ligga på möjligast torrt ställe, icke för långt från vattenhämtningsställe, ej heller i sådan terräng, att eventuell myggplåga bleve onödigt svår m. m. Myggplågan i bostaden, särskilt nattetid, vore för vissa delar av vårt land under viss tid av året en hälsofaktor av relativt stor betydelse, även om våra myggor icke för närvarande överförde frossa eller, så vitt vi nu visste, andra sjukdomar. I allmänhet funne man sig väl i myggplågan som något oundvikligt ont. Myggplågan kunde dock mildras. Vid anläggning av skogshärbärke borde sålunda hänsyn tagas till terrängen; även med tanke på graden av myggförekomst.

Länsstyrelsen i Värmlands län rekommenderade ett övervägande av de utav förste provinsialläkaren i länet anförda synpunkterna.

2 § andra stycket.

Socialstyrelsens förslag.

Socialstyrelsen föreslog, att såsom ett andra stycke i 2 § måtte upptagas följande föreskrift: »Härbärke, som kan förväntas komma att bebos av

arbetare med gemensam mathållning, skall så anordnas, att det blir därför lämpligt.»

Styrelsen anförde därom.

Under de senaste åren hade såsom resultat av skogs- och flottledsinspektionens propagandaverksamhet gemensamma skogsarbetarhushåll bildats i för varje år allt större omfattning. Enligt nu från större trävarubolag, jägmästare och allmänningsförvaltare inhämtade uppgifter utgjorde antalet dylika hushåll vid skogsavverkningsarbete under vintern 1935—1936 1,092 med 14,529 hushållsmedlemmar. Med säkerhet vore det verkliga antalet ännu större, enär dylika hushåll flerstädes förekomme jämväl vid avverkningsarbeten, som bedreves av andra arbetsgivare. Vidare hade dylika hushåll förekommit vid flottledsbyggnads- och sågningsarbeten. Enligt skogs- och flottledsinspektörens redogörelse syntes antalet gemensamma hushåll vid samtliga ifrågasvarande slag av arbeten senaste vinter hava uppgått till inemot 1,500 med cirka 18,000 medlemmar. Genom anordnande av dylika gemensamma hushåll hade, såsom framginge av styrelsens förut omförmälda utredning rörande förbättrande av skogs- och flottningsarbetarnas provianterings- och matlagningsförhållanden under vistelsen i skogarna (statens offentliga utredningar 1933: 38), levnadsförhållandena å arbetsplatserna i skogarna undergått en mycket betydelsefull förbättring ur såväl dietisk som hygienisk synpunkt samtidigt som mathållningen oftast blivit billigare än tidigare. Vidare hade man även flerstädes konstaterat, att det nya mathållningssystemet medfört förbättrad arbetsprestation, vilket ju även vore att vänta, då proviantering och matlagning numera ej behöfde inkräkta på arbetstiden. Systemets snabba utbredning berodde till icke ringa grad därpå, att vissa större arbetsgivare givit detsamma sitt stöd och underlättat hushållens anordnande genom tillhandahållande av bland annat därför ändamålsenliga bostäder. Tyvärr syntes man å många håll ännu visa föga intresse för denna angelägenhet, vilket enligt uppgift haft till följd, att hushåll ej kunnat komma till stånd på grund därav att härbärgenas beskaffenhet ej medgivit dylik anordning. I sin ovanberörda utredning hade styrelsen varnat för att genom lagstiftning söka framtvunga gemensam mathållning, under framhållande av att en rörelse som denna måste få utvecklas under fria former. Systemets utbredning borde även bliva beroende av arbetarnas uppskattning av detsamma, d. v. s. dess förmåga att bereda dem förbättrade levnadsförhållanden.

Emellertid borde hushållsbildandet ej få stranda därpå att, såsom framhölles i svenska skogs- och flottningsarbetareförbundets skrivelse, lämpliga bostäder ej stode till förfogande, i synnerhet som de åtgärder, som i detta avseende erfordrades, icke behöfde föranleda några mera betydande kostnader. I motionen vid 1936 års riksdag framfördes förslag därom, att på arbetsplatser med 8 arbetare och däröver härbärgena i regel borde anordnas med två rum eller avdelningar. Enligt vad erfarenheten redan givit vid handen vore emellertid detta icke nödvändigt, utan jämväl enrummiga härbärgen, som anordnades för gemensam mathållning, kunde vara både ändamålsenliga och trivsamma. I sin ovanberörda utredning angående förbättrande av skogsarbetarnas provianterings- och matlagningsförhållanden hade styrelsen därom anfört bland annat följande: »En dylik anordning — tvårummiga härbärgen, av vilka det ena utgör sovrum för arbetarna och det andra kök, matrum och bostad för hushållerska — som givetvis är mycket ändamålsenlig, är även att förorda vid större förläggningar eller å platser, där härbärgena beräknas komma till användning under en följd av år. För mindre förläggningar åter eller på sådana arbetsplatser, där bostäderna ej kunna utnyttjas mer än en eller annan vinter, är det av ekonomiska skäl ofta ej möjligt

att uppföra dylika tvårummiga härbärgen, vilka givetvis draga betydligt större kostnader än de enrummiga. För att det oaktat bereda även de arbetare, som vanligen inkvarteras i enrummiga härbärgen — dessa äro för övrigt avsevärt flera än de förra — möjligheter att komma i åtnjutande av de betydande förmåner, som skogsarbetarhushållen visat sig medföra, har skogs- och flottledsinspektören upprättat ritningar till även enrummiga, för gemensam mathållning avsedda härbärgen, vilka kosta föga mer än nu vanliga typer av tidsenliga härbärgen. Av hittills gjorda erfarenheter att döma hava dessa även visat sig motsvara ganska högt ställda anspråk på en för detta ändamål avsedd tillfällig bostad.» Att enrummiga bostäder, anordnade på sätt nedan angäves, vore lämpliga för gemensam mathållning, bekräftades även av den av skogs- och flottledsinspektören nu verkställda utredningen.

I förevarande sammanhang anförde socialstyrelsen vidare:

Uppfattningen att i härbärgen, som inrymde ett något större antal arbetare, ett särskilt rum för torkning av kläder m. m. borde finnas, delades av styrelsen. Detta gällde särskilt i fråga om härbärgen, där gemensam mathållning anordnades. Med avseende å dylika härbärgen hade styrelsen i sin ovan nämnda år 1933 framlagda utredning anført följande: »En förutsättning för att ett dylikt härbärge — enrummigt — skall bli fullt tillfredsställande synes emellertid vara, att detsamma anordnas med ett enkelt torkrum. Härigenom undvikes, att arbetarnas våta kläder och skodon och framför allt att selarna torkas i bostadsrummet till hinder för matlagningen och till men för hygien och trevnaden. Ett sådant torkrum erhålles enklast genom att avbalka och varmbona halva förstugan, som vanligen upptager hela dörrväggen. För torkrummets uppvärmning insättes vanligen en enklare plåtkamin eller också erhålles den för torkningen erforderliga värmen genom att draga rökröret från järnspisen i bostadsrummet i en slinga genom torkrummet. Av vikt är, att torkrummet är förlagt under samma tak som härbärget, så att arbetarna vid hemkomsten från skogen där kunna avlägga sina våta kläder m. m. och därefter direkt inträda i bostadsrummet för påtagande av torrt ombyte. Fristående torkrum, till vilka arbetarna icke kunna gå t. ex. i strumplästen, bli vanligen föga använda.» Sin uppfattning om torkrummens betydelse hade styrelsen även delgivit skogs- och flottledsinspektören, vilken emellertid redan förut under sin verksamhet sökt tillgodose detta önskemål.

Torkrum vore givetvis ofta behöfliga även vid härbärgen, där mathållningen vore individuell. Då det emellertid visat sig, att torkrum i dylika härbärgen ej alltid användes av arbetarna, ansåge styrelsen tiden ännu ej vara inne för upptagande av särskild föreskrift därom i lagen, utan torde tillgodoseende av detta behov liksom hittills böra överlämnas till skogs- och flottledsinspektionens bedömande med hänsyn tagen till i olika fall rådande förhållanden. Styrelsen hade vidare för avsikt att intaga en allmän bestämmelse rörande anordnande av torkrum i förevarande fall i de reviderade anvisningar angående skogshärbärgenas uppförande och beskaffenhet m. m., som vore avsedda att utfärdas, sedan styrelsens nu framlagda förslag till reviderad skogshärbärgeslag varit föremål för statsmakternas prövning.

För att ett enrummigt härbärge skulle bli ändamålsenligt för gemensam mathållning borde det vidare inredas på lämpligt sätt, förses med avbalkning för hushållerska — som dock ofta ersattes med förhänge omkring hushållerskans säng — samt järnspis för matlagning och bakning.

Med hänsyn till den betydelsefulla förbättring av levnadsförhållandena, som gemensamma hushåll visat sig medföra, hade styrelsen, i syfte att bereda arbetarna ökade möjligheter att bilda sådana, ansett sig böra föreslå införande

i skogshärbärgeslagen av ett stadgande av innehåll, att härbärke, som förväntades komma att bebos av arbetare med gemensam mathållning, skulle så anordnas, att det bleve därför lämpligt. Med hänsyn till detta stadgandes allmänna innehåll hade styrelsen funnit lämpligast att intaga detsamma i lagförslagets 2 §. Ett stadgande av angivna innehåll torde strängt taget ej vara behöfligt, enär redan med den avfattning, som givits åt bestämmelserna i nuvarande 2 § i lagen, anvisning om åtgärder, som funnes erforderliga för att härbärke skulle kunna användas för gemensam hushållning, vid behov torde kunna meddelas. Ett intagande i lagen av ett stadgande av förslaget innehåll torde emellertid underlätta och påskynda ett mera allmänt införande av gemensam mathållning samtidigt som därigenom den tveksamhet i fråga om lagens innebörd i förevarande avseende, som på många håll sannolikt vore rådande, avlägsnades.

Yttranden.

Förste provinsialläkaren i Värmlands län:

Det hade visat sig vara av stor och gagnande betydelse från hälso- och trevnadssynpunkt, att gemensam mathållning anordnades i härbärgena och att särskild person anställdes såväl därför som för arbetarnas hjälp i andra husliga ting (klädeslagning, tvätt m. m.), för bostadens dagliga tillsyn, med dess renhållning m. m.

Tillkomsten av dylikt gemensamt kosthåll och anställande av särskild hushållerska eller kock borde på allt sätt gynnas. En naturlig förutsättning därför vore dock, att de yttre betingelserna beträffande bostaden i härbärgets bleve sådana, att lämpliga husföreståndarinnor kunde erhållas. Detta gynnades bland annat genom anordnande av särskilt rum för dessa. Då i många fall kostnaden för avskiljande av en del av härbärgets till särskild, om ock enkel bostad för husföreståndarinnan vore relativt liten, syntes lagens föreskrifter böra vara mera detaljerade än de av socialstyrelsen föreslagna.

Förste provinsialläkaren föreslog därför ett tillägg till 2 § andra stycket av innehåll, att särskilt rum borde vara anordnat för hushållerska.

Länsstyrelsen i Värmlands län rekommenderade även härutinnan ett övervägande av de utav förste provinsialläkaren i länet anförda synpunkterna.

Skogsvårdsstyrelsen i Västernorrlands län:

Även om principen om gemensam mathållning vid skogsdrivningar ännu icke slagit igenom inom länet, syntes likväl goda skäl tala för att genom föreslagna lagbestämmelser bereda möjlighet för arbetare, som önskade begagna sig av sådan anordning, att tillgodose sina intressen, därest flertalet av de arbetare, för vilka härbärgets vore avsett, förenade sig i yrkande om lämpliga anordningar för ändamålet.

Länsstyrelsen i Västernorrlands län anförde, att de föreslagna bestämmelserna syntes väl ägnade att läggas till grund för lagstiftning.

Korsnäs sågverks aktiebolag:

I likhet med socialstyrelsen ansåge bolaget, att lagstiftningen beträffande härbärgen för gemensam mathållning borde stanna vid vad som föreslagits i 2 §. — Skogsarbetarna själva vore ännu ej övertygade om fördelarna av kooperativa matlag trots den propaganda därför, som bedreves av socialstyrelsen och jämväl av arbetsgivarna. — Så länge de personer, som skulle åtnjuta fördelarna av den gemensamma mathållningen icke mera allmänt gått in för densamma, borde lagstiftningen därom ej sträcka sig längre än vad

socialstyrelsen föreslagit. — Arbetsgivarna tillmötesginge redan nu de önskemål, som framställdes för att främja anordnandet av gemensam mathållning, t. ex. genom insättande av kokspisar i härbärgen eller tillhandahållande av extra koja till matsal och bostad för »kockorna», varjämte utbildningskurser anordnats för s. k. »kockor».

I några yttranden avstyrktes de föreslagna bestämmelserna i andra stycket av 2 §.

Sveriges skogsägareförbund:

Förbundet delade socialstyrelsens uppfattning, att anordnandet av gemensam mathållning i kojorna i allmänhet vore en önskvärd åtgärd, som medförde förbättrade bostadsförhållanden för arbetarna och därmed även kunde verka höjande på deras arbetsprestationer. Emellertid torde anordnandet av sådan mathållning oftast komma att bli beroende av arbetarnas eget initiativ. Arbetsgivaren kunde därutinnan icke påtvinga arbetarna några åtgärder. Att märka vore även, att frågan om anordnandet av kooperativt matlag i en koja överhuvudtaget ej kunde upptagas till dryftande, förrän det blivit bekant, vilka personer, som för vintern skulle bli arbetskamrater i respektive kojor. Och detta inträffade i regel först, när själva arbetet upptoges, d. v. s. oftast i början av december, men tidigast när respektive avverkningstrakter bortsatts på ackord i slutet av oktober eller i november. Då emellertid kojorna, såsom socialstyrelsen själv å annat ställe framhållit, borde byggas redan på sommaren eller hösten, kunde arbetsgivaren vid denna tidpunkt i flertalet fall icke äga någon kännedom om huruvida gemensam mathållning till äventyrs kunde komma att anordnas å respektive arbetsplatser.

På grund därav kunde ett ovillkorligt lagbud om anordnandet av kojorna för gemensam mathållning knappast anses lämpligt. Socialstyrelsen hade även nödgats ge sitt förslag till lagtext den något svävande formuleringen, att härbärke, »som kan förväntas» komma att bebos av arbetare med gemensam mathållning, skulle byggas så, att det bleve lämpligt därför. Förbundet funne denna formulering av lagtexten vara mindre lycklig. Bevisning om när det kunde »förväntas» eller rättare hade kunnat förväntas att kooperativ mathållning skulle anordnas, torde i flertalet fall bli omöjlig att prestera. Bestämmelsen i fråga kunde därför befaras medföra tvistigheter om huruvida laglig skyldighet förelegat att bygga kajan för gemensam mathållning.

Enligt förbundets mening vore det tillfyllest att i nu förevarande hänseende gå fram på frivillighetens väg. Ingen arbetsgivare torde hittills ha vägrat att göra behövliga anordningar i härbärgena, så snart det verkligen visat sig, att arbetarna vore beredda att ordna gemensam mathållning. Det vore icke behövt att stadga lagtvång till dessa vidlyftigare byggnadsarbeten endast på grundval av lösa förmodanden.

Sågverksförbundet:

Ett stadgande av föreslaget innehåll vore — såsom socialstyrelsen uttalat — icke behövt, enär 2 § i lagen gäve vederbörande myndighet möjlighet att lämna de föreskrifter, som i varje särskilt fall med hänsyn till de förhållanden, under vilka härbärgets kunde förväntas komma till användning, motsvarade skäligen fordringar på en tillfällig bostad. Förbundet hyste den allmänna uppfattningen, att på frivillig väg åstadkomna förbättringar av arbetsförhållandena på ifrågavarande område vore av betydligt större värde än genom uttrycklig lagbestämmelse framtvingna. Det enda skäl socialstyrelsen anförde för införande av föreskrifter i detta hänseende vore, att styrelsen antog, att utvecklingen därigenom skulle komma att påskyndas. Den utvidgning av inspektionsmyndigheten, som förslaget innebure, förefölle

emellertid vara en tillräcklig garanti för att utvecklingen komme att ske i en tillräckligt hastig takt.

Uddeholms aktiebolag:

Det vore allmänt känt, att s. k. kollektiv mathållning kommit till frivilligt utförande mångenstädes i Norrland och Dalarna och även försöksvis använts i norra Värmland helt på initiativ från skogshärbärgesinspektören. I socialstyrelsens förslag hade sådan kollektiv mathållning varmt förordats, men man hade för närvarande ej ansett sig kunna föreslå detaljerade bestämmelser utan endast stadgandet i 2 § andra stycket. Den formulering detta stadgande erhållit kunde utan tvivel göras till föremål för erinran. Kojanordningarna måste ju vidtagas under sommartid och långt innan man visste, om de arbetare, som komme att bebo kojan, önskade ordna gemensam mathållning. Paragrafen måste för den skull omformuleras, om den skulle ingå i lagtexten. Vare sig det funnes där eller ej, komme helt säkert utvecklingen, om man vore inne på riktig väg, att medföra konstruktion av kojor, som småningom möjliggjorde en vidsträcktare tillämpning av kollektiv mathållning, men man kunde misstänka, att lagförslaget nu endast tillkommit för att sedermera kunna utbyggas med tvingande bestämmelser av samma art, varmed nu gällande lagstiftning rörande härbärgen föresloges utvidgad.

Vad särskilt angår inrättande av *torkrum* framhöll *förste provinsialläkaren i Jämtlands län* önskvärdheten av en bestämmelse, att *torkrum* skulle vara anordnat vid härbärke, avsett för minst sex arbetare. Bestämmelsen kunde införas i 3 §.

Länsstyrelsen i Jämtlands län:

I utredningen framhölle socialstyrelsen med styrka, att *torkrum* i härbärgena vore synnerligen önskvärda, men funne dock tiden ännu ej vara inne för upptagande av särskild föreskrift därom i skogshärbärgeslagen. Motivet därför, att *torkrum* i härbärgen, där individuell mathållning förefunnes, icke alltid användes av arbetarna, syntes dock knappast vara tillräckligt bärande. Därest *torkrum* funnes, komme det med den största sannolikhet att mycket snart också tagas i bruk. Det förefölle därför vara väl befogat, att i 3 § infördes bestämmelse om att *torkrum* skulle finnas anordnat i skogshärbärke, som användes vintertid under någon längre tid.

2 § tredje stycket.

I andra stycket av 2 § i gällande lag stadgas, att vad förut i paragrafen sagts om härbärke skulle äga motsvarande tillämpning beträffande stallrum, som avsåges i 1 § (andra stycket).

I socialstyrelsens lagförslag upptogs andra stycket av 2 § i gällande lag med allenast en mindre formell jämkning såsom tredje stycket i 2 §.

Departementschefen.

I fråga om första stycket i 2 § har i ett yttrande föreslagits ett tillägg, innefattande föreskrift att härbärke, som nyanlägges efter det att den nu föreslagna lagen trätt i kraft, skall hava ett sunt läge.

Då plats skall bestämmas för uppförandet av ett härbärke, måste hänsyn tagas till ett flertal olika omständigheter, av vilka härbärgets belägenhet ur sundhetssynpunkt naturligtvis är en av de icke minst betydelsefulla. Gällande bestämmelser synas emellertid ha verkat på sådant sätt, att klagomål

ur sundhetssynpunkt mot härbärges belägenhet icke framställt. Med hänsyn härtill finner jag skäl icke föreligga att göra något tillägg till den nuvarande lagtexten.

I de avgivna remissyttrandena har enstämmigt vitsordats lämpligheten av att de i ett skogshärbärke boende arbetarna bilda gemensamt hushåll, enär en sådan anordning medför betydelsefulla förbättringar i arbetarnas levnadsförhållanden. Bildandet av gemensamt hushåll förutsätter emellertid — förutom att hushållerskor finnas utbildade, som kunna förestå hushållet — att härbärgena anordnas på ett därför lämpat sätt.

En allmän regel att härbärke skall ordnas så, att möjlighet till anordnande av gemensam mathållning erbjudes, har emellertid icke ens ifrågasatts. Arbetarna själva uppgivas nämligen icke hava blivit allmänt övertygade om fördelarna av kooperativa matlag. Enligt skogs- och flottledsinspektörens redogörelse synas endast omkring 18 procent av de arbetare, som under vintern 1935—1936 bott i härbärgen, hava varit medlemmar av gemensamma hushåll. Emellertid torde redan nu ställningen te sig gynnsammare än av nämnda redogörelses siffror omedelbart framgår, om hänsyn allenast tages till härbärgen, å vilka den av mig i det följande föreslagna lagbestämmelsen skulle bli tillämplig.

Socialstyrelsen har nu, såsom av det föregående framgår, i syfte att bereda arbetarna ökade möjligheter att bilda gemensamt hushåll föreslagit upptagande i 2 § av ett nytt andra stycke, innehållande att »härbärke, som kan förväntas komma att bebos av arbetare med gemensam mathållning, skall så anordnas, att det blir därför lämpligt».

Socialstyrelsens ifrågavarande förslag har tillstyrkts i åtskilliga yttranden. I några yttranden, i vilka förslaget avstyrkts, har framhållits, att, då åtgärder för gemensam mathållning icke kunde påtvingas arbetarna, det icke bleve avgjort, huruvida sådan mathållning skulle förekomma i ett härbärke, förrän arbetet skolat påbörjas och det därvid blivit klart, vilka arbetare som skulle bebo härbärgen. Detta måste emellertid uppföras vid åtskilligt tidigare tidpunkt, då arbetsgivaren sålunda icke ägde kännedom om eller ens kunde förutse, huruvida gemensam mathållning skulle komma att anordnas eller icke.

Ett stadgande av den av socialstyrelsen föreslagna innebörden är säkerligen ägnat att ingiva vissa praktiska betänkligheter, om ock någon ledning för bedömandet av behovet av särskilda åtgärder i förevarande avseende kan erhållas av den uppfattning, som är förhärskande bland arbetarna i orten. Å andra sidan lär det få anses utgöra ett klart samhällsintresse, att de i här ifrågavarande arbeten sysselsatta beredas sådana sociala och hygieniska villkor, att skäliga anspråk kunna sägas vara fyllda. Även om inspektionsmyndigheten obestriddligen äger befogenhet att meddela nödiga föreskrifter för att tillförsäkra härbärgeshushållerska från förläggningen i övrigt avskild sovplats, torde kravet i fråga få anses så naturligt, att man icke kan avstå från att låta detsamma komma till formligt uttryck vid bestämmelsernas avfattning.

Vid mina överväganden huru härvid lämpligen bör förfaras, har jag kommit till den uppfattningen, att man bör utgå därifrån, att det praktiskt förefintliga behovet av gemensamt kosthåll gör sig gällande vid större förläggningar. Lämpligen synes man kunna fastställa gränsen vid tio arbetare och sålunda inskränka kravet i ifrågavarande avseende till härbärgen, som äro avsedda att bebos av minst tio arbetare. Beträffande sådant härbärke torde som allmän regel böra upprätthållas fordran på att detsamma skall vara inrett på sådant sätt, att gemensam mathållning lämpligen kan anordnas där. Från denna regel bör emellertid dispens kunna meddelas av yrkesinspektionens chefsmyndighet, då föreliggande förhållanden så motivera, t. ex. om arbetarna icke påkalla gemensam mathållning, om en avverkning är av så ringa omfattning, att kravet skulle te sig obilligt, eller om på grund av konflikt eller snöbrist avverkningstiden är begränsad.

Till den av socialstyrelsen och i vissa yttranden i förevarande sammanhang berörda frågan om anordnande av torkrum återkommer jag vid behandlingen av 3 §.

Då ett nytt andra stycke införts i paragrafen, har det nuvarande andra stycket efter erforderlig formell jämkning upptagits som ett tredje stycke.

Särskilda bestämmelser i fråga om härbärke, som användes vintertid under någon längre tid (3 §).

I det föregående har redogörelse lämnats för de skäl, som socialstyrelsen anført till stöd för sitt förslag att utöver de allmänna bestämmelserna i 2 § i lagen upptaga en 3 §, vars ingress hade följande lydelse: »I fråga om härbärke, som användes vintertid under någon längre tid, skall av arbetsgivare särskilt iakttagas.» Därefter följde under a)—f) bestämmelser om vad sålunda särskilt skulle iakttagas. För dessa bestämmelser lämnas redogörelse i det följande.

I fråga om den föreslagna 3 § anfördes i yttrandena, bland annat, följande av *svenska skogs- och flottningsarbetareförbundet* samt *svenska sågverksindustriarbetareförbundet*:

Det borde kraftigt betonas, att de mått o. s. v., som angåves, borde betraktas som minimifordringar, ägnade att befrämja en fortsatt höjning av standarden på detta område. De finge sålunda icke bliva hinder för en sådan utveckling.

På sätt som framgår av det föregående avstyrktes de föreslagna bestämmelserna i 3 § helt av sågverksförbundet, under det att i åtskilliga yttranden uttalanden gjordes rörande behovet av möjlighet till meddelande av dispens från paragrafens regler. I detta hänseende hänvisas till de allmänt hållna yttranden, vilka tidigare återgivits.

I förevarande sammanhang må vidare anföras följande uttalande av *riksförbundet landsbygdens folk*:

Det vore önskvärt, att till 3 § fogades sådana bestämmelser, vilka från lagtillämpningen undantog mindre, tillfälliga skogsavverkningar och kolningar,

som sysselsatte en eller högst två arbetare. Det vore nämligen orimligt att begära, att en dyrbar arbetarbostad skulle uppföras av arbetsgivaren för dylika arbeten. I ifrågavarande paragraf hade visserligen angivits, att de särskilda bestämmelserna endast avsåge sådana härbärgen, som användes vintertid *under någon längre tid*, men för undvikandet av alla missförstånd borde det närmare preciseras vad som menades med uttrycket »någon längre tid». På en del mindre skogsskiften kunde utföras tillfälliga avverknings- och kolningsarbeten, vilka toge en eller högst ett par månader i anspråk, var-efter det dröjde årtionden, innan sådana arbeten återigen behövde utföras på dessa skiften. Vid lagens slutgiltiga utformning borde hänsyn tagas till denna omständighet liksom också till att förhållandena beträffande avverk-nings- och kolningsarbeten företedde betydande skillnader mellan å ena sidan södra och mellersta Sverige, inklusive stora delar av Dalarna, och å andra sidan det egentliga Norrland. Den nya lagen borde icke givas en sådan utformning, att risker kunde förefinnas för att de mindre skogsägarna ställdes inför oöverkomliga svårigheter, då det gällde för dem att tillgodogöra sig avkastningen av sina skogsskiften. Särskilt borde hänsyn tagas därtill i fråga om kolningen.

I det följande behandlas var för sig de under punkterna a)—f) i 3 § av socialstyrelsens lagförslag upptagna särskilda bestämmelserna rörande här-bärgenas beskaffenhet.

I yttranden av länsstyrelsen i Värmlands län och Korsnäs sågverks aktie-bolag har särskilt angivits, att samtliga ifrågavarande bestämmelser till-styrktes.

Luftutrymme.

I socialstyrelsens den 10 juni 1920 utfärdade *anvisningar* anfördes under rubriken »utrymmen», bland annat, att härbärke skulle erbjuda tillräckliga utrymmen för de däri inkvarterade, därvid i sådant avseende särskilt borde iakttagas, att på varje i härbärgets inkvarterad arbetare komme ett efter för-hållandena tillräckligt stort luftutrymme, som synnerligast beträffande för längre tids förläggning avsett härbärke ej borde understiga 5 kubikmeter.

Socialstyrelsens förslag.

Under a) föreslogs den bestämmelsen, att på varje i härbärgets inkvarterad arbetare under normala förhållanden skulle komma ett luftutrymme av minst 5 kubikmeter.

Därom anförde styrelsen:

Av skogs- och flottledsinspektörens utredning (undersökning I) framginge, att utrymmet per arbetare i de under vintrarna 1934—1935 och 1935—1936 inspekterade, vintertid använda tillfälliga bostäderna utgjort i medeltal 7.4 kubikmeter. Arbetsgivarna hade således i regel ställt sig till efterrättelse den anvisning i fråga om utrymmet, som lämnats i styrelsens anvisningar i ämnet. Å andra sidan visade utredningen, att i 58 eller 12.4 procent av de besikti-gade härbärgen, som varit i bruk under de två senaste vintrarna, utrymmet varit mindre än 5 kubikmeter per person och att dessa härbärgen sålunda varit överbelagda. En dylik trångboddhet, som medförde betydande olägen-heter särskilt i de härbärgen, där mathållningen alltjämt handhades indivi-duellt, torde icke längre böra tolereras.

Yttranden.

Sveriges skogsägareförbund yttrade i fråga om förevarande punkt samt punkten b):

Förbundet funne bestämmelserna lämpliga för normala förhållanden, men ville framhålla, att dispens måste kunna medgivas, då fråga vore om ekonomiskt svaga avverkningar. Vid avverkningar, som avsåge mindre och avlägset belägna virkespartier, plögade man i många orter använda flyttbara skogs-kojor. Dessa vore i allmänhet av god kvalitet, men utrymmet kunde, om tillfälligt ökning av beläggningen å viss plats skulle krävas, bliva för knappt. I ett annat fall kunde det inträffa, att å en avverkningsplats redan funnes en fast koja av bästa beskaffenhet. Genom olämplig väderlek eller annan orsak försenades huggningarna, så att på eftervintern avverkningsmanskaper måste utökas utöver först planerat antal. En tillfällig överbeläggning under en eller annan månad borde då ej vara av lagen absolut förbjuden. Skulle femkubik-meterskravet under dylika omständigheter strängt vidhållas, bleve följden, att en del av avverkningen finge läggas ned. Inspektionsmyndighetens dispensrätt vore i ett dylikt fall nödvändig, om ej lagen skulle få orimliga verkningar.

Avstånd mellan golv och innertak.

I *socialstyrelsens anvisningar* anfördes under rubriken »utrymmen», bland annat, att det särskilt borde iakttagas, att avståndet mellan golv och innertak ej understeg 2 meter i de delar av bostaden, som ej disponerades för sovplatser.

Socialstyrelsens förslag.

Avståndet mellan golv och innertak skulle enligt bestämmelse under b) i 3 § ej få understiga 2 meter i den del av bostaden, som ej disponerades för inredning (sovplatser, skåp m. m.).

Styrelsen anförde därom — i anslutning till förslaget under a) angående minimiutrymme per arbetare — att, då orsaken till det otillfredsställande utrymmet ofta vore, att avståndet mellan golv och tak vore otillräckligt, föreskrift av nyss angivet innehåll borde meddelas.

Yttrande.

För vad *Sveriges skogsägareförbund* anført beträffande förevarande punkt har redogörelse lämnats under närmast föregående rubrik.

Träggolv.

I *1920 års anvisningar* anförde socialstyrelsen, att härbärge, som vore avsett att brukas under längre tidsperiod, borde vara försett med träggolv, som till förekommande av golvdrag borde anordnas antingen med trossbotten med fyllning eller med s. k. fastgård. Där jordgolv användes, borde utvändigt fastgård anbringas och golvytan väl jämnas.

Socialstyrelsens förslag.

Under c) i 3 § av socialstyrelsens lagförslag föreskrevs, att härbärge skulle vara anordnat med träggolv, vilket, om härbärgen vore uppfört vintertid eller på tjälad mark, skulle vara försett med trossbotten eller annan därmed likvärdig anordning.

Till stöd för vad sålunda föreslagits anförde styrelsen:

Det övervägande flertalet härbärgen, som användes vintertid, hade numera trägolv. Enligt utredningen (undersökning II) förekom sålunda trägolv i 94.6 procent av de 4,344 bostäder, om vilka uppgifter lämnats. Ett dylikt golv ansåges även av det stora flertalet skogsarbetare såsom en förutsättning för snygghet och trevnad i härbärgena och såsom ett villkor för att gemensamt hushåll skulle kunna anordnas. Redan år 1916 uttalade sig styrelsen i denna fråga på följande sätt: »Visst är att förefintligheten eller avsaknaden av trägolv ofta är ett bland de viktigaste skiljemärkena mellan en vanlig primitiv skogskoja och en omsorgsfullare uppförd skogsstuga.» Ett intagande av föreskrift om trägolv i lagen syntes numera ej medföra någon ändring i byggnadssättet för andra än för dem, som ej intresserat sig för bostädernas beskaffenhet utan endast sökte komma ifrån bostadsbyggandet så billigt som möjligt.

Tidpunkten för bostädernas uppförande vore av stor betydelse för dess sammas beskaffenhet. Under sommaren och hösten uppförda bostäder blevo sålunda i regel bättre än sådana, som byggts vintertid eller på tjälad mark. Härbärgen, som uppförts på frusen mark, blevo golvkalla, om golvet, såsom vanligen skedde, värmeisolerades med s. k. fastgård, d. v. s. jordvallar, som in- eller utvändigt lades under golvet mot bottensyllarna. En dylik anordning bleve däremot — väl utförd — i regel tillfredsställande, om byggnaden uppfördes å ofrusen mark. Vore marken frusen vid tidpunkten för byggnadens uppförande, åtginge det ofta lång tid, innan tjälen under golvet gått ur marken, varigenom bostaden till dess besvärades av kyla från golvet. För undvikande därav borde bestämmelsen om trägolv kompletteras med föreskrift därom, att golv i härbärge för vinterbruk, som uppfördes å frusen mark — i vissa fall vore uppförande vintertid av tillfällig skogsarbetarbostad ofrånkomligt — skulle värmeisoleras med trossbotten av tillfredsställande beskaffenhet eller annan därmed likvärdig anordning, t. ex. board.

Yttranden.

Sveriges skogsägareförbund förklarade sig icke ha någon erinran att göra mot förslaget.

Förste provinsialläkaren i Värmlands län:

Golv i skogshärbärgen bleve av naturliga skäl lätt smutsiga, och deras renhållning krävde både besvär och kostnader, särskilt om golven icke vore på något sätt preparerade eller belagda. Ett enkelt, billigt och ändock mycket ändamålsenligt sätt att underlätta renhållning av golv vore att olja dem. Oljningen medförde också andra fördelar än underlättad renhållning. Ett tillägg till 3 § c) föresloges av innebörd, att golven för underlättad renhållning borde vara oljade eller på annat lämpligt sätt behandlade eller belagda.

Länsstyrelsen i Värmlands län rekommenderade ett övervägande av de utav förste provinsialläkaren i länet anförda synpunkterna.

Innanfönster.

Socialstyrelsen anförde i 1920 års *anvisningar*, att härbärge borde vara försett med efter bostadens storlek avpassat, nödigt antal tillräckligt stora, tätt insatta fönster, som för värmens bevarande borde vara försedda med dubbla glas eller så anordnade, att de kunde kompletteras med innanfönster.

Socialstyrelsens förslag.

Punkten d) i 3 § innehöll föreskrift, att härbärke skulle vara anordnat med innanfönster eller fönster med dubbla rutor på något avstånd från varandra i samma båge.

Styrelsen anförde, att det numera vore en allmänt gängse uppfattning, att härbärgen, som beboddes vintertid, skulle anordnas med innanfönster eller fönster med dubbla rutor. Då det oaktat ett antal av de undersökta härbärgena (omkring 12 procent) alltjämt varit anordnade med endast enkla rutor, hade detta synts motivera upptagande i lagen av en föreskrift med angivet innehåll.

Yttranden.

Sveriges skogsägareförbund förklarade sig icke hava något att erinra mot förslaget.

Förste provinsialläkaren i Värmlands län föreslog tillägg av en bestämmelse, att fönstren skulle vara öppningsbara. *Länsstyrelsen i länet* rekommenderade detta förslag till övervägande.

Förvaringsrum.

I 1920 års *anvisningar* anförde socialstyrelsen, att härbärke, avsett för användning under längre tid, borde vara försett med förstuga eller vindfang, som lämpligen borde kombineras med förvaringsrum för mat, kläder och redskap.

Socialstyrelsens förslag.

Enligt 3 § e) skulle härbärke avsett för sex eller flera arbetare vara anordnat med förvaringsrum, lämpligen i anslutning till förstuga.

Styrelsen yttrade:

Såsom i skogs- och flottledsinspektörens undersökning framhållits vore förefintligheten av förvaringsrum för proviant, kläder och redskap av stor betydelse ej blott för ordningen och snyggheten i bostäderna utan framför allt för att arbetarnas tillhörigheter icke skulle taga skada under förvaringen. Då särskilt förvaringsrum saknades, förvarades dessa nämligen oftast i lådor och kontar under bar himmel. Då gemensamt hushåll anordnades och då som följd därav större kvantiteter proviant levererades samtidigt, vore ett förvaringsrum för provianten i regel nödvändigt. Enligt vad utredningen utvisade, funnes dylika förrådsrum numera vid flertalet bostäder. För att emellertid allmänt få till stånd dylika förrådsrum — vilka helst borde anordnas omkring ingången till bostaden, då de även gjorde tjänst som förstugor — vid alla vinterförläggningar, där behov därav förefunnes, föreslogs föreskrift om anordnande av förvaringsrum på sätt ovan angivits.

Yttranden.

Sveriges skogsägareförbund förklarade sig icke hava något att erinra.

Skogsvårdsstyrelsen i Västernorrlands län ifrågasatte, huruvida icke förvaringsrum alltid borde påfordras vid vinterförläggningar, så snart två eller flera arbetare delade härbärke.

Länsstyrelsen i Västernorrlands län:

Man torde icke kunna i större utsträckning än som föreslagits ålägga vederbörande arbetsgivare att anordna förvaringsrum, då detta skulle medföra alltför betungande verkningar för skogsbruket. Föreliggande förslag, som i denna del syntes för tillgodoseende av skogsarbetarnas intressen gå utöver vad motionärerna vid 1936 års riksdag ifrågasatt, torde kunna anses vara tillfredsställande.

Svenska skogs- och flottningsarbetareförbundet samt svenska sågverksindustriarbetareförbundet:

Det kunde ifrågasättas, huruvida icke förvaringsrum behövdes även vid härbärgen för mindre än sex man, exempelvis små flyttbara huggarkojor. Ett övervägande borde ske, huruvida det icke kunde anses befogat att ändra ordet »sex» till »två».

Riksförbundet landsbygdens folk ifrågasatte föreskrift att förvaringsrum borde anordnas vid härbärke, vilket vintertid beboddes av fyra eller flera arbetare.

Avträde.

Enligt 1920 års anvisningar borde på lämpligt avstånd från härbärke avträde anordnas.

Socialstyrelsens förslag.

Under f) i 3 § föreskrevs, att på lämpligt avstånd från härbärke skulle finnas anordnat avträde inom skjul.

Styrelsen anförde därom:

Som följd av skogs- och flottledsinspektörens propagandaverksamhet förekomme numera avträden inom skjul vid ett betydande antal härbärgen, som använts vintertid. Sålunda funnos dylika avträden vid 58 procent av de härbärgen, som under de två senaste vintrarna varit föremål för inspektion. På många håll ställde man sig emellertid alltjämt oförstående för behovet av dylika bekvämlighetsinrättningar. Enligt styrelsens uppfattning vore ett enkelt avträde inom skjul väl motiverat vid vinterförläggningar, särskilt då, såsom numera ofta förekomme, även hushållerskor bodde i förläggningarna. Styrelsen hade därför upptagit ett stadgande därom i sitt lagförslag.

Yttranden.*Förste provinsialläkaren i Värmlands län:*

Bestämmelsen borde kompletteras därhän, att avträdet icke endast skulle vara beläget på lämpligt avstånd från skogshärbärget utan också på betryggande avstånd från vattenhämtningsställe och vara ändamålsenligt anordnat.

Länsstyrelsen i Värmlands län rekommenderade förste provinsialläkarens synpunkter till övervägande.

Departementschefen.

I det föregående har jag framhållit, att det synes mig vara av värde, att de allmänt hållna föreskrifter angående härbärgenas beskaffenhet, som givas i 2 §, kompletteras med stadganden, innefattande minimibestämmelser att gälla under vissa särskilda förhållanden. Stadganden av sistangivna beskaffenhet hava upptagits i 3 §. Det är där fråga om minimikrav angående

luftutrymme m. m., som skola uppfyllas beträffande härbärgen, vilka skola användas vintertid under någon längre tid. Att såsom i ett yttrande ifrågasatts närmare angiva den ifrågavarande tidens minsta längd synes mig icke lämpligen låta sig göra.

Mot de bestämmelser i socialstyrelsens förslag, som innefatta minimikrav i fråga om luftutrymme, avstånd mellan golv och innertak samt anordningar beträffande trägolv, innanfönster och avträde, hava erinringar icke framställts i remissyttrandena, och jag anser för min del, att dessa bestämmelser böra införas i lagen. Vissa mindre formella ändringar i socialstyrelsens förslag hava dock vidtagits. Förste provinsialläkaren i Värmlands län har föreslagit vissa föreskrifter därutöver angående oljning av golv, öppningsbara fönster samt avträdes belägenhet. Ehuru berörda föreskrifter i och för sig kunna anses välbetänkta, torde desamma dock vara av den beskaffenhet, att de icke böra intagas såsom lagbud. De ifrågavarande önskemålen torde emellertid lämpligen böra beaktas vid den revision av anvisningarna, varom tillsynsmyndigheten avser att gå i författning.

Beträffande anordnandet av förvaringsrum har socialstyrelsen föreslagit, att sådant skall finnas inrättat vid härbärge, avsett för sex eller flera arbetare. I några yttranden har ifrågasatts skärpning av denna bestämmelse, i två yttranden ända därhän, att dylikt förvaringsrum skall vara anordnat vid härbärge för endast två arbetare. Enär det är av stor betydelse såväl för ordning och snygghet i bostaden som för en förbättrad matvaruhygien, att dylikt förvaringsrum finnes, böra enligt min mening anordningar därför vidtagas i så stor utsträckning som möjligt. På det att skogsägarna icke skola i alltför hög grad betungas, vill jag åtminstone för närvarande inskränka mig till att föreslå, att skyldighet att anordna förvaringsrum, lämpligen i anslutning till förstuga, skall gälla i fråga om dylika bostäder, avsedda för fyra eller flera arbetare.

I det föregående har omnämnts, att socialstyrelsen övervägt frågan om föreskrift rörande inrättande av särskilda torkrum i härbärgena. I några yttranden har föreslagits, att bestämmelser därom skola upptagas i 3 §. Jag ansluter mig härutinnan till sistnämnda uppfattning och har i förslaget intagit föreskrift i detta syfte.

Att såsom i flera yttranden framhållits fall kunna förekomma, då undantag från de i nu förevarande paragraf föreslagna preciserade bestämmelserna rörande härbärges beskaffenhet kunna anses av förhållandena påkallade, vill jag icke förneka. En möjlighet till undantag från bestämmelsen om ett luftutrymme av minst fem kubikmeter per arbetare — därutinnan anledningar till undantag kunna antagas bliva mindre sällan förekommande än beträffande övriga bestämmelser i paragrafen — ligger redan däri, att föreskriften om nyssnämnda luftutrymme avses skola gälla endast »under normala förhållanden». Emellertid synes jämväl en allmän dispensregel böra upptagas i paragrafen. Ett närmare angivande i lagtexten av de fall, då denna regel skulle få tillämpas, synes icke böra ifrågakomma med hänsyn till de mycket varierande förhållandena på förevarande arbetsområden. Det torde böra an-

komma å yrkesinspektionens chefsmyndighet att härutinnan träffa avgörande, därvid undantag från vad i 3 § stadgats bör få medgivas i de fall, då särskilda skäl därtill kunna anses föreligga.

I förevarande sammanhang framställer sig det spörsmålet, huruvida bestämmelser sådana som de i förevarande 3 § föreslagna nu böra införas även i flottledshärbärgeslagen.

Av ingressen till 3 § framgår, att en förutsättning för tillämpligheten av paragrafens bestämmelser är, att härbärgets användes under någon längre tid. Härbärgen för flottningsarbetare komma emellertid i regel till användning endast under kort tid. I den mån det i något särskilt fall skulle visa sig, att behov av föreskrift av den innebörd, bestämmelserna i den föreslagna 3 § skogshärbärgeslagen äga, skulle föreligga beträffande härbärg för flottningsarbetare, torde vederbörande inspektionsmyndigheter tillse, att erforderliga åtgärder vidtagas. Med hänsyn till vad sålunda anförts anser jag skäl ej föreligga att för närvarande föreslå ändring i flottledshärbärgeslagen.

Bestämmelser angående tillsyn å lagens efterlevnad (4 §).

Socialstyrelsens förslag.

I fråga om tillsyn å lagens efterlevnad föreslog socialstyrelsen upptagandet i 4 § av gällande bestämmelser därom i nuvarande 3 § i oförändrad form sålunda: »Tillsyn å efterlevnaden av denna lag utövas, på sätt Konungen närmare föreskriver, under överinseende och ledning av yrkesinspektionens chefsmyndighet, av befattningshavare vid yrkesinspektionen samt i det allmänna tjänst för skogsvård anställd personal.»

Yttranden.

Förste provinsialläkaren i Värmlands län förordade ett tillägg till 4 § av innebörd, att vederbörande hälsovårdsnämnd skulle ägna uppmärksamhet åt sanitära förhållanden beträffande skogshärbärgen och vad därtill hörde samt vid brister eller önskemål därom göra anmälan till vederbörande yrkesinspektion. I detta sammanhang berördes särskilt spörsmålet om åtgärder mot myggplågan.

Länsstyrelsen i Värmlands län rekommenderade ett övervägande av vad förste provinsialläkaren anförde.

Departementschefen.

Vid tillsynen å efterlevnaden av skogshärbärgeslagen åtnjuta yrkesinspektionens befattningshavare biträde av jägmästare och länsjägmästare samt dem underlydande personal. Den hittills utövade inspektionen har enligt samstämmiga uttalanden från olika håll handhåfts på ett mycket tillfredsställande sätt. Jag föreslår med hänsyn härtill, att nu gällande bestämmelser i oförändrat skick upptagas i den nya lagen. Att såsom i ett yttrande föreslagits beträffande de speciella arbetsområden, som skogshärbärgeslagen reglerar, i viss utsträckning anlita jämväl hälsovårdsnämndernas medverkan såsom tillsynsorgan lär sakna praktisk betydelse.

Tillämpning beträffande skogshärbärgeslagen av vissa bestämmelser i lagen om arbetarskydd (5—11 §§).

I 3 § gällande lag föreskrives, som förut nämnts, huru tillsyn å efterlevnaden av lagen skall utövas, varjämte stadgas, att i övrigt bestämmelserna i 31, 38, 45, 49—51 och 53 §§ i lagen om arbetarskydd i tillämpliga delar skola äga motsvarande giltighet.

Socialstyrelsens förslag.

Styrelsen föreslog, såsom redan nämnts, att de hänvisningar till vissa paragrafer i arbetarskyddslagen, som funnes i 3 §, måtte ersättas med särskilda paragrafer, 5—11 §§. Dessa kunde därvid givas en för skogshärbärgeslagen mera avpassad formulering. Genom en sådan ändring skulle i sistnämnda lag erhållas uttömmande bestämmelser i ämnet, varjämte översstämmelse skulle vinnas med flottledshärbärgeslagen, vilken redan från början erhållit en dylik mera utförlig avfattning.

Departementschefen.

Redan i det föregående har jag uttalat, att jag icke funnit anledning till erinran mot socialstyrelsens förslag att till skogshärbärgeslagen överflytta innehållet, såvitt detsamma är tillämpligt, i de paragrafer i arbetarskyddslagen, till vilka hänvisning göres i 3 § av gällande skogshärbärgeslag. Därvid avses emellertid icke — utom i ett fall — att göra någon ändring i sak av hittills gällande bestämmelser.

För lydelsen av socialstyrelsens förslag samt däremot svarande stadganden i arbetarskyddslagen lämnas redogörelse i det följande.

5 §.

5 § i socialstyrelsens förslag samt motsvarande stadganden i arbetarskyddslagen hava följande lydelse:

(Socialstyrelsen förslag.)

5 §.

De, som hava att taga befattning med tillsyn å efterlevnaden av denna lag, skola, när helst de så påfordra, äga tillträde till de härbärgen och skogsstall, som finnas anordnade, ävensom rätt att där företaga undersökningar, vartill deras tjänsteåligganden kunna giva anledning; och vare arbetsgivaren pliktig att för tillsynens behöriga utövande på anfordran tillhandagå med alla nödiga upplysningar.

(Arbetarskyddslagen.)

29 § första stycket.

De, som hava att taga befattning med tillsyn å efterlevnaden av denna lag, skola, när helst de så påfordra, efter det vederbörande arbetsgivare eller hans ställföreträdare å arbetsstället under rättats om deras närvaro, äga tillträde till de arbetsställen, vilka deras tjänsteåligganden avse, ävensom rätt att där företaga undersökningar, vartill dessa tjänsteåligganden kunna giva anledning; varande arbetsgivaren eller hans ställföreträdare å arbetsstället pliktig att därvid tillhandagå med erforderliga upplysningar samt att hålla de i denna lag föreskrivna böcker och förteckningar tillgängliga.

(Socialstyrelsens förslag.)

(Arbeterskyddslagen.)

50 §.

Vad i 17 kap. 11 § rättegångsbalken förordnas om dem, som rättens eller Kungl. Maj:ts befallningshavandes bud och ärenden gå, gälle ock om dem, som hava att taga befattning med tillsyn å efterlevnaden av denna lag.

Vad i 17 kapitlet 11 § rättegångsbalken förordnas om dem, som rättens eller Konungens befallningshavandes bud och ärende gå, gälle ock dem, som hava att taga befattning med tillsyn å efterlevnaden av denna lag.

Departementschefen.

I första stycket av förevarande paragraf hava upptagits stadganden, vartill motsvarighet förekommer i 6 § första stycket flottledshärbärgeslagen och 29 § första stycket arbetarskyddslagen.

Hänvisning till sistnämnda paragraf finnes icke i 3 § gällande skogshärbärgeslag. Då avsikten emellertid är, att den nya skogshärbärgeslagen skall innehålla alla tillämpliga stadganden i ämnet, och då bestämmelser finnas såväl i arbetarskyddslagen som i flottledshärbärgeslagen därom, att inspektionsmyndigheterna skola äga tillträde till arbetsställen och härbärgen samt rätt att där företaga undersökningar, ävensom att nödiga upplysningar för tillsynens behöriga utövande skola lämnas, synas bestämmelser av därmed överensstämmande innehåll böra inflyta i den nya skogshärbärgeslagen.

Andra stycket i den föreslagna 5 § är i sak lika med 50 § arbetarskyddslagen.

6 §.

6 § i socialstyrelsens förslag och den däremot svarande 31 § i arbetarskyddslagen hava följande lydelse:

(Socialstyrelsens förslag.)

(Arbeterskyddslagen.)

6 §.

31 §.

Å arbetsställe, som i förevarande lag avses, må arbetarna inom sig utse ett eller flera ombud att till vederbörande inspektionsförrättare framföra arbetarnas önskemål beträffande härbärgenas eller skogsställens beskaffenhet eller rörande anordnande av nya sådana. Om sådant val böra ombuden underrätta arbetsgivaren samt skogsyrkesinspektören.

Vid inspektion å arbetsställe, där ombud för arbetarna finnes, bör inspektionsförrättaren i regel träda i förbindelse med ombudet. Vederbörande tillsynsorgan är pliktigt att på begäran kostnadsfritt tillhandahålla arbetarnas ombud avskrift av anvisning, råd eller annat skriftligt meddelande, som avlåtits rörande härbärke eller skogsstall vid arbetsstället.

Å arbetsställe, varest på stadigvarande sätt bedrives arbete av den beskaffenhet och omfattning, som i 10 § andra stycket avses, böra arbetarna inom sig utse ett eller flera ombud att företräda dem i frågor rörande arbetets säkerhet eller sundhet. Ombud må ock å annat arbetsställe kunna av arbetarna utses. Om valet böra ombuden underrätta arbetsgivaren och vederbörande yrkesinspektör eller bergmästare.

Arbetsgivare så ock den, som utövar ledningen av arbetet, bör i frågor rörande arbetets säkerhet eller sundhet söka samråd med arbetarnas ombud.

Ombuden, som hava att göra sig noga underrättade om de beträffande arbetets säkerhet och sundhet å arbetsstället rådande förhållanden, böra verka för främjande av ökad säkerhet och sund-

(Socialstyrelsens förslag.)

(Arbetarskyddslagen.)

het samt jämväl söka vinna arbetarnas medverkan därtill. När ombuden genom klagomål eller eljest erhålla kännedom om missförhållande, böra de söka få det samma avhjälpt genom hänvändelse till den, som utövar ledningen av arbetet i fråga, eller till arbetsgivaren eller, där rättelse på sådant sätt ej vinnes, till vederbörande yrkesinspektör eller bergmästare. Har den, som utövar ledningen av arbete, eller arbetsgivare från ombud mottagit hänvändelse rörande arbetets säkerhet eller sundhet, har han att inom skälig tid giva ombudet besked i frågan.

Vid inspektion å arbetsställe, där ombud för arbetarna finnes, bör inspektionsförrättaren i regel träda i förbindelse med ombudet.

Vederbörande tillsynsorgan är pliktigt att på begäran kostnadsfritt tillhandahålla arbetarnas ombud avskrift av anvisning, råd eller annat skriftligt meddelande, som avlåtits rörande arbetets säkerhet eller sundhet å arbetsstället.

Departementschefen.

Bestämmelser, motsvarande de i förevarande paragraf upptagna, återfinnas i 31 § arbetarskyddslagen samt jämväl i 6 § andra stycket flottledshärbärgeslagen.

Socialstyrelsen har i fråga om samtliga de paragrafer, vilkas innehåll hämtats från arbetarskyddslagen, förklarat, att de i mån av behov givits en för skogshärbärgeslagen avpassad formulering. Jag finner beträffande förevarande paragraf ej anledning till erinran i sak mot vad socialstyrelsen föreslagit.

Specialinspektören inom yrkesinspektionen i fråga om skogsavverkningsmed flera arbeten, vilken för närvarande har titeln skogs- och flottledsinspektör, har i socialstyrelsens föreliggande lagförslag benämnts skogsyrikesinspektör. Huvudförslaget rörande sådan ändrad titel å nämnde inspektör har framlagts i de utkast till ändrad lydelse av kungörelserna den 18 december 1931 (nr 424 och 425), vilka styrelsen som förut nämnts fogat vid sin skrivelse av den 28 oktober 1936. Då jag icke anser mig böra i förevarande sammanhang taga ställning till berörda förslag, har benämningen skogs- och flottledsinspektör å ifrågavarande inspektör bibehållits.

Med hänsyn till bestämmelsen i andra stycket av förevarande paragraf synes skogs- och flottledsinspektören böra underrätta de inspektionsorgan, som han har till sitt biträde, om till honom inkomna uppgifter rörande val av arbetarombud.

7 §.

7 § i socialstyrelsens förslag motsvaras av 38 § 1 mom. i arbetarskyddslagen. Dessa bestämmelser hava följande lydelse:

(Socialstyrelsens förslag.)

7 §.

Skulle arbetsgivare underlåta att ställa sig till efterrättelse föreskrifterna i 1, 2 eller 3 § äger yrkesinspektionens chefsmyndighet, på framställning av skogsyrkesinspektören eller där så eljest prövas nödigt förbjuda honom, sedan han blivit i saken hörd, att efter utsatt skälig tid använda visst härbärge eller stall utan att hava vidtagit de av chefsmyndigheten vid förbudets meddelande angivna åtgärder. Är synnerlig olägenhet för handen må chefsmyndigheten, utan att avbida arbetsgivarens yttrande, meddela dylikt förbud att träda i kraft omedelbart och gälla tills vidare, intill dess annorlunda förordnas, ävensom, där så finnes påkallat, låta genom polismyndighetens försorg på arbetsgivarens bekostnad vidtaga nödig anordning till säkerställande av förbudets upprätthållande.

Är fråga om åtgärd beträffande härbärge eller skogsstall, som arbetsgivaren fått till sig upplåtet, bör jämväl upplåtaren höras; och äger chefsmyndigheten meddela förbud mot upplåtande av härbärgen för inkvartering av arbetare eller av skogsstallet för inhysande av hästar utan att viss angiven åtgärd vidtagits.

(Arbetarskyddslagen.)

38 §.

1 mom. På framställning av yrkesinspektör eller bergmästare eller där så eljest prövas nödigt äger yrkesinspektionens chefsmyndighet förbjuda arbetsgivare, sedan denne blivit i saken hörd, att efter utsatt skälig tid bedriva visst arbete eller använda viss arbetslokal, maskin, redskap eller annat hjälpmedel eller viss arbetsmetod utan att hava iakttagit visst av chefsmyndigheten vid förbudets meddelande angivet villkor i något avseende, varom förmäles i 4 §, 5 § a)—h) eller 6 § eller i någon av Kungl. Maj:t med stöd av 7 § 1 mom. utfärdad, ej jämlikt 52 § särskilt straffbelagd föreskrift, eller som eljest, utan att hänföra sig till 5 § i)—m), inbegripes under 3 §. Är synnerlig fara för handen, må chefsmyndigheten, utan att avbida arbetsgivarens yttrande, meddela dylikt förbud att träda i kraft omedelbart och gälla tills vidare, intill dess annorlunda förordnas, ävensom, där så finnes påkallat, låta genom polismyndighetens försorg på arbetsgivarens bekostnad vidtaga nödig anordning till säkerställande av förbudets upprätthållande.

Är fråga om åtgärd beträffande arbetslokal, som arbetsgivaren fått till sig upplåten, bör jämväl upplåtaren höras. Chefsmyndigheten äger att meddela förbud mot upplåtande av lokalen till arbetslokal eller lokal för visst arbete utan att med lokalen vidtagits viss angiven åtgärd.

I 4 § första stycket flottledshärbärgeslagen stadgas följande:

Skulle beträffande enskild flottled den, som däri innehar flottningsrätten, underlåta att ställa sig till efterrättelse föreskrifterna i 1 och 2 §§, äger Konungen befallningshavande, när så prövas nödigt, vid vite förbjuda honom, sedan han blivit i saken hörd, att efter utsatt skälig tid vidare bedriva flottning i flottleden utan att hava vidtagit de av Konungens befallningshavande vid förbudets meddelande angivna åtgärder.

Departementschefen.

Såsom förebild vid utformandet av socialstyrelsens förslag synes i fråga om första punkten i första stycket hava tjänat 4 § första stycket flottledshär-

bärgeslagen samt beträffande paragrafen i övrigt 38 § 1 mom. arbetarskyddslagen.

38 § 2 mom. arbetarskyddslagen saknar tillämplighet beträffande skogshärbärgeslagen.

Då de förhållanden, som regleras av skogshärbärgeslagen, närmast överensstämma med dem, för vilka flottledshärbärgeslagen innehåller bestämmelser, har 7 § första stycket första punkten i departementsförslaget avfattats i huvudsaklig överensstämmelse med socialstyrelsens förslag, ehuru därigenom vissa avsteg göras från den formulering, som förefinnes i första punkten av 38 § 1 mom. arbetarskyddslagen.

I övrigt överensstämma — med mindre formell olikhet — departementsförslaget, socialstyrelsens förslag och 38 § 1 mom. arbetarskyddslagen med varandra.

8 §.

8 § i socialstyrelsens förslag samt den däremot svarande 45 § i arbetarskyddslagen hava följande lydelse:

(Socialstyrelsens förslag.)

8 §.

Underlåter arbetsgivare att ställa sig till efterrättelse förbud, som meddelats med stöd av 7 § första stycket, straffes med böter, dock ej under tio dagsböter. Till samma straff dömes, där upplåtare överträder förbud, som meddelats med stöd av 7 § andra stycket.

Den, som under tid, då han är ställd under tilltal för förseelse, varom i denna § förmäles, fortsätter samma förseelse, skall, när han varder därtill lagligen förvunnen, för varje gång stämning därför utfärdats och delgivits, fällas till det ansvar, som är bestämt för sådan förseelse.

(Arbetarskyddslagen.)

45 §.

Underlåter arbetsgivare att ställa sig till efterrättelse förbud, som meddelats med stöd av 38 § 1 mom. första stycket, straffes med böter från och med tio till och med ettusen kronor eller, där omständigheterna äro synnerligen försvårande, med fängelse i högst sex månader. Till samma straff dömes, där upplåtare överträder förbud, som meddelats med stöd av 38 § 1 mom. andra stycket.

Den, som under tid, då han är ställd under tilltal för förseelse, varom i denna § förmäles, fortsätter samma förseelse, skall, när han varder därtill lagligen förvunnen, för varje gång stämning därför utfärdats och delgivits, fällas till det ansvar, som är bestämt för sådan förseelse.

Socialstyrelsen anförde:

I den inom andra kammaren år 1929 väckta motionen, nr 311, angående stärkande av skogs- och flottledshärbärgeslagarnas samt den i samband därmed utövade yrkesinspektionens effektivitet framhölls bland annat, att de bötesbelopp, som då kunde ådömas arbetsgivare, vilken underlåte att ställa sig till efterrättelse i laga ordning meddelat förbud för användande av visst härbärge för skogsarbetare eller skogsstall, vore alltför obetydliga. Enligt skogshärbärgeslagen, som jämväl i detta avseende hänförde sig till arbetarskyddslagen, uppginge då böterna vid trotsande av meddelat förbud till lägst 10 och högst 500 kronor. I den reviderade, nu gällande arbetarskyddslagen hade maximibeloppet höjts till 1,000 kronor men minimibeloppet lämnats oför-

ändrat. Enligt motionärernas mening borde bötesbeloppet åtminstone uppgå till sådan storlek, att arbetsgivaren ej kunde finna det fördelaktigare att böta än att efterkomma meddelat förbud. I skrivelse den 7 mars 1929 till riksdagens andra lagutskott med yttrande över ovannämnda motion uttalade styrelsen den uppfattningen, att goda skäl utan tvivel kunde anföras för att minimibeloppet för skogshärbärgeslagens vidkommande avsevärt höjdes. Det hade syntes lämpligt att tillgodose ifrågavarande önskemål, och styrelsen hade därför föreslagit, att straffet i förevarande fall skulle utgöra lägst tio dagsböter.

I yttrande över förslaget anförde *sågverksförbundet*:

Socialstyrelsen hade föreslagit, att straffet vid trotsande av meddelat förbud skulle utgöra lägst 10 dagsböter. Förbundet hade svårt att inse nödvändigheten av en dylik straffskärpning. Såsom styrelsen påpekat, skärptes straffet för ifrågavarande förseelse år 1931 genom att maximibeloppet höjdes från 500 till 1,000 kronor. Genom denna förändring hade domstolarna redan fått möjlighet att tillgripa straffsatser av den beskaffenhet, att nuvarande stadgande måste anses tillräckligt verksamt. Berörda straffskärpning hade tillkommit efter styrelsens skrivelse den 7 mars 1929. Det förefölle som om efter nämnda tid näppeligen några omständigheter inträffat, som kunde föranleda den av styrelsen nu föreslagna förändringen.

Departementschefen.

På grund av innehållet i 45 § arbetarskyddslagen, vartill 3 § gällande skogshärbärgeslag hänvisar, samt lagen den 24 september 1931 angående dagsböter utom strafflagens område (särskild böteslag) straffas den, som underlåter att ställa sig ett av yrkesinspektionens chefsmyndighet jämlikt skogshärbärgeslagen meddelat förbud till efterrättelse, med dagsböter eller, där omständigheterna äro synnerligen försvårande, med fängelse i högst sex månader.

Socialstyrelsen har föreslagit, att straffminimum — numera en dagsbot — skall höjas till tio dagsböter. Styrelsen har förklarat, att den ansåge goda skäl föreligga för en sådan höjning. Styrelsen har i sammanhang därmed erinrat om, att i en motion vid 1929 års riksdag, i vilken ändring av straffsatsen föreslagits, bland annat anförts, att bötesbeloppet åtminstone borde vara sådant, att det förhindrade, att arbetsgivare skulle finna det fördelaktigare att böta än att efterkomma meddelat förbud. — Straffskärpning vid synnerligen försvårande omständigheter har — utan särskild motivering — utelämnats i styrelsens förslag till 8 §.

Socialstyrelsens lagförslag har lämnats utan erinran i samtliga remissyttrandena utom ett, i vilket den föreslagna ändringen av straffminimum förklarats vara onödig.

Då utfärdande av förbud jämlikt skogshärbärgeslagen att använda härbärge eller stall icke torde förekomma, för så vitt icke bristfällighet av allvarlig beskaffenhet föreligger, samt underlåtenhet att ställa sig ett utfärdat förbud till efterrättelse sålunda alltid torde få anses utgöra en förseelse av svårare slag, synas skäl föreligga att på sätt socialstyrelsen föreslagit stadga ett något förhöjt straffminimum, t. ex. tio dagsböter. Någon anledning att utelämna den enligt gällande lag föreliggande möjligheten till straffskärpning vid synnerligen försvårande omständigheter anser jag icke föreligga. I överensstämmelse med vad sålunda anförts har departementsförslaget avfattats.

9 §.

9 § i socialstyrelsens förslag motsvarar 49 § i arbetarskyddslagen.
Bestämmelserna hava följande lydelse:

(Socialstyrelsens förslag.)

9 §.

Böter, som ådömas enligt denna lag, tillfalla kronan. Saknas tillgång till böternas fulla gäldande, skola de förvandlas efter allmän strafflag.

(Arbetarskyddslagen.)

49 §.

Böter, som ådömas enligt denna lag, tillfalla kronan.

Saknas tillgång till böternas fulla gäldande, skola de förvandlas efter allmän strafflag.

Departementschefen.

Paragrafen har med mindre formell jämkning utformats i överensstämmelse med 49 § arbetarskyddslagen.

10 §.

Motsvarigheten till 10 § i socialstyrelsens förslag återfinnes i 51 § lagen om arbetarskydd. Dessa stadganden hava följande lydelse:

(Socialstyrelsens förslag.)

10 §.

Över beslut av yrkesinspektionens chefsmyndighet i fråga, som omförmäles i denna lag, må klagan föras hos Konungen i vederbörande statsdepartement inom tid, som för överklagande av förvaltande myndigheters och ämbetsverks beslut är bestämd.

(Arbetarskyddslagen.)

51 §.

Över beslut av yrkesinspektionens chefsmyndighet eller Konungens befallningshavande i fråga, som omförmäles i denna lag, må klagan föras hos Konungen i vederbörande statsdepartement inom tid, som för överklagande av förvaltande myndigheters och ämbetsverks beslut är bestämd.

Departementschefen.

10 § i departementsförslaget har — efter erforderlig uteslutning av vad som föreskrivits rörande beslut av Konungens befallningshavande — samma lydelse som 51 § arbetarskyddslagen.

11 §.

Bestämmelserna i 11 § i socialstyrelsens förslag hava viss motsvarighet i 53 § lagen om arbetarskydd.

Ifrågavarande stadganden hava följande lydelse:

(Socialstyrelsens förslag.)

11 §.

Beträffande verksamhet, som bedrivs av staten eller kommun, skall vad i denna lag är stadgat om arbetsgivare gälla arbetsföreståndaren.

Föreskrifterna i 7 § skola icke äga tillämpning å verksamhet, som bedrivs

(Arbetarskyddslagen.)

53 §.

Beträffande verksamhet, som bedrivs av staten eller kommun, skall, vad i denna lag är stadgat om arbetsgivare, gälla arbetsföreståndaren.

Stadgandet i andra punkten av andra stycket i 29 § samt föreskrifterna i 38

(Socialstyrelsens förslag.)

(Arbeterskyddslagen.)

av staten, utan skall i avseende å sådan verksamhet gälla följande bestämmelse:

Skulle skogsyrkesinspektören finna förhållande i fråga om härbärke eller stall vid visst arbetsställe påkalla åtgärd, som avses i 7 §, skall han därom göra anmälan hos den myndighet, vilken över verksamheten har överinseende, varefter denna myndighet har att, efter omständigheterna, antingen vidtaga den påkallade åtgärden eller ock underställa ärendet Konungens prövning

och 39 §§ skola icke äga tillämpning å verksamhet, som bedrivs av staten, utan skola i avseende å sådan verksamhet gälla följande bestämmelser:

a) Därest framställning i det avseende, varom nämnes i andra punkten av andra stycket i 29 §, icke vinner godkännande, varde frågan hänskjuten till Konungens prövning.

b) Skulle yrkesinspektör eller bergmästare finna förhållande å visst arbetsställe påkalla åtgärd, som avses i 38 eller 39 §, skall yrkesinspektören eller bergmästaren därom göra anmälan hos den myndighet, vilken över verksamheten har överinseende, varefter denna myndighet har att, efter omständigheterna, antingen vidtaga den påkallade åtgärden eller ock underställa ärendet Konungens prövning.

Departementschefen.

Av de i 53 § andra stycket arbetarskyddslagen uppräknade stadgandena finnes enligt det föreliggande departementsförslaget motsvarighet i skogshärbärgeslagen endast till 38 §. Med iakttagande av att de förändringar verkställts, som detta förhållande föranleder, har 11 § i departementsförslaget — i sak likalydande med socialstyrelsens förslag — i övrigt avfattats i fullständig överensstämmelse med 53 § arbetarskyddslagen.

Ikraftträdelse- och övergångsbestämmelser.

Socialstyrelsen föreslog följande ikraftträdelse- och övergångsbestämmelse:

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1937; och upphör samtidigt därmed lagen den 25 april 1919 angående beredande i vissa fall vid skogsavverkning, kolning och flottledsbyggnad av härbärke åt arbetarna m. m. att gälla.

Departementschefen.

Den nya skogshärbärgeslagen synes böra träda i kraft den 1 juli 1937.

Genom lag den 12 juni 1931 (nr 288) ändrades 38 § arbetarskyddslagen bland annat därutinnan, att yrkesinspektionens chefsmyndighet i stället för Konungens befallningshavande skulle äga utfärda förbud jämlikt paragrafens föreskrifter. I övergångsbestämmelserna till 1931 års lag stadgades i anledning härav, att, om arbetsgivare bröte mot förbud, som jämlikt 38 § äldre lydelsen meddelats av Konungens befallningshavande, vad i 42 eller 45 § nya lydelsen vore stadgat skulle äga tillämpning, om sådan förseelse ägt rum efter det att 1931 års lag trätt i kraft (den 1 januari 1932). Då möjlighet förefinnes, att ett av Konungens befallningshavande utfärdat förbud ännu är gällande, synes den nyssnämnda övergångsbestämmelsen till 1931 års lag böra överföras till den nya skogshärbärgeslagen.

En övergångsbestämmelse synes erforderlig jämväl i fråga om förbud, som jämlikt 3 § gällande skogshärbärgeslag och 38 § 1 mom. lagen om arbetarskydd kan hava meddelats eller komma att meddelas under tiden från och med den 1 januari 1932 intill dess den nya skogshärbärgeslagen träder i kraft.

Åtgärder avseende förbättrat arbetarskydd.

I den skrivelse av den 27 augusti 1935 från svenska skogs- och flottningsarbetareförbundet, som av Kungl. Maj:t överlämnats till socialstyrelsen för att tagas i beaktande vid den utredning, som skulle verkställas med anledning av 1936 års riksdagsskrivelse (nr 116), anfördes bland annat, att ett övervägande borde ske i fråga om lagbestämmelserna rörande arbetarskydd, framför allt med avseende å upptagandet och underhållet av basvägar, skyddssynpunkter vid motortransporter av virke samt tillhandahållandet i bostäder och på arbetsplatser av tillräcklig förbandsmateriell.

I sin skrivelse den 28 oktober 1936 redogjorde socialstyrelsen för de föreskrifter, som funnes meddelade, och de åtgärder, som ur skyddssynpunkt vidtagits, beträffande anordnande och underhåll av basvägar samt transporter av virke. Då det icke låte sig göra att i skyddslagstiftningen intaga detaljerade föreskrifter till förekommande av olika slag av olycksfall, hade svenska skogs- och flottningsarbetareförbundets förslag i nu ifrågavarande avseende icke ansetts böra föranleda någon annan åtgärd från styrelsens sida än anmodan till skogs- och flottledsinspektören att ägna särskild uppmärksamhet åt ifrågavarande olycksfallsrisker.

Socialstyrelsen redogjorde därjämte för vad som hitintills åtgjorts i fråga om tillhandahållande av förbandsmateriell, åtgärder för meddelandet av första hjälp vid olycksfall samt för utbildning i läggandet av första förband m. m. Styrelsen framhöll, att dessa frågor varit föremål för stor uppmärksamhet från tillsynsmyndigheternas sida samt att första hjälp vid olycksfall numera i regel lämnades vid skogsarbete. Ytterligare förbättring av dessa förhållanden torde med största sannolikhet kunna påräknas, om skogs- och flottledsinspektionens arbetskrafter — på sätt som föreslagits — förstärktes samt om blivande hushållerskor vid gemensamma hushåll bereddes tillfälle att — på sätt styrelsen föreslagit — förvärva insikter i omhändertagande av skadade och sjuka arbetare.

Socialstyrelsen anförde vidare att, då frågan om utsträckt skydd vid skogsarbete nu kommit att upptagas till behandling, styrelsen efter framställning av skogs- och flottledsinspektören finge framföra några förslag, som syntes styrelsen ägnade att åstadkomma en förbättring av arbetarskyddsförhållandena å arbetsplatserna i skogarna. I sådant hänseende föreslogs, att det måtte uppdragas åt skogs- och flottledsinspektören i egenskap av specialinspektör inom yrkesinspektionen att utöva tillsyn — förutom vid skogsavverknings-, kolnings-, flottledsbyggnads- och flottningsarbeten, såsom för närvarande är föreskrivet — även vid skogsvårdsarbete (stämpling, dikning, röjning, skogsodling m. m.) samt vid cirkelsågning av virke, som bedreves i direkt samband

med skogsavverkning. I samband därmed föreslogs, som förut nämnts, att skogs- och flottledsinspektörens tjänstetitel måtte ändras till skogsyrkesinspektör.

De av styrelsen sålunda framlagda förslagen betingade ändringar i två förut omnämnda av Kungl. Maj:t utfärdade kungörelser, nämligen kungörelsen den 18 december 1931 angående specialinspektör inom yrkesinspektionen för tillsynen å skogsavverknings-, kolnings-, flottledsbyggnads- och flottningsarbeten (nr 424) samt kungörelsen samma dag om tillsyn å härbärgen för skogsavverknings-, kolnings-, flottledsbyggnads- och flottningsarbetare (nr 425).

Socialstyrelsen framlade emellertid även förslag om mera restriktiva bestämmelser än de för närvarande gällande rörande *minderårigas användande vid skogsavverkning, flottning och kolning*.

Tidigare behandling av ifrågavarande spörsmål.

I en motion, II: 104, vid 1925 års riksdag hemställde herr Johansson i Sollefteå — under anförande att minderåriga enligt då gällande lag finge användas vid skogs- och flottningsarbete utan annan inskränkning än den, som låge i det allmänna stadgandet att minderåriga ej finge användas i arbete före fyllda 12 år — om meddelande av bestämmelser därom, att minderåriga ej skulle få användas vid skogs- och flottningsarbete före fyllda 16 år samt att beträffande minderårigas användande i dylikt arbete, som bedreves nattetid, då gällande 13 § lagen om arbetarskydd, som innefattade restriktiva bestämmelser angående arbetstidens längd och förläggning, skulle äga tillämpning. Motionen behandlades av andra lagutskottet, som inhämtade yttrande i ärendet från socialstyrelsen. Däri anförde styrelsen under hänvisning till en av skogs- och flottledsinspektören avgiven och yttrandet bifogad promemoria, att en höjning av den då gällande åldersgränsen, 12 år, under alla förhållanden syntes påkallad, detta med hänsyn till arbetets i regel ansträngande natur och de påfrestande förhållanden i övrigt, varunder dessa arbeten i regel bedreves. Vanskligt vore emellertid att avgöra, var gränsen lämpligen borde dragas samt om en enhetlig sådan borde väljas för såväl skogsarbete under olika förhållanden som olika slag av flottningsarbete. Därvid syntes även yrkesrekryteringssynpunkten böra vinna beaktande. Styrelsen föreslog därför, att det måtte uppdragas åt styrelsen att verkställa utredning och avgiva förslag i ärendet. Utskottet anförde (utlåtande nr 21) bland annat:

Vad som med anledning av motionen förebragts rörande förhållandena å ifrågavarande arbetsområden beträffande minderåriga vore av den beskaffenhet, att det gäve stöd för önskvärdheten av en mera ingående utredning av det förevarande spörsmålet, varför utskottet gäve sin anslutning till det därom uttalade önskemålet. Beaktas borde emellertid, att motionärens krav i fråga om åldersgräns ginge vida längre, än med den i övrigt å ifrågavarande område gällande lagstiftningen vore förenligt — icke ens beträffande arbete under jord i stenbrott eller gruva vore högre åldersgräns stadgad än 15 år. Skälig hänsyn måste givetvis ock tagas såväl till kravet, att de minderåriga icke i

större utsträckning, än som vore av förhållandena verkligen av nöden, avskures från möjligheten till arbete å ifrågavarande områden med därav endels följande minskad möjlighet att kunna bidraga till de merendels fattiga hemmens försörjning, som ock till det förhållandet, att för vinnande av en god yrkesutbildning inom vissa grenar av hithörande områden fordrades, att vederbörande redan tidigt vandes vid arbetet därå. Då åt socialstyrelsen redan tidigare lämnat uppdrag att utarbета förslag till revision av arbetarskyddslagen uppenbarligen innefattade behörighet för socialstyrelsen att till närmare undersökning upptaga det i förevarande motion väckta spörsmålet om skärpta bestämmelser i fråga om minderårigas användning i skogs- och flottningsarbete för att därefter till Kungl. Maj:t inkomma med det förslag, vartill en sådan utredning kunde föranleda, torde det kunna förutsättas, att socialstyrelsen komme att även utan särskilt bemyndigande företaga den undersökning av ifrågavarande spörsmål, som styrelsen i sitt utlåtande över motionen angivit såsom önskvärd.

På hemställan av andra lagutskottet blev motionen därefter av riksdagen avslagen.

I *betänkande den 2 november 1925* med förslag till reviderad lag om arbetarskydd meddelade socialstyrelsen, att den låtit verkställa den förordade undersökningen (genom skogs- och flottledsinspektören). Vid frågans prövning hade styrelsen emellertid kommit till den åsikten, att densamma ej borde upptagas till vidare behandling i sammanhang med revision av arbetarskyddslagen, enär den reglering, som syntes påkallad, ej gärna låte sig förverkliga genom tillägg i arbetarskyddslagen. Styrelsen sade sig därför skola taga under omprövning, huruvida tillfyllestgörande skäl föreläge för en framställning till Kungl. Maj:t om utfärdande av särskilda bestämmelser i ämnet med stöd av arbetarskyddslagen.

Genom den revision av lagen om arbetarskydd, som ägde rum vid *1931 års riksdag*, infördes två betydelsefulla ändringar i de allmängiltiga betingelserna för minderårigs användande till arbete: dels höjdes den allmänna minimiåldern för arbetsanställning från 12 till 13 år samt minimiåldern vid industriellt, byggnads- och transportarbete från 13 till 14 år, och dels infördes allmän skyldighet för arbetsgivare att vara försedd med intygsböcker för de minderåriga arbetare, som av honom användes i arbete, varå lagen ägde tillämpning. För skogshanteringen innebar detta, att minimiåldern höjdes från 12 till 13 år utom för flottningsarbete, där denna ålder höjdes från 12 till 14 år, enär flottningsarbete såsom varande »transport av gods» i här ifrågavarande avseende likställdes med industriellt arbete. Medan det vid skogsarbete vore tillräckligt, att de minderårigas intygsbok innehölle uppgift om namn, ålder och fullgjord skolplikt, erfordrades vid flottningsarbete (av viss större omfattning), att intygsbok jämväl vore försedd med läkarintyg, såvida ej yrkesinspektionens chefsmyndighet på därom gjord framställning lämnat eftergift därifrån. För flottningsarbetet infördes vidare i 14 § 3 mom. i fråga om nattarbete den föreskriften, att yngling, som fyllt 14 år, efter chefsmyndighetens medgivande finge användas till flottningsarbete i den mån förhållandena därtill föranledde. Det gällde sålunda för närvarande strängare föreskrifter i fråga om användande av minderåriga vid flottningsarbete än vid övrigt inom skogshanteringen förekommande arbete.

Socialstyrelsens förslag.

I utredningen den 28 oktober 1936 anförde socialstyrelsen efter redogörelse för gällande bestämmelser:

De vid skogsavverkning särskilt vintertid rådande arbets- och levnadsförhållandena vore vanligen avsevärt mera påfrestande för de minderåriga än flottningsarbetet, särskilt som de yngre minderåriga vid sistnämnda slag av arbete sysselsattes med vakthållning, budskickning och dylika lättare arbeten. Vid skogsavverkning däremot sysslade de minderåriga i regel med huggningsarbete, som vore ett fysiskt mycket krävande arbete. Därtill komme, att detta arbete påginge under avsevärt längre tid än flottningsarbetet och i regel även under mera påfrestande yttre förhållanden. Mera tillfredsställande föreskrifter rörande minderårigas användande vid skogsavverkning syntes erforderliga jämväl med hänsyn till det betydande antal minderåriga, som användes vid detta arbete.

Beträffande användningen av minderåriga vid skogsavverknings- och flottningsarbete anförde styrelsen:

Enligt den undersökning, som på styrelsens föranstaltande år 1925 verkställdes av skogs- och flottledsinspektören, framgick det, att då 6.5 procent av samtliga vid skogsavverkningsarbete i Norrland, Dalarna och Värmland anställda arbetare voro minderåriga. Om man utginge från att cirka 190,000 man sysselsattes med dylikt arbete inom nyssnämnda område, skulle ifrågavarande antal minderåriga inom de 7 norra länen sålunda utgöra 12,350. Även om det relativa antalet minderåriga under senare år något nedgått, torde ifrågavarande antal minderåriga för närvarande icke understiga 10,000. År 1925 voro cirka 4 procent av dessa minderåriga under 14 år och 63 procent tillhörde gruppen »16—17 år». Beträffande arten av de ifrågavarande minderårigas arbete anfördes i skogs- och flottledsinspektörens utredning följande: »De minderåriga sysselsättas huvudsakligen med huggningsarbete, varvid de, i den mån de äro självständiga huggare, utföra allt arbete med trädens fällning, kvistning, barkning och kapning. De yngre minderåriga, som oftast arbeta tillsammans med och under uppsikt av äldre anhöriga, deltaga vanligen i arbetet med de fällda trädens kvistning, barkning och kapning. Körning av virke från skogen till flottlederna utföres i regel endast av äldre minderåriga. I vissa fall utföres dock även dylikt arbete av 14—15 åringar, i regel tillsammans med fäder eller äldre bröder, som då utföra det huvudsakliga arbetet med virkets på- och avlastning. Slutligen deltaga minderåriga även i övriga vid utdrivning av virke förekommande arbeten, såsom hopplunning, lastning, uppläggning, tumning och märkning av virke samt anordnande och underhåll av basvägar. Av de yngsta minderåriga uppgivas några ha sysslat med städning av härbärgena samt diverse köksbestyr, tjänstgjort som kojvakter, utfört budgång och dylikt.

Av materialet synes framgå, att ungefär 82 procent av de minderåriga sysselsatts med huggningsarbeten, 11 procent med körnings- och 7 procent med övriga arbeten.»

I fråga om de minderårigas arbetstid anfördes i utredningen bland annat följande: »Då de minderåriga, som ovan nämnts, vanligen arbeta tillsammans med vuxna anhöriga, har deras arbete i regel pågått lika länge som de vuxnas. Undantag bilda dock de yngsta minderåriga, som arbetat mera oregelbundet och oftast med kortare daglig arbetstid. Några arbetsgivare meddela, att de minderåriga därjämte haft något längre raster än de vuxna. De minderårigas dagliga arbetstid i förhållande till de vuxnas framgår av nedanstående sammanställning av de inkomna uppgifterna.

2,318 eller 62 procent av de minderåriga ha haft samma arbetstid som de vuxna; 779 eller 22 procent av de minderåriga ha haft kortare arbetstid än de vuxna. För 761 minderåriga saknas uppgifter härom.

Arbetstidens absoluta längd synes variera mellan tämligen vida gränser, för de vuxna mellan 5½ till 11 timmar och för de minderåriga mellan 3 till 10 timmar. I allmänhet vill det synas, som om de vuxnas dagliga arbetstid något förkortats under senare år, antagligen beroende på inverkan av den för industrien lagstadgade 8-timmarsdagen. Arbetarna bestämma nämligen själva sin arbetstid, enär nästan allt arbete utföres på ackord.» Medelarbetsdagen för de minderåriga syntes enligt de lämnade uppgifterna uppgå till 7 à 8 timmar per dag.

Rörande bostadsförhållandena för de minderåriga, som omfattades av undersökningen, gav denna vid handen, att dessa i Norrland, Dalarna och Värmland varit ordnade på följande sätt:

Boende i hemmen	1,245	eller	37.2 %
» i gårdar	14	»	0.4 %
» i skogshärbärgen	949	»	28.3 %
» i hemmen eller härbärgen	1,147	»	34.1 %
Summa 3,355			100.0 %

Fördelades antalet minderåriga, som uppgivits ha bott dels i hemmen och dels i härbärgen (sista gruppen härovan), på dessa grupper var för sig i förhållande till antalet i desamma redovisade minderåriga, skulle som resultat erhållas, att 1,918 bott i hemmen och 1,423 i härbärgen. Då man i allmänhet räknade med att cirka $\frac{2}{3}$ av de med skogsavverkningsarbete sysselsatta arbetarna i Norrland, Dalarna och Värmland vore hänvisade att logera i härbärgen eller tillfälliga bostäder av annat slag, syntes de minderåriga ha haft det gynnsammare ställt i detta avseende än de vuxna. Detta förhållande syntes tyda på, att antalet minderåriga vore relativt större vid sådana avverkningsarbeten, som påginge närmare bygden, än vid sådana, som bedreves på längre avstånd därifrån.

De förhållanden, varunder minderåriga enligt ifrågavarande undersökning arbetade i skogarna år 1925, torde i stort sett alltså vara rådande.

Kolningsarbete, som under en följd av år förekommit i obetydlig omfattning, borde även vara underkastat strängare bestämmelser än nu, bland annat med hänsyn därtill, att nattarbete ofta måste förekomma.

Vid flottningsarbete, inklusive sorteringsarbete, voro enligt skogs- och flottledsinspektörens ovannämnda år 1925 verkställda utredning 4.1 procent av flottningsarbetarna minderåriga. Då antalet flottningsarbetare under åren 1930—1934 utgjort i medeltal 42,900 per år, skulle, om ovannämnda procent-siffra fortfarande utgjorde ett representativt uttryck för de minderåriga flottningsarbetarnas relativa numerär, deras absoluta antal uppgå till cirka 1,750. Av dessa skulle cirka 270 vara under 15 år och cirka 650 under 16 år.

Av de minderåriga, som deltog i flottningsarbete, sysselsattes år 1925 54 procent i biflottleder, 16 procent i huvudvattendrag och 30 procent med sorteringsarbete. I bivattendragen användes de minderåriga huvudsakligen för vakthållning och signalering — mera sällan vid arbete med vältning och tappning av virke — samt därjämte såsom telefon- och kasernvakter, för budskickning och dylikt. I huvudvattendragen bestode arbetet vanligen av uthållning av virket från stränderna, och vid skiljeställena användes de minderåriga för mindre krävande sorteringsarbete.

Vad arbetstiden beträffade måste de minderåriga på grund av flottningsarbetets natur och sättet för dess bedrivande i regel arbeta under samma tider

som de vuxna, för vilka arbetstidens längd per dag eller rättare per dygn på grund av att arbetet ej sällan med hänsyn till vindförhållanden m. m. måste bedrivas även nattetid syntes variera från 8—15 timmar. Vid sorteringsverken tillämpades däremot med få undantag 48 timmars arbetsvecka.

I fråga om de minderårigas bostadsförhållanden gav ovannämnda undersökning vid handen, att sannolikt endast 17 procent logerade i tillfälliga bostäder. Mer än hälften av de minderåriga, som deltog i bivattenflottnings, och 85 procent av dem, som sysselsattes i huvudvattendragen, kunde bo hemma. Även vid skiljeställena syntes de minderåriga bo i hemmen i relativt större omfattning än de vuxna arbetarna.

Av förenämnda undersökning syntes vidare framgå, att minderåriga, som sysselsattes med skogsavverkning, drabbades av olycksfall i relativt större omfattning än de vuxna. Vid flottningsarbete syntes förhållandet vara det rent motsatta, beroende på att de minderåriga där vanligen sysselsattes med lättare och mindre riskfyllt arbete. Detta syntes även bekräftas av en undersökning, som skogs- och flottledsinspektören utfört i fråga om olycksfall, som inträffat under åren 1930—1935 och vars resultat framläggas i följande tabell.

Å r	Olycksfall vid									
	skogsavverkning					flottnings				
	bland vuxna		minderåriga		Summa	bland vuxna		minderåriga		Summa
	antal	%	antal	%		antal	%	antal	%	
1930.....	8,225	89.4	976	10.6	9,201	361	97.9	8	2.1	369
1931.....	7,484	91.0	740	9.0	8,224	312	98.1	6	1.9	318
1932.....	7,171	91.9	635	8.1	7,806	294	97.0	9	3.0	303
1933.....	6,917	92.3	573	7.7	7,490	263	97.0	8	3.0	271
1934.....	8,981	91.3	856	8.7	9,837	184	98.4	3	1.6	187
1935.....	8,996	91.8	799	8.2	9,795	338	98.8	4	1.2	342
Medeltal	7,962	91.3	763	8.7	8,726	292	98.0	6	2.0	298

Medan vid skogsavverkning de minderåriga numera ej torde utgöra mer än 5 à 6 procent av arbetarantalet, hade enligt tabellen bland dessa inträffat 8.7 procent av olycksfallen. För flottningsens vidkommande vore däremot motsvarande siffror 4 procent och 2 procent.

Socialstyrelsen anförde härefter:

Då styrelsen nu till förnyat övervägande upptagit frågan om skärpta bestämmelser för minderåriga, som sysselsattes med skogsavverkning, kolning och flottnings, hade styrelsen kommit till den uppfattningen, att de grundläggande föreskrifter i detta avseende, som numera gällde vid flottningsarbete, vore i stort sett ändamålsenliga. Enligt dessa finge visserligen yngling, som fyllt 14 år, användas jämväl i dylikt arbete, som bedrevs nattetid, men endast i den mån yrkesinspektionens chefsmyndighet lämnat tillstånd därtill. Vad anginge de jämväl å flottningsarbete tillämpliga bestämmelserna i arbetarskyddslagen angående läkarundersökning och läkarbesiktning samt de i samma lags 32 och 33 §§ meddelade ordningsföreskrifterna ansåge styrelsen emellertid ändring erforderlig.

Beträffande skogsavverkning och kolning syntes det lämpligt, att dessa arbeten i här ifrågavarande avseende likställdes med industriellt arbete. Därigenom skulle sålunda minimiåldern vid dessa arbeten bli 14 år. Vidare skulle intygsbok för minderårig, som sysselsattes med skogsavverkning eller kolning, enligt bestämmelse i 10 § andra stycket arbetarskyddslagen innehålla

jämväl läkarintyg, för den händelse avverkning eller kolning bedreves i sådan omfattning, att å arbetsstället i regel användes minst 10 arbetare. Vid mindre avverknings- och kolningsarbeten skulle intygsboken däremot fortfarande ej behöva innehålla läkarintyg. Eftergift enligt 12 § arbetarskyddslagen från läkarintyg torde ej kunna lämnas, när dessa arbeten icke kunde hänföras till sådant »lätt» eller »ej tungt» arbete, som omförmäldes i nämnda stadgande. Omnämnas finge i detta sammanhang, att enligt uppgift av skogs- och flottledsinspektören ett större trävarubolag redan nu infört föreskrift om att minderårig ej finge sysselsättas vid skogsavverkning för bolagets räkning, med mindre hans intygsbok innehölle läkarintyg. Orsaken därtill vore, att det vid läkarundersökningar av minderåriga, som efter de nya föreskrifternas ikraftträdande år 1932 företogos på grund därav, att man inom bolaget hyste den uppfattningen, att läkarintyg erfordrades jämväl vid skogsavverkning, framgick, att vissa av de undersökta minderåriga vore angripna av allvarliga sjukdomar, varom såväl de själva som föräldrarna saknade kännedom. Det torde även vara ett ur såväl individens som samhällets synpunkt viktigt önskemål, att de minderåriga undersöktes av läkare, åtminstone innan de första gången under minderårighetstiden begåve sig ut på ett arbete, där hälsa och krafter utsattes för så stora påfrestningar som vid skogsarbete, särskilt vintertid.

Med hänsyn till svårigheten att anordna årligen återkommande läkarbesiktning av minderåriga på de tillfälliga arbetsplatserna i skogarna syntes stadgandet härom i 35 § arbetarskyddslagen såväl som föreskriften i 10 § nämnda lag, att läkarbetyget vid intygsbokens överlämnande ej finge vara äldre än ett år, tillsviðare ej böra gälla vare sig skogsavverknings-, flottnings- eller kolningsarbete. Betydelsefullast vore, att de minderåriga underginge sådan läkarundersökning, som omförmäldes i kungörelsen den 31 december 1912 angående läkarundersökning och läkarbesiktning av minderåriga arbetare (nr 387), innan de *första gången* anställdes i dylikt arbete, så att de, som ej befunnas lämpliga för sådant arbete, icke bleve sysselsatta däri.

Anskaffandet av sådant läkarintyg, som här avsåges, medförde givetvis vissa kostnader för de minderåriga eller deras målsmän. Dessa kostnader torde inom industrien och närliggande yrkesområden i stor utsträckning frivilligt bestridas av arbetsgivarna. Styrelsen ville gärna uttala förväntningen, att så i allmänhet skulle bliva fallet även inom skogshanteringen, helst som arbetsgivarna där enligt förevarande förslag icke skulle få vidkännas några utgifter för årligen återkommande läkarbesiktningar.

Föreskrifterna i 32 § angående förande av förteckning över minderåriga och 33 § angående s. k. in- och avanmälan av minderårig arbetskraft vore mindre lämpliga för här ifrågavarande arbeten, när såsom tidigare berörts de minderåriga oftast icke anställdes av arbetsgivaren eller hans ombud utan vanligen av ackordstagarna. Ofta förekomme ingen anställning i vanlig mening, utan de minderåriga medföljde äldre anhöriga, i vilket fall de minderåriga ej heller erhöile egen lön, utan ersättningen för deras arbete uppbures av nyssnämnda anhöriga. Då på grund av dessa lösliga anställningsförhållanden det skulle bliva förenat med betydande olägenheter för arbetsgivare att föra sådan förteckning respektive lämna sådana uppgifter, som omförmäldes i 32 och 33 §§, skulle följden, om berörda föreskrifter bleve tillämpliga på ifrågavarande arbeten, sannolikt bliva, att arbetsgivarna, såsom i vissa fall redan skett, förbjöde anställande av minderåriga vid dessa arbeten, till men för såväl de minderåriga som yrkesutbildningen.

I överensstämmelse med vad sålunda anförts hade socialstyrelsen upprättat förslag till lag angående ändrad lydelse av 10, 32, 33 och 35 §§ i arbetarskyddslagen.

Yttranden.

De föreslagna ändringarna tillstyrktes eller lämnades utan erinran av samtliga sex länsstyrelser, som avgivit yttranden, *skogsägareföreningarnas riksförbund, svenska flottledsförbundet, riksförbundet landsbygdens folk, svenska skogs- och flottningsarbetareförbundet, svenska sågverksindustriarbetareförbundet, förste provinsialläkaren i Värmlands län, skogsvårdsstyrelsen i Västerbottens län samt Korsnäs sågverks aktiebolag.*

I yttrandena anfördes, bland annat:

Skogs- och flottningsarbetareförbundet samt sågverksindustriarbetareförbundet:

Förslaget beträffande minimiåldern för deltagande i skogsarbete syntes taga nödig hänsyn till de krav, som det därutinnan gällde att tillgodose, nämligen å ena sidan aktsamhet om det uppväxande släktet och å den andra de ekonomiskt svaga skogsarbetarefamiljernas behov av tillskott till familjefaderns förvärsarbete, då sådant stode att uppbringa, samt behovet av yrkesutbildning under den därför lämpliga åldern. Den föreslagna åldern sammanföle ju i stort sett med skolplikten. Någon invändning syntes icke heller kunna göras emot vad i detta sammanhang föresloges beträffande läkareintyg och viss lättnad beträffande nytt sådant.

Korsnäs sågverks aktiebolag:

Förslaget till ändrad lydelse av lagen om arbetarskydd drabbade uteslutande arbetarna. Enär allt skogsavverkningsarbete utfördes mot ackordsbetalning, låge det icke alls i arbetsgivarnas intresse, att de minderåriga förekomme på avverkningsplatserna. Dels upptoge de lika stort utrymme i härbärgena som de fullgoda karlarna utan att ens tillnärmelsevis kunna utföra motsvarande arbetsprestation, och dels vore de mer utsatta för olycksfall än de äldre, tränade skogsarbetarna. Det vore emellertid nödvändigt att tolerera dem, ty eljest skulle de sakna möjlighet att utbilda sig i skogsarbetareyrket. För arbetsgivarnas del innebure lagen den fördelen, att de yngsta minderåriga ej längre finge förekomma på avverkningarna, och på grund därav hade bolaget ingen invändning att göra mot ändringsförslaget.

Ett utvidgat skydd ifrågasattes av *förste provinsialläkaren och länsstyrelsen i Jämtlands län.*

Förste provinsialläkaren i Jämtlands län:

När det gällde ändring av lag om arbetarskydd gjorde man sig den frågan, om ej den tyngre delen av skogsarbetet såsom regel måste betraktas vara för tungt och hårt för en yngling under 18 år. Endast särskilt kraftiga ynglingar borde få sysselsättas därmed; endast sådana borde därför få användas, som vid läkarbesiktning i intygsboken betecknades såsom tillräckligt kraftiga för den avsedda sysselsättningen inom skogsarbetet.

Länsstyrelsen i Jämtlands län:

Socialstyrelsen hade med hänsyn till nu gällande bestämmelser framgått med stor försiktighet. Länsstyrelsen ansåge sig dock böra ifrågasätta, om icke försiktigheten varit väl stor, i synnerhet som det enligt vad socialstyrelsen själv meddelat visat sig, att ett stort antal av de i skogsarbete sysselsätta minderåriga vid läkarundersökning befunnits behäftade med sjukdom och andra brister, som gjort dem mycket litet lämpade för det i hög grad påfrestande skogsarbetet med dess ofta alltför långa dagliga arbetstid. Länsstyrelsen hyste därför sympatier för det av förste provinsialläkaren i länet

framställda förslaget, att endast sådana ynglingar borde få anställas i skogsarbete, som enligt intyg av läkare vore tillräckligt kraftiga därför. I anslutning därtill funne länsstyrelsen önskvärt, att en närmare utredning gjordes, om icke detta önskemål skäligen kunde tillgodoses.

En mera reserverad ställning till socialstyrelsens förslag intogs av *sågverksförbundet* och *Sveriges skogsägareförbund*.

Sågverksförbundet:

Beträffande den ifrågasatta förändringen rörande rätt att använda minderåriga i skogsarbete torde man i detta sammanhang få ta viss hänsyn till skolförhållandena på landsbygden. I många fall torde skolan slutas redan vid 12 à 13 års ålder. Då väl skogsarbete mången gång vore den enda förvärvskälla, som erbjödes, och föräldrarna ofta vore beroende av jämväl barnens inkomst, torde behörig hänsyn därtill tagas vid lagstiftningens utformande.

Sveriges skogsägareförbund:

Skogsarbetsgivarna hade i flertalet fall icke någon effektiv möjlighet att kontrollera, att ackordstagarna vid skogsarbeten icke då och då toge med sig sina minderåriga söner som medhjälpare för lättare arbeten i skogen, vare sig det gällde avverkning eller kolning. Arbetsgivarens förmän kunde icke kontinuerligt kontrollera denna sak, och det hade vid flerfaldiga tillfällen visat sig, att fäderna bleve misslynta och rent av vägrat hörsamma tillsägelser från arbetsgivarens ombud att sända hem minderåriga pojkar ur skogen. Arbetsgivaren borde icke kunna göras ansvarig för lagöverträdelse på denna punkt. Ävenså ville förbundet framhålla, att med det behov av arbetsförtjänster, som rådde bland skogsbygdernas befolkning, samt med den ungdomsarbetslöshet, som mångenstädes vore för handen, det torde bliva svårt att bland den skogsarbetande befolkningen vinna förståelse för den föreslagna lagändringen. För arbetsgivarna vore denna av mindre betydelse.

Ändringsförslagen avstyrktes av *Uddeholms aktiebolag*:

Bolaget ville framhålla, att det ingalunda i regel vore arbetsgivaren som intogs i arbetet eller anställde de minderåriga. I de flesta fall vore det arbetstagaren, skogsarbetaren, som toge sin minderåriga son med sig till skogen. Denne följde till att börja med sin fader för att hålla honom sällskap i arbetet men började snart hjälpa honom vid tillredningen av virket, t. ex. vid kvistning eller barkning och dylikt. Det vore hart när omöjligt för en arbetsgivare att hålla uppsikt däröver eller köra hem en sådan pojke från skogen. Man hade ofta försökt detsamma men utan förståelse eller hjälp från faderns sida.

Vidare skulle hos företag, där å arbetsstället i regel användes mera än 10 arbetare, minderåriga icke få användas till arbetet med mindre än att dennes intygsbok innehölle läkarintyg, utvisande att den minderåriga vore frisk. Dittills hade på särskild framställning från målsman minderåriga understundom fått deltaga i vissa lindrigare skogsarbeten, såsom skogskulturarbeten, om de därför varit lämpliga. Anställningen hade i så fall alltid motiverats med behovet av arbetsförtjänst för familjen. Däremot hade i sådant fall läkarintyg ej föreskrivits. Frågan om läkarintyg hade vid flera tillfällen tidigare diskuterats, men med hänsyn till kostnader och avstånd, som försvårade och i vissa fall omöjliggjorde sådant läkarintygs skrivande, hade bolaget för sin del ansett sig böra frånfalla krav på läkarintyg, då lagbestämmelse därom ej förelegat inom skogsbruket. Lagförslaget torde med säkerhet komma att försvåra försörjningen för skogsfolket. Arbetsgivaren hade ej eget intresse av att bereda de minderåriga arbete i skogen. En skärpt lagstiftning därvid komme utan tvivel att medföra, att ungdomsarbetslösheten i skogen ökade.

Departementschefen.

Den allmänna minimiåldern för minderårigs användning till arbete är enligt 9 § lagen om arbetarskydd tretton år. Beträffande bergverks-, bruks-, fabriks-, hantverks- eller annat industriellt arbete eller byggnadsarbete, även om det ej är att hänföra till industriellt arbete, eller arbete med transport av personer eller gods är emellertid åldersgränsen enligt 10 § första stycket samma lag i allmänhet fjorton år.

Socialstyrelsen har nu — under framhållande av att beträffande flottnings-, som ansåges höra under arbetsgruppen »transport av gods», varför minimiåldern för flottningsarbetare vore fjorton år, gällande bestämmelser visat sig vara i stort sett ändamålsenliga — föreslagit höjning av minimiåldern för användning av minderåriga till skogsavverknings- och kolningsarbete till fjorton år. Ändringsförslaget har i fråga om skogsavverkningsarbete motiverats därmed, att detta arbete i allmänhet vore fysiskt mycket krävande samt att det påginge under avsevärt längre tid än flottningsarbetet och i regel även under mera påfrestande förhållanden. Vad kolningsarbete beträffade anfördes, att nattarbete ofta måste förekomma vid detsamma.

I överensstämmelse med den uppfattning, åt vilken socialstyrelsen givit uttryck, anser jag, att skogsavverknings- och kolningsarbete i allmänhet äro alltför ansträngande för de yngsta av de minderåriga, vilka hitintills fått sysselsättas med sådant arbete, varför en höjning av minimiåldern i fråga om dessa arbetsområden ur hälsosynpunkt bör vidtagas. Härvid är det emellertid av vikt att tillse, att minimiåldern icke fastställles på sådant sätt, att möjligheterna till yrkesutbildning vid jämförelsevis unga år samt till arbetsförtjänst, vilken i fråga om skogsarbetarbarnen utgör ett icke föraktligt, ofta mycket nödvändigt tillskott till familjeinkomsterna, i alltför hög grad inskränkas. Den av socialstyrelsen föreslagna minimiåldern fjorton år — den samma som för industriarbete — synes mig vara den för närvarande mest lämpliga med hänsyn tagen till de olika omständigheter, vilka sålunda i förvarande avseende äro bestämmande. Lagändring härutinnan torde, på sätt socialstyrelsen föreslagit, böra ske så, att skogsavverknings- och kolningsarbete upptagas uti den i 10 § första stycket förekommande uppräknings av skilda arbeten.

Vissa ur arbetarskyddssynpunkt strängare fordringar hava i lagen uppställts i fråga om sådant i 10 § första stycket uppräknat arbete, som bedrives i viss större omfattning, nämligen då å arbetsstället i regel användas minst tio arbetare. Om minderårig användes vid sådant arbete föreskrives, bland annat, att den minderåriges intygsbok skall innehålla läkarintyg, som utvisar, att den minderårige icke företer sjuklighet, svaghet eller bristande kroppsutveckling eller, där så skulle vara förhållandet, att den minderårige icke kan anses komma att lida men av den sysselsättning, varom fråga är (10 § andra stycket), att sådant läkarintyg vid intygsbokens avlämnande till arbetsgivaren ej får vara äldre än ett år (10 § andra stycket), att arbetsgivaren skall hava den minderåriges namn, födelseår och födelsedag införda i en särskild förteckning, samt att den minderårige vid avgång ur arbetet

skall avföras från förteckningen (32 §), att arbetsgivare inom fjorton dagar från det han började använda minderårig arbetskraft skall göra skriftlig anmälan därom hos vederbörande yrkesinspektör eller bergmästare samt på samma sätt, likaledes inom fjorton dagar, skall göra anmälan, då han icke vidare använder någon minderårig i arbetet (33 §), samt att läkarbesiktning å minderårig skall företagas vid arbetsstället en gång varje kalenderår till utronande, huruvida sysselsättning, vartill den minderårige användes, är menlig för hans hälsa eller kroppsutveckling (35 §).

Socialstyrelsen har nu föreslagit, att flertalet av ifrågavarande strängare bestämmelser, som ju överhuvud icke gälla, om antalet arbetare å arbetsstället i regel understiger tio, tillsvidare icke skola tillämpas i fråga om skogsavverknings- och kolningsarbete. I sammanhang härmed har styrelsen framlagt förslag därom, att bestämmelserna icke längre skola gälla i fråga om flottningsarbete av den omfattning, som förmäles i 10 § andra stycket.

Beträffande bestämmelserna i 10 § andra stycket att läkarintyg icke får vara äldre än ett år samt i 35 § om årlig läkarbesiktning har styrelsen anført, att avsevärda svårigheter föreläge att anordna läkarbesiktningar å de tillfälliga arbetsplatserna i skogarna. Huvudsaken vore enligt styrelsens mening att läkarundersökning verkställdes, innan den minderårige överhuvud började i arbetet.

I likhet med socialstyrelsen anser jag det vara av vikt, att läkarundersökning verkställas för att konstatera, huruvida minderårig, som ämnar ägna sig åt ifrågavarande ansträngande arbeten, lämpar sig därför. Ehuru årliga undersökningar givetvis skulle vara till åtskilligt gagn, anser jag dock med hänsyn till vad som anförts rörande svårigheterna att ordna med dylika undersökningar å de tillfälliga arbetsplatserna i skogarna, att man i fråga om skogsavverknings- och kolningsarbete — där minst tio arbetare i regel sysselsätts; om arbeten av mindre omfattning är ju i förevarande sammanhang ej fråga — tillsvidare kan underlåta att fordra, att årliga läkarundersökningar hållas samt att läkarintyg i den minderåriges intygsbok ej skall vara äldre än ett år. — Styrelsens förslag att vad som sålunda ifrågasatts beträffande skogsavverknings- och kolningsarbete hädanefter skall gälla även i fråga om flottningsarbete innefattar, i varje fall formellt, en försämring ur arbetarskyddssynpunkt av gällande förhållanden. Av socialstyrelsens utredning framgår emellertid, att flertalet minderåriga, som användas till flottningsarbete, torde sysselsättas vid biflottleder, där arbetet vanligen icke har mer än några veckors varaktighet. Vad förutsagts rörande svårigheterna att ordna med läkarundersökningar på arbetsplatserna gäller med hänsyn härtill samt jämväl på grund av arbetsplatsernas belägenhet i särskild grad i fråga om flottningen. För övrigt torde flottningsarbetet i allmänhet vara betydligt mindre påfrestande för minderåriga än skogsavverkningsarbetet, vilket synes framgå bland annat av de i det föregående återgivna uppgifterna rörande olycksfall vid skogsavverkning och flottning. Skogsavverknings-, kolnings- och flottningsarbeten synas mig vara av den art, att skiljaktiga bestämmelser rörande dessa arbeten icke böra gälla i de hänseenden, varom nu är fråga. Jag

vill därför icke motsätta mig den av socialstyrelsen beträffande flottningsarbetare föreslagna ändringen av gällande lag.

De av socialstyrelsen av praktiska skäl föreslagna undantagen beträffande skogsavverknings-, kolnings- och flottningsarbeten, som bedrivs i den förut omnämnda större omfattningen, i fråga om skyldigheter jämlikt 32 § angående förändret av förteckningar samt jämlikt 33 § rörande s. k. in- och avanmälan av minderårig arbetskraft, mot vilka undantag erinran icke framställts i remissyttrandena, anser jag mig kunna tillsvidare godtaga.

Med anledning av vad ovan anförts hava i departementsförslaget 10, 32, 33 och 35 §§ arbetarskyddslagen med allenast vissa formella jämkningar avfattats i överensstämmelse med socialstyrelsens förslag i ämnet.

Att på sätt svenska skogs- och flottningsarbetareförbundet i skrivelsen den 27 augusti 1935 ifrågasatt intaga närmare bestämmelser i arbetarskyddslagen om anläggning av basvägar m. m. anser jag i likhet med socialstyrelsen icke lämpligen låta sig göra. De ifrågavarande önskemålen synas kunna beaktas vid den av tillsynsmyndigheten bedrivna upplysningsverksamheten.

I förevarande sammanhang må erinras därom, att väg- och vattenavledningsarbeten — beträffande vilka arbeten den föreslagna nya skogshärbärgeslagen skall bliva tillämplig — enligt gällande arbetarskyddslag torde vara att hänföra till den grupp arbeten, som behandlas i 10 § första stycket i lagen, detta på grund av stadgandet att till nämnda grupp hör »byggnadsarbete, ändå att det ej är att hänföra till industriellt arbete».

Till frågan om förändringar i administrativa författningar rörande arbetarskyddsförhållandena å arbetsplatserna i skogarna återkommer jag i annat sammanhang.

Departementschefen hemställer härefter, att lagrådets utlåtande över de inom socialdepartementet upprättade förslagen till *skogshärbärgeslag* och *lag angående ändrad lydelse av 10, 32, 33 och 35 §§ lagen den 29 juni 1912 (nr 206) om arbetarskydd*, av den lydelse bilaga (Bilaga A)¹ till detta protokoll utvisar, måtte för det i § 87 regeringsformen omförmälda ändamålet inhämtas genom utdrag av protokollet.

Denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställan bifaller Hans Maj:t Konungen.

Ur protokollet:

Sven Forssberg.

¹ Denna bilaga, vilken är lika lydande med de vid propositionen fogade lagförslagen, har här uteslutits.

Bilaga B.

**Transumt¹ av skogs- och flottledsinspektörens till socialstyrelsen av-
givna redogörelse för undersökning rörande skogsarbetarnas bo-
stads- och levnadsförhållanden på arbetsplatserna i skogarna
vintrarna 1934—1935 och 1935—1936.**

Föregående undersökning.

Skogshärbärgeslagstiftningen, som trädde i kraft den 1 januari 1920, hade föregåtts av en allsidig och ingående utredning, vars resultat framlades i den av socialstyrelsen år 1916 utgivna publikationen »Skogsarbetarnas levnads- och arbetsförhållanden i Värmland, Dalarna och Norrland». Av denna undersökning framgick, att de klagomål över skogsarbetarnas dåliga bostadsförhållanden och särskilt över de då förekommande skogskojornas ofta bristfälliga och underhålliga beskaffenhet, som utgjort närmaste anledningen till nyssnämnda utredning, ingalunda saknade berättigande. De detaljerade undersökningar av ett stort antal skogskojor i olika landsdelar, som verkställdes, gävo nämligen vid handen att, även betraktade som allenast provisoriska uppehållsrum för utearbetare och bedömda efter skogslivets egen måttstock, en ganska betydande del av de då använda skogskojorna måste betraktas som avgjort undermåliga och ett ännu större antal såsom i hög grad överbefolkade. Å andra sidan befanns emellertid att de missförhållanden, som sålunda konstaterats i fråga om en del timmerkojor, ej voro av den art, att de kunde tagas till intäkt för en kategorisk förkastelsedom över skogskojorna utan syntes dessa, väl utförda och ändamålsenligt anordnade, i sina olika variationer innebära den mest praktiska lösningen av de nordsvenska ödeskogarnas bostadsproblem.

Allmänt om den skogliga yrkes-
inspektionens verksamhet.

Sådant var utgångsläget för den samtidigt med bostadslagstiftningens antagande inrättade skogliga yrkesinspektionen, vars närmaste uppgift det blev att söka åvägabringa tillfredsställande bostadsvillkor för skogarnas och flottledernas arbetare, vilkas antal vintertid då uppskattades till cirka 150,000.² Sedan under det första arbetsåret verksamheten organiserats genom uppdragande av riktlinjer för dess bedrivande, ordnandet av detaljerna vid inspektionsarbetet m. m. igångsattes dels inspektionsverksamhet och dels och framför allt rådgivande verksamhet i olika former. Den sistnämnda, som bland annat omfattade redogörelser för de åtgärder, som enligt inspektionens uppfattning borde vidtagas, tillhandahållande av råd och anvisningar angående förläggningarnas ordnande, ritningar till ändamålsenliga bostadstyper m. m. har utgjort och utgör alltjämt en mycket betydelsefull del av inspektionens arbete. Denna, som i stor omfattning bedrivits i samband med besiktningarna, har nämligen utgjort det bästa medlet att så småningom vinna såväl arbetsgivarnas som arbetarnas intresse för reformsträvandena på detta område samt förtroende för inspektionens verksamhet.

Då skogskojan i sina olika variationer utgör en bostadstyp, som så små-

¹ Fig. 1—42 samt bilagorna 1—3 hava uteslutits.

² Enligt senaste beräkningar uppgives antalet arbetare, som numera vintertid sysselsätas inom skogsbruket i Värmland, Dalarna och Norrland uppgå till cirka 190,000, av vilka över 100,000 torde bo i tillfälliga bostäder.

ningom utformats av generationers erfarenhet och som därför vore värd att bevara och utveckla, fattade inspektionen det som sin uppgift att bygga vidare på den grund, som redan fanns lagd. Utvecklingen på detta område, som dittills förlöpt ytterligt långsamt, måste emellertid verksamt påskyndas. Med denna inställning var det naturligt, att en av inspektionens första åtgärder blev att förbättra och komplettera de hävdvunna bostadstyper, som så småningom framkommit inom olika landsändar och med vilka arbetarna sålunda voro förtrogna, så att dessa typer blevo ändamålsenligare och mera överensstämmande med nutida bostadshygieniska fordringar. I samband därmed visade det sig ur ekonomisk synpunkt erforderligt att få till stånd jämväl flyttbara bostäder såsom ett rörligt komplement till det fasta bostadsbeståndet samt för mindre och mera tillfälliga avverkningar. Inspektionen propagerade därför redan tidigt för konstruerandet av ändamålsenliga flyttbara bostadstyper, och har sedermera utvecklingen på detta område gått ganska snabbt, så att ett flertal typer av dylika bostäder numera finnas i marknaden.

Snart nog framgick det emellertid, att enbart förbättrande av bostadsbeståndet ej var tillfyllest för avvägbringande av tillfredsställande hygieniska förhållanden samt trevnad och trivsel i skogsarbetarförläggningarna. Härfor erfordrades jämväl en minst lika genomgripande rationalisering av levnadsförhållandena på arbetsplatserna och särskilt då av mathållningen. I den mån bostäderna förbättrades sökte inspektionen därför förmå arbetarna att övergå från den dittills allmänt förekommande individuella mathållningen, som vanligen resulterade i illa tillagad och enformig kost och mycket otillfredsställande hygieniska förhållanden, till gemensamma hushåll. Härigenom skulle icke blott nyssnämnda olägenheter kunna avlägsnas, utan även kosthållet kunna bli billigare genom mera välordnad proviantering och bättre tillvaratagande av råvarorna. Härtill skulle komma att arbetstiden skulle kunna bättre utnyttjas, då matlagning och proviantering ej behövde inkräkta på densamma. Med hänsyn till skogsfolkets kända konservativa läggning i fråga om livsföringen var det emellertid att förvänta, att det skulle åtgå betydande tid, innan skogsarbetarna skulle kunna vinnas för en så genomgripande reform som den gemensamma mathållningens införande måste anses innebära. Så visade sig även vara fallet. Under de första åren märktes knappast något resultat av inspektionens propagandaverksamhet på detta område, men sedan de försöksvis i arbetarnas egen regi anordnade hushållen icke blott visat sig motsvara utan även i många fall överträffa förväntningarna, synes det nya mathållningssystemet numera vara föremål för ett livligt och för varje år ökat intresse från skogsarbetarnas sida (se sid. 80).

Nu verkställda undersökningar.

Med anledning av socialstyrelsens anmodan till undertecknad skogs- och flottledsinspektör att för den av Kungl. Maj:t anbefallda utredningen om bland annat förbättring av skogsarbetarnas härbärgen under avverkningstiden framlägga en redogörelse för skogsarbetarnas bostadsförhållanden å arbetsplatserna, sådana de numera gestalta sig, har skogs- och flottledsinspektören verkställt tre undersökningar, avsedda att belysa huru skogsarbetarnas bostadsbehov numera tillgodoses å såväl allmänna som enskildes skogar inom de sju norra länen d. v. s. de delar av vårt land, där tillfälliga bostäder komma till användning under arbetet i skogarna. Den första och den mest ingående av dessa undersökningar (I) bygger på det material, som insamlats vid av skogs- och flottledsinspektören med assistenter de senaste två åren under vinterhalvåret förrättade inspektioner. Denna undersökning omfattar 647 förläggningar med 669 byggnader, därav 14 innehållande endast matrum. I dessa bostäder, av vilka 98 eller 15.1 procent avsedda för 656 man inspekterats på

grund av klagomål, kunde inkvarteras sammanlagt 7,939 man. Ifrågavarande material har använts dels för en stickprovsundersökning av bostadsförhållandenas beskaffenhet i allmänhet på arbetsplatserna i skogarna vintertid och dels för att belysa huru ifrågavarande förhållanden gestalta sig inom vanligen förekommande kategorier av härbärgesägare — domänverket, allmänningar och besparingsskogar, trävarubolag, andra enskilda och flottningsföreningar. Denna undersökning möjliggör slutligen ett objektivt och likformigt bedömande av de olika bostädernas beskaffenhet och ändamålsenlighet med ledning av de åtgärder, som av vederbörande inspektionsförrättare ansetts böra vidtagas.

Den andra av ovannämnda undersökningar (II) grundar sig på genom frågeformulär införskaffade uppgifter från 62 statens revirförvaltare, 15 förvaltare av allmänningar och besparingsskogar samt 45 trävarubolag, däribland samtliga större, och avser att belysa bostads- och levnadsförhållandena under drivningssäsongen 1935—1936. Det på detta sätt erhållna materialet, som är ganska omfattande — 4,344 bostäder, som varit bebodda av 37,736 man — har bearbetats så, att det belyser bostads- och levnadsförhållandena inom de olika slag av avverkningar, som vanligast förekomma: drivningar i domänverkets egen regi, avverkningar avseende utdrivning av å rot försålda virkesposter dels från statens skogar och dels från allmänningar och besparingsskogar och slutligen drivningar å bolags egna skogar. Tyvärr saknas i denna undersökning uppgifter rörande bostadsförhållandena vid avverkningar på hemmansägares och övriga enskildas skogar, men har det ej låtit sig göra att införskaffa ett härför fullt representativt material. Dessa förhållanden belysas emellertid, såsom ovan angivits, i viss mån genom undersökning I, ehuru det material, som där stått till buds, ej är tillräckligt stort för att vara fullt representativt för de inom ganska vida gränser varierande förhållandena inom denna kategori.

Den tredje undersökningen (III) utgör slutligen en fullständig inventering av det betydande bostadsbestånd, som för närvarande finnes å statens skogar inom Norrland, Dalarna och Värmland — 2,713 härbärgen avsedda för sammanlagt 35,908 man — och av vilket över en tredjedel årligen tages i bruk vid avverkningar å statens skogar.

Genom att, såsom här nedan kommer att ske, jämföra de förhållanden i olika avseenden, som konstateras genom nyssnämnda undersökningar med dem, som erhöles vid socialstyrelsens ovannämnda, år 1916 publicerade utredning, kan man bilda sig en uppfattning om arten och omfattningen av den förbättring i fråga om skogsarbetarnas bostadsvillkor, som ägt rum efter tiden för härbärgeslagstiftningens ikraftträdande och den skoglilla yrkesinspektionens inrättande.

Härbärgenas beskaffenhet enligt skogshärbärgeslagen.

Enligt skogshärbärgeslagen skola härbärgen, varom här är fråga, ej mindre erbjuda tillfredsställande skydd mot köld och nederbörd än även i övrigt, med tillbörlig hänsyn tagen till den tid och de förhållanden, under vilka de samma kunna förväntas komma till användning, motsvara skäliga fordringar på en tillfällig bostad. Vad detta anses innebära anges närmare i socialstyrelsens anvisningar nr 6 vilka, ehuru närmast avsedda för tillsynsorganen, naturligen även äro normgivande i allmänhet.

U t r y m m e.

Vad då först utrymmet beträffar meddelas i nyssnämnda anvisningar, dels att vid förläggning för längre tid av större antal arbetare (flera än 12 å 16)

härbärke bör till befordrande av hygien, ordning och trevnad vara uppdelat i två eller flera rum eller ock att flera härbärgen böra användas, dels ock att härbärke skall erbjuda tillräckliga utrymmen för de däri boende och att i sådant avseende särskilt bör iakttagas:

a) att på varje i härbärgets inkvarterad arbetare kommer ett efter förhållandena tillräckligt stort luftutrymme, som synnerligast beträffande för längre tids förläggning avsett härbärke ej bör understiga 5 kbm, samt

b) att avståndet mellan golv och innertak ej understiger 2 meter i de delar av bostaden, som ej disponeras för sovplatser.

Enligt undersökning I, som omfattar sammanlagt 647 besiktigade bostäder om 728 bostadsrum, avsedda för 7,939 man, utgör vid full beläggning antalet man per bostad i genomsnitt 11. Av nyssnämnda bostäder voro såsom tab. 1 utvisar 476, innehållande 547 bostadsrum, avsedda för individuell mathållning och utgjorde vid full beläggning det genomsnittliga antalet man per bostadsrum i dessa 10. För de för gemensam mathållning anordnade härbärgen, som varit föremål för besiktning, är motsvarande medeltal 15 (tab. 2).

Av nu redovisade härbärgen voro enligt tab. 1 och 2 vid inspektionstillfällena endast 467 bostäder med 518 bostadsrum bebodda. Av dessa voro 340 bostäder avsedda för individuell och 127 för gemensam mathållning. Då nyssnämnda bostäder, såsom ej sällan är fallet, ej voro fullbelagda, var den genomsnittliga beläggningen per bostadsrum mindre än den ovan angivna eller respektive 7 och 13 man. Medräknas även de kök och matrum, som i senare fallet stått till förfogande, sjunker nyssnämnda beläggningssiffran från 13 till 10 man per rum. I genomsnitt var beläggningen i de härbärgen, som vid inspektionstillfällena voro bebodda, 8 man per bostadsrum.

Under senaste drivningssäsong var enligt undersökning II — tab. 3 — medelbeläggningen i de enrummiga fasta härbärgena 9 och i de tvårummiga 13 man per härbärke. I flyttbara härbärgen bodde i genomsnitt 8 man per bostad. Medtagas även de 619 fåbodstugor m. m., som togos i bruk vid i tabellen redovisade avverkningar, blir den genomsnittliga beläggningen i samtliga i tab. 3 redovisade bostäder 9 man per bostad och 8 man per rum. Vid gemensam mathållning var enligt tab. 15 medelbeläggningen per bostadsrum 12 och, om kök och matrum medräknas, 10 man per rum. En jämförelse mellan de nu anförda och de ovannämnda vid undersökning I erhållna medeltalen i fråga om beläggningen i bostäderna utvisar, att överensstämmelsen är god. Detta torde även kunna sägas såväl om härbärgen tillhörande de skilda ägarkategorier, som angivas i tab. 1 och 2, som om de olika slag av avverkningar, som redovisas i tab. 3. Medelbeläggningen per bostadsrum understiger sålunda avsevärt den övre gräns — 16 man — som enligt socialstyrelsens anvisningar ej bör överskridas. Av det i undersökning I ingående materialet framgår emellertid, att inom flertalet län beläggningen i vissa fall varit större än 16 man per bostad eller rum. Ihågkommas må emellertid, att under senaste vinter beläggningen i allmänhet var större än normalt beroende på att arbetarantalet i skogarna på grund av de abnormt stora snömängderna blev större än beräknat.

Enligt den år 1916 publicerade ovanberörda undersökningen kom det i genomsnitt 9 personer på varje härbärke (rum), varför den genomsnittliga boendetätheten i de tillfälliga skogsarbetarbostäderna numera synes hava sjunkit från 9 till 8 man per rum.

Undersöker man medelbeläggningen inom de olika länen, visar det sig, att denna i vintras var högst inom Norrbottens län med 12 man per bostad och 9 man per rum, inklusive kök och matrum. För Västerbottens län äro motsvarande medeltal 11 och 9 man. För övriga län varierade medelbeläggningen från 7—8 man per bostad och från 6—8 man per rum.

Inom de olika avverkningskategorierna var medelbeläggningen i vintras störst vid domänverkets avverkningar i egen regi — 11 man per bostad och 8 man per rum — och minst vid bolagens avverkningar å egna skogar — 8 man per bostad och 7 man per rum. I tvårummiga härbärgen bodde vid domänverkets drivningar i genomsnitt 15 och vid bolagens drivningar å egna skogar 11 man per härbärke.

De enrummiga bostäderna dominera inom alla kategorier och utgöra enligt undersökning II cirka 86 procent av samtliga. Av nyssnämnda enrummiga bostäder voro 70 procent fasta och 16.5 procent flyttbara härbärgen samt 13.5 procent fäbodstugor, slätterstugor och bagarstugor.

Ett bättre uttryck för utrymmesförhållandena erhålles av tab. 4, i vilken utrymmet per person inom olika län och för skilda kategorier av ägare åskådliggöres genom genomsnittssiffror för golvyta och luftrymd. För samtliga under de två senaste vintrarna besiktigade bostäder var vid full beläggning medelgolvytan per person 2.6 kvm och medelluftrymden 5.8 kbm. För de vid inspektionstillfällena bebodda bostäderna voro motsvarande tal 3.4 kvm och 7.4 kbm. Om man fördelar de vid inspektionstillfällena bebodda bostäderna på de båda grupperna individuell och gemensam mathållning, erhålles för den förra en medelgolvyta per person av 3.6 kvm och ett medelutrymme å 7.6 kbm. I bebodda bostäder med gemensam mathållning voro motsvarande tal 3.1 kvm och 7.0 kbm, om hänsyn tages endast till bostadsrum. Medräknas förvaringsrum och torkrum stiger medelgolvytan i härbärgen med individuell mathållning till 3.9 och i dylika med gemensamt hushåll till 3.6 kbm.

Jämföras de särskilda länen visar det sig, om man ser till golvytan, att variationerna äro ganska små. För härbärgen med individuell mathållning uppvisa Värmlands, Västerbottens och Gävleborgs län de största medeltalen, medan i fråga om härbärgen med gemensam mathållning de största medelgolvytorna per person förekomma inom Gävleborgs, Norrbottens och Kopparbergs län i nu nämnd ordning. Maximum och minimum per man i fråga om luftrymden i de bostäder, som vid inspektionstillfället varit bebodda, förekomma i härbärgen för individuell mathållning inom respektive Värmlands och Norrbottens län. För härbärgen med gemensam mathållning förekomma de största utrymmena per person inom Norrbottens och Gävleborgs län samt de minsta inom Västerbottens och Jämtlands län. Skillnaderna i detta avseende mellan de norrländska länen äro emellertid ej stora. Vad de olika ägarkategorierna beträffar synes vid individuell mathållning personutrymmet vara störst i flottningföreningarnas och allmänningarnas bostäder (respektive 9.8 och 9.7 kbm). Minst är detta utrymme inom kategorien »andra enskilda» — 6.8 kbm. I domänverkets och bolagens härbärgen inom denna grupp är det genomsnittliga utrymmet per person 7.0 respektive 7.8 kbm. Inom gruppen »bostäder med gemensam mathållning» äro domänverkets härbärgen rymligast — 7.8 kbm per person. Därefter komma allmänningar och besparingsskogar med 7.0 kbm, andra enskilda med 6.9 kbm, bolag med 6.7 kbm och flottningföreningar med 6.3 kbm per person.

Inom samtliga län och ägarkategorier är den genomsnittliga utrymmesstorleken per person större än den minimirymd — 5 kbm per man — som enligt socialstyrelsens ovannämnda anvisningar ej bör underskridas.

En jämförelse med de medeltal per golvyta och luftrymd, som erhöles vid 1916 års undersökning och vilka återgivas här nedan, utvisar, att nu erhållna medeltal genomgående äro högre.

Detta gäller särskilt ifråga om rymdsiffrorna, och synes detta huvudsakligen bero därpå, att rumshöjden genomsnittligt stigit från 1.9 meter enligt 1916 års undersökning till nu 2.2 meter.

Medelgolvyta och medelluftrymd per person enligt år 1916 publ. undersökn.:

	Värmlands	Kopparbergs	Gävleborgs	Väster-norrlands	Jämtlands	Väster-bottens	Norr-bottens
Medelgolvyta per person, kvm.....	2.8	2.7	3.0	3.0	3.0	3.1	3.1
Medelluftrymd per person, kbm.....	4.7	4.5	5.8	5.4	5.9	6.1	5.2

En ännu mera överskådlig bild av utrymmesförhållandena i skogsarbetarnas bostäder erhålles genom att såsom skett i tab. 5—8, belysa huru medelgolvyta och medelluftrymd varierat omkring de mest representerade storleksgrupperna. Tabellerna 5 och 6, belysande de besiktigade bebodda bostädernas fördelning efter golvytan per person, den första avseende bostäder med individuell och den senare med gemensam mathållning, utvisa, att i förra fallet 15.9 procent av bostäderna, bebodda av 22.6 procent av de redovisade arbetarna, hade en medelgolvyta per person understigande 2.5 kvm. För bostäder med gemensam mathållning voro motsvarande procentsiffror 22.1 och 29.2. Av tab. 7 framgår, att 12.9 procent av de bebodda, besiktigade bostäderna med individuell mathållning hade mindre luftrymd per person än 5 kbm, varigenom de vid inspektionen karakteriserats som överbelagda. I dessa bostäder bodde 16.4 procent av de i denna tabell redovisade arbetarna. För bostäder, vilka beboddes av gemensamma hushåll, voro motsvarande procenttal 11.0 och 14.5. Enligt denna beräkningsgrund voro vidare 12.7 procent av domänverkets och 8.8 procent av trävarubolagens i tab. 7 och 8 redovisade bostäder överbelagda. Av bostäder tillhörande andra enskilda och flottningsföreningar voro respektive 25 och 5.3 procent överbefolkade. Även om förhållandena i detta avseende sålunda ännu på vissa håll lämna en del övrigt att önska, har emellertid en avsevärd förbättring inträtt sedan tiden före härbärgeslagstiftningens ikraftträdande, då cirka 60 procent av härbärgena hade mindre utrymme per person än 5 kbm.

Sättet för härbärgenas tillkomst.

För bedömande av skogsarbetarbostädernas beskaffenhet är det av värde att äga kännedom om, i vilken omfattning desamma uppförts genom skogsägarnas försorg. Givet är, att det för skogsägaren är avsevärt lättare än för en köpare av en stämpling att anordna tillfredsställande bostäder. Skogsägaren kan nämligen vidtaga nödiga förberedelser i god tid, och vidare kan byggnadsarbetet i dylikt fall utföras vid därför lämplig tidpunkt. En skogsägare kan även mången gång förlägga bostäderna så, att de kunna utnyttjas under flera år, varigenom större kostnader kunna nedläggas på desamma och bostäderna sålunda bli på bättre beskaffenhet. Då det gäller utdrivning av å rot inköpta virkesposter, är det däremot, även om god vilja finnes, ofta förenat med betydande svårigheter att åstadkomma ändamålsenliga bostäder, då dessa vanligen måste byggas av rått virke och ofta uppföras, sedan marken tjalat. För att undanröjla de olägenheter ifråga om bostädernas beskaffenhet, som tidigare ofta voro en följd av dessa m. fl. omständigheter, har skogs- och flottledsinspektören sökt förmå särskilt de större skogsägare, som försälja virke på rot, att i största möjliga utsträckning låta uppföra erforderliga härbärgen och skogsstall i egen regi. En dylik anordning blir i längden även ekonomiskt fördelaktig för skogsägaren, då det ju alltid i sista hand är skogen, som har att bära de med bostadsbyggandet förenade kostnaderna, och skogsägaren, såsom ovan framhållits, har möjligheter att uppföra bostäderna billigare och samtidigt kvalitativt bättre än en virkesköpare. Nu berörda synpunkter hava

även beaktats av domänverket och flera förvaltare av allmänningar och besparingsskogar. Medan tidigare köparna av de å skogsauktionerna försålda virkesposterna i regel voro nödsakade att själva föranstalta om uppförande av bostäder, hava domänverket och nyssnämnda större skogsägare under de senaste 15 åren låtit uppföra härbärgen på skogarna i sådan omfattning, att dylika numera i regel stå till köparnas förfogande antingen mot viss avgift såsom på statens skogar eller kostnadsfritt såsom å vissa allmänningar samt besparingsskogar i Kopparbergs län. Annu är emellertid, såsom framgår av tab. 22 samt efterföljande uppgifter, detta system ej fullt genomfört.

Enligt det material, som ligger till grund för undersökning II, hade av de 476 härbärgen, som senaste vinter tagits i bruk för utdrivning av å rot försålda poster från statens skogar, 309 eller 65 procent tillhandahållits av revirförvaltningarna, medan 128 eller 27 procent anordnats av virkesköparna. 39 härbärgen hade upplåtits av flottningsföreningar eller andra. Av nyssnämnda 127 genom virkesköparens försorg tillhandahållna härbärgen, av vilka flera voro flyttbara, kommo 102 på Norr- och Västerbottens län. Å allmänningar och besparingsskogar hade genom virkesköparnas försorg anordnats 35 eller 32 procent av de 108 härbärgen, som redovisas i denna undersökning. Av dessa kommo 18 på Norr- och Västerbottens län och 17 på Kopparbergs län.

Av de 525 härbärgen, som under senaste drivningssäsong togos i bruk vid domänverkets drivningar inom de 7 norra länen, hade 458 eller 87 procent uppförts genom revirförvaltningarnas försorg. Av de övriga hade 22 härbärgen tidigare uppförts av virkesköpare och därefter i enlighet med auktionsvillkoren tillfallit staten. Flertalet av dessa sistnämnda bostäder hade emellertid reparerats och kompletterats genom domänverkets försorg, innan de ånyo togos i bruk. Återstående 45 härbärgen hade ställts till förfogande av flottningsföreningar och andra.

Vid drivningar å trävarubolagens egna skogar hade av 2,616 redovisade härbärgen 2,203 eller 84 procent uppförts genom vederbörande bolags försorg. Övriga 416 härbärgen tillhörde i regel flottningsföreningar.

I detta sammanhang må även något beröras det system, som i väsentlig grad förorsakade de missförhållanden, som tidigare voro allmänt förekommande. Då överlämnades nämligen i stor omfattning bostadsfrågas ordnande åt skogsarbetarna själva, antingen utan särskild ersättning, i vilket fall kojbyggandet ansågs ingå i det kontrakterade drivningspriset eller också mot ett på förhand bestämt belopp, som i regel var otillräckligt för byggande av en någorlunda tillfredsställande bostad. Ofta utgjorde ett dylikt åtagande en förutsättning för erhållande av ett drivningsackord. Att under dylika förhållanden tillkomna och därjämte vintertid anordnade kojor skulle bli mycket bristfälliga är givet. Härtill kom att någon kontroll över bostadsbyggandet från arbetsgivarens sida sällan eller aldrig förekom, varför ackordstagarna i kortsynt vinstsyfte ofta upptimrade sin koja så billigt och primitivt som möjligt utan tanke på att de därigenom satte icke blott egen utan även arbetskamraternas hälsa på spel. Att bekämpa och söka utrota detta system blev därför en av skogs- och flottledsinspektörens första och viktigaste arbetsuppgifter. Arbetet härmed har även varit framgångsrikt. För närvarande torde sålunda det ovan skildrade systemet förekomma endast undantagsvis. Numera är det i stället regel, att uppförande av härbärgen och skogsstall bort-sättes i särskilda ackord till byggnadskunniga personer. Vissa större arbetsgivare anställa till och med särskilda kojbyggarlag, som hela somrarna syssla enbart med dylikt bostadsbyggande. Härigenom förvärva dessa snart nog stor skicklighet i uppförande av byggnader av här ifrågavarande slag, och därigenom undvikes också det fusk i fråga om arbetets utförande, som ej sällan förekom, då arbetena bortsattes till den lägst bjudande. Numera uppföras även

bostäder och skogsstall mycket ofta efter ritningar, som tillhandahållas av skogs- och flottledsinspektionen.

Tidpunkten för uppförandet.

Såsom framhålles i såväl den motion vid innevarande års riksdag, som utgjort närmaste anledningen till nu pågående utredning, som i socialstyrelsens skrivelse till andra lagutskottet med yttrande över densamma, är tidpunkten för uppförandet av ett härbärke av mycket stor betydelse för dess beskaffenhet. Under sommaren och hösten uppförda bostäder bliva sålunda i regel avsevärt bättre än sådana, som byggts vintertid eller på tjälad mark. I sistnämnda fall försvåras nämligen grundläggningsarbetet, varigenom detta lätt blir otillfredsställande utfört. Vidare är byggnadsmaterialet — timmer, mossor, jord m. m. — fruset, varför det erfordras stor skicklighet och noggrannhet att under dylika förhållanden uppföra en någorlunda varm och dragfri bostad. På grund därav framhålles även i socialstyrelsens ovanberörda anvisningar, att härbärgen och skogsstall om möjligt böra uppföras på sommaren och hösten, innan marken tjälats. Att i motsats till tidigare så även numera sker i mycket stor utsträckning framgår av de nu införskaffade uppgifterna. Av de vid domänverkets egna drivningar använda 450 fasta härbärgena hade endast 22 eller 5 procent uppförts vintertid eller å tjälad mark. Något större var antalet vintertid uppförda härbärgen vid avverkning av å rot försålda poster från statens skogar — 49 av 476 eller 12 procent. Av de 2,144 fasta härbärgen, som i vintras togos i bruk vid de uppgiftslämnande bolagens avverkningar på egna skogar, hava endast 35 eller 1.6 procent redovisats såsom uppförda vintertid eller å tjälad mark. Då fråga uppstår om anordnande av härbärke vintertid t. ex. för utdrivning av sent på hösten eller på vintern inköpta virkesposter, användas numera i stor omfattning s. k. flyttbara bostäder, vilka anordnas av sågat virke jämte board eller sågspån och i vilka golven äro isolerade med trossbotten eller board, varigenom de ovanberörda olägenheterna av uppförandet vintertid icke äro för handen. Av de i 1916 års undersökning redovisade, nyuppförda härbärgena hade ej mindre än 73.9 procent uppförts vintertid.

Bostädernas beskaffenhet.

De nu förekommande tillfälliga skogsarbetarbostädernas beskaffenhet och ändamålsenlighet belysas närmare i tab. 9, 10 och 11, 12, i vilka sammanställts de resultat, som erhållits genom bearbetning av dels de vid inspektionerna upprättade rapporterna och dels de uppgifter, som genom de ovan nämnda frågeformulären inhämtats från jägmästare, trävarubolag och förvaltare av allmänningar och besparingsskogar.

Byggnadsmaterial i väggar.

Vad då först byggnadsmaterialet i väggarna beträffar utgöres detta företrädesvis av bilat timmer. Enligt tab. 9 voro sålunda 78.9 procent av de i undersökning I redovisade, besiktigade härbärgena anordnade med väggar av timmer. Av de under föregående drivningssäsong bebodda härbärgen, som redovisas i tab. 11, hade 3,063 eller 80.9 procent väggar av timmer. Enligt tab. 9 voro 88.2 procent av domänverkets där redovisade 144 härbärgen av timmer. För domänverkets hela bostadsbestånd, vars storlek och beskaffenhet närmare belyses i tab. 18—20, erhålles procentsiffran 92.7. Av besiktigade härbärgen, tillhörande bolag, voro — enligt tab. 9 — 75.5 procent byggda av timmer. Vid drivningar på bolagens egna skogar, varvid även härbärgen tillhörande andra ägare tagas i bruk, användes enligt tab. 11 detta byggnadsmaterial i 80.2 procent av bostäderna.

Tidigare byggdes härbärgena vanligen av torrfurur eller annat ståndtorrt virke, vilket utgjorde ett för detta ändamål mycket lämpligt material. Numera är emellertid i samband med införande av mera rationell skogsvård snart allt dylikt virke avverkat, varför man i allt större omfattning blivit nödsakad att uppföra härbärgena av rätt virke. Detta inverkar emellertid i viss grad menligt på bostädernas beskaffenhet, enär härbärgen av färskt virke dels ofta bliva fuktiga under första året och dels ganska snart dragiga på grund av virkets så småningom skeende uttorkning. Under framhållande av dessa olägenheter har skogs- och flottledsinspektionen sökt förmå skogsägarna att avverka och till byggnadsplatserna framforsla byggnadstimret på senvintern, så att det kan få torka under våren och sommaren, innan byggnadsarbetet skall börja.

Medan väggarna förr ofta timrades utan s. k. draghuggning, varigenom de vanligen snart blevo glesa och dragiga, timras de numera på samma sätt som permanenta bostadshus på landsbygden. Som tätningsmedel mellan timmervarven användes dock oftast husmossa men även drev, särskilt då byggnaderna måste uppföras på hösten eller vintern. Ibland beklädas timmerväggarna på insidan med paneler av spåntade bräder. Under senare år har man även börjat använda invändig beklädnad av porös board, dels för att förbättra värmeisoleringen och dels för att öka trevnaden.

Vidare har man i ökad omfattning börjat anordna icke blott flyttbara utan även stationära härbärgen för skogsarbetare med väggar av dubbla lag bräder med ett mellanliggande värmeisolerande skikt av sågspån. Enligt tab. 9 voro sålunda 12.6 procent av de inspekterade 669 härbärgena och enligt tab. 11 13.2 procent av de 3,787 härbärgen, beträffande vilka uppgifter om väggmaterial inkommit, anordnade med dylika väggar.

Slutligen anordnas numera flera typer av flyttbara härbärgen — »Umeåkojan», »Lyckselekojan», »Björnakojan», »Åselekojan», »Nordmalingskojan», »Munksundskojan» m. fl. med väggar av bräder, vilka värmeisolerats med enbart papp och porös eller s. k. halvhård board av olika slag och tillverkning (treetex, masonit, torex, ankarboard, Ljusne wallboard m. fl.). I en annan typ, »Grönsinkakojan», består det mellan brädpanelerna liggande isolerade skiktet av kutterspån och sjögräsmatta. Härbärgen med väggar av dylikt »annat material» utgjorde enligt tab. 9 och 11 respektive 8.5 procent och 5.9 procent av samtliga.

T a k.

Även ytter- eller vattentaket anordnas vanligen på samma sätt som på lantmannabyggnader i allmänhet. Sålunda förekom spåntak på 69.8 procent (I) respektive 73.7 procent (II) av i tabellerna 9 och 11 redovisade härbärgen. Vidare förekommo yttertak av bräder på 12.9 procent (I) respektive 7.3 procent (II) av samtliga — företrädesvis inom Norrbottens län — och av papp 8.4 procent (I) och 7.2 procent (II). Av papptaken bestodo flera av s. k. underhållsfri papp. Å de flyttbara bostäderna och i viss mån även på stationära har man under senare år övergått till yttertak av galvaniserad korrugerad plåt, enär dylika tak visat sig vara icke blott hållbara utan därjämte lätta att flytta och montera. Denna tendens avspeglas även i tabellerna 9 och 11. Enligt den förstnämnda, som avser under vintrarna 1934—1935 och 1935—1936 inspekterade bostäder, utgjordes taken å 5.8 procent av dessa av plåt. För under senaste drivningssäsong använda härbärgen utgör enligt tab. 11 motsvarande siffra 10.1 procent. Talrikast äro plåttaken inom Kopparbergs län — 19.8 procent (I) och 24.3 procent (II). I vissa fall användas yttertak av tegel — å bolag tillhöriga härbärgen inom södra Norrland och Dalarna — samt av klov och näver. Slutligen saknades enligt undersökning I yttertak

å 9 härbärgen (1.3 procent) en anordning, som givetvis icke kan godkännas av inspektionen.

Förutom ytter- eller vattentak finnes även undantagslöst ett inner- eller varmtak, som består av bräder eller kluvet virke, på vilket anbringas ett värmeisolerande lager av mossor och jord, sågspån, myrstack eller dylikt. Medan innertaken förr oftast bestodo av kluvet rundvirke — enligt 1916 års undersökning utgjordes dessa tak sålunda i 46 fall av bräder och i 475 av dylikt kluvet virke — användas under senare år mycket ofta bräder, sedan tillgången på sågat virke i skogsbygderna numera avsevärt stigit genom förekomsten av cirkelsågar i snart sagt alla byar. Dylika tak anordnades till en början merendels av intill varandra lagda ospåntade bräder, vilket hade till följd att efter någon tid, då bräderna torkat och därigenom springor uppstått mellan dessamma, fyllningsmaterialet började falla igenom ned i sovplatser och matkärl. För att förebygga denna olägenhet läggas innertaken numera på inspektionens tillrådan av bräder på lock eller också lägges papp ovanpå innertaket under fyllningsmaterialet.

Golv.

Tidigare utgjordes i regel golvet i härbärgena av tillstampad jord — enligt 1916 års redogörelse voro endast 95 av 521 kojor eller 18 procent anordnade med trägolv. Då emellertid dylika golv visat sig olämpliga, främst därför att de utgjort det väsentligaste hindret för en synnerligen välbehörlig förbättring av levnadsförhållandena och trevnaden i förläggningarna och särskilt då för införande av gemensamma skogsarbetarhushåll, har inspektionen företrädesvis genom en omfattande propagandaverksamhet riktad icke blott till arbetsgivarna utan även till skogsarbetarna, vilka flerstädes särskilt tidigare förklarade sig föredraga jordgolv framför trägolv, sökt få jordgolven ersatta med trägolv. Då härbärgena legat på sådan mark, att jordgolven varit fuktiga eller då de bestått av stofffint material, som lätt virvlat upp i sängar och matkärl, har inspektionen påfordrat inläggande av trägolv. Att inspektionens verksamhet på detta område givit ett ganska tillfredsställande resultat framgår av tabellerna 9 och 11. Av de härbärgen, som besiktigats under de två senaste vintrarna, hade sålunda endast 13.3 procent jordgolv och blevo dessa efter inspektionerna i regel ersatta med trägolv. Observeras bör emellertid att såsom tidigare meddelats inspektionerna i många fall föranletts av till inspektionen inkomna skrivelser med klagomål, varför de otillfredsställande bostäderna torde vara i någon mån överrepresenterade i det material, som ingår i undersökning I. Detta framgår även av tab. 11, enligt vilken jordgolv förekom i endast 5.4 procent av samtliga 4,344 tillfälliga bostäder, som i vintras togos i bruk vid avverkningar å statens, allmänningars och det övervägande flertalet bolagsskogar. Vanligast äro jordgolven i Västernorrlands och Värmlands län med respektive 15.2 och 11.8 procent. Även i Västerbottens län förekomma jordgolv i större omfattning — 7.6 procent — än inom övriga län. Inom Kopparbergs och Norrbottens län funnos enligt tab. 11 (undersökning II) jordgolv i endast 1.3 respektive 2.2 procent av de redovisade bostäderna. Ser man på de olika i tab. 9 redovisade ägarkategorierna, synes utvecklingen hava hunnit längst på statens skogar, där jordgolven utgjorde 6.2 procent av samtliga. För bolagens härbärgen var motsvarande relativa antal 12.9 procent. Å »andra enskildes» skogar är resultatet mindre tillfredsställande, i det 23.8 procent av 101 besiktigade härbärgen hade jordgolv. Enligt tab. 11, som belyser förhållandena under senaste vinter, förekom jordgolv i endast 3.4 procent av de härbärgen, som togos i bruk vid domänverkets egna avverkningar. Inom Jämtlands och Gävleborgs län hade samtliga härbärgen, som användes vid domänverkets drivningar i egen regi, trägolv. Vid bolags avverkningar å egna

skogar utgjordes golvet i 5.7 procent av bostäderna av jord med minima inom Norrbottens och Kopparbergs län med respektive 0 och 1.5 procent.

I härbärgen med trägolv åstadkommes värmeisoleringen av detta dels med trossbotten och dels med s. k. fastgård — in- eller utvändiga jordvallar mot bottensyllarna. I ett mindre antal flyttbara härbärgen användes härför board i ett eller flera lager.

Av dessa anordningar torde trossbotten vara den effektivaste, och förekom sådan i 20.6 procent av de i tab. 9 och i 31.6 procent av de i tab. 11 redovisade bostäderna. Enligt undersökning II är trossbotten vanligast inom Värmlands, Gävleborgs och Kopparbergs län — respektive 63.1, 47.9 och 40 procent. Dylik anordning var vidare något vanligare i bolagens bostäder (34 procent) än i domänverkets (28.6 procent). Fastgård, som förr allmänt användes även i vanliga bostadshus på landsbygden och som synes åstadkomma en tillfredsställande värmeisolering, om härbärgena uppföras å ofrusen mark, användes i 62.6 procent av de besiktigade och 64.2 procent av de senaste vinter bebodda, i tab. 11 redovisade härbärgena. Isolering med board, som i förening med luftrum torde vara likvärdig med trossbotten, förekom — företrädesvis i Västerbottens län — i 12 inspekterade och 100 i vintras använda flyttbara bostäder.

Fönster.

I fråga om fönsternas antal och storlek är skillnaden mellan äldre och nu vanligen förekommande härbärgen i regel mycket stor. Enligt den år 1916 publicerade undersökningen saknades fönster i 34.2 procent av samtliga då redovisade kojor. Rörande den dåvarande frekvensen länsvis av denna ohygieniska kojtyp lämnas närmare uppgifter i följande tablå.

Skogskojor utan fönster enligt år 1916 publicerad undersökning.

	Värmlands	Kopparbergs	Gävleborgs	Väster-norrlands	Jämtlands	Västerbottens	Norrbottens
Antal	17	36	9	31	6	25	54
Procent	47.2	37.5	6.8	75.6	7.1	62.5	58.7

Vidare voro 46 procent försedda med en liten glugg av några kvadratdecimeters storlek. Innanfönster torde icke hava förekommit. Enligt undersökning II funnos fönster i samtliga i vintras använda härbärgen, om vilka uppgifter lämnats, och vidare voro i 3,806 bostäder eller 88.2 procent av dessa fönsterna försedda med innanfönster eller anordnade med dubbla rutor, vilken anordning ur värmeisoleringssynpunkt är ungefär likvärdig med innanfönster. Den lägsta procentsiffran enkla fönster uppvisar Västerbottens län — 5.4 procent — och den högsta Gävleborgs län — 18.9 procent. Jämföras olika slag av avverkningar, ligger domänverket främst, i det att endast 6.3 procent av de i vintras vid domänverkets egna drivningar använda bostäderna saknat dubbla rutor. För bolags drivningar å egna skogar är motsvarande siffra 12.3 procent.

Av de besiktigade i tab. 10 redovisade bostäderna saknades fönster i 2 härbärgen tillhörande »andra enskilda» inom Norrbottens län. Även enligt denna tabell ligger domänverket främst i fråga om dubbla fönster. Å härbärgen tillhörande »andra enskilda» synas förhållandena i detta avseende lämna en hel del övrigt att önska, i det att mer än hälften av de besiktigade bostäderna — 54.4 procent — hade enkla fönster. Även för flottningssammanslagningens härbärgen är motsvarande siffra hög, men innebär detta icke någon underlåtenhet från flottningssammanslagningens sida, när innanfönster eller dubbla rutor givetvis icke erfordras under flottningstiden. I den mån en arbetsgivare vintertid använder ett dylikt härbärke, ankommer det därför på denne att låta insätta innanfönster.

Beträffande fönsternas antal, storlek m. m. lämnas uppgifter i tab. 13. Av denna framgår sålunda att i de 669 inspekterade bostäderna 21.5 procent av rummen hade ett fönster, 53.3 procent hade 2 och 24.9 procent av rummen hade 3 eller flera fönster. I medeltal funnos 2 fönster per rum. Den genomsnittliga fönsterytan var per fönster 0.85 kvm och per rum 1.74 kvm, utgörande i genomsnitt $\frac{1}{16}$ av golvytan. Av samtliga rum hade 80 procent större fönsteryta än 1 kvm. Av de särskilda länen hade Gävleborgs den största fönsterytan i förhållande till golvytan och Värmlands den minsta. Variationerna i detta avseende äro dock små, såväl de olika länen emellan som för ägarkategorierna. Domänverkets härbärgen synas hava den största fönsterytan per rum — 1.88 kvm — medan antalet fönster per rum är störst — 2.2 — i bolagens och flottningsföreningarnas härbärgen. Lägsta siffrorna i båda dessa avseenden förekomma för kategorien »andra enskilda».

Eldstad.

Eldstaden består oftast i större härbärgen av en s. k. eldpall mitt i rummet, i vilket fall över densamma anordnas rökhuvs och skorsten av plåt. De tidigare allmänt förekommande rökhuvarna av trä godtagas ej numera, emedan de dels icke effektivt befodra utrökningen och dels äro eldfarliga. Inom vissa trakter, särskilt inom mellersta Norrland, föredrages i hörn eller vid en vägg placerad öppen spis av natursten eller tegel. Sedan numera gemensam mat-hållning förekommer i betydande omfattning, erfordras även järnspis för matlagning och bakning, och placeras denna i härbärgen med eldpall vanligen vid eldpallens ena kortsida och i härbärgen med öppen spis på denna. Beträffande förekomsten av järnspis m. m. hänvisas till utredning därom å sid. 84.

Förstuga och förvaringsrum.

Medan tidigare särskild förstuga mycket sällan förekom i härbärgena — endast 7.7 procent av de år 1916 redovisade härbärgena hade sådan — anordnas numera förstuga eller vindfång vid flertalet bostäder i skogarna. Enligt tab. 10 voro sålunda 416 eller 62.2 procent av härbärgena försedda med sådan. Ungefär samma procentsiffra eller 63.2 har erhållits enligt undersökning II (tab. 12 kol. 8). Enligt sistnämnda undersökning förekomma förstugor talrikast i Norrbottens län — vid 75 procent av bostäderna — och minst i Västernorrlands län, där endast 42 procent av bostäderna uppgivas hava dylik anordning.

Om förstugan göres så stor, att den upptager hela dörrväggen, erhålles även förvaringsrum för arbetarnas proviant m. m. Dylika förvaringsrum förekommo tidigare sällan eller aldrig. Arbetarnas födoämnen och klädespersedlar måste därför, såsom framhålles i socialstyrelsens ovan flerstädes åberopade utredning, ofta placeras under eller på britsarna eller var eljest plats fanns i kojans. Ofta fingo arbetarnas kläder hänga på kojans yttervägg, utsatta för väder och vind och ej sällan fick man se, huru proviantlådor stodo omkring ingången under bar himmel. Mången gång voro dessa helt översnöade, då arbetarna kommo för att hämta i desamma förvarad proviant. Numera synes man emellertid ganska allmänt dela den uppfattning, som förfäktats av inspektionen, att dylika förrådsrum äro nödvändiga vid bostäder, som äro avsedda för 6 eller flera man. Av de besiktigade bostäderna hade sålunda 68 procent sådant förrådsrum (tab. 10 kol. 10). För Kopparbergs och Västernorrlands län, där förrådsrum synas förekomma talrikast, äro procentsiffrorna 81.1 och 81.2. Mindre ofta förekomma sådana förvaringsrum i Jämtlands och Västernorrlands län, för vilka motsvarande relativa tal äro 61.9 och 43.3. Av de domänverkets härbärgen, som enligt tab. 10 varit föremål för inspektion, voro 78.5 procent anordnade med förrådsrum och förstuga. För bolagens härbärgen var förrådsrummens procentuella antal 69.2 och vid andra enskildas 52.4. Enligt tab. 12

skulle dylika förrådsrum förekomma endast vid 52 procent av de bostäder, ifråga om vilka uppgifter inkommit. Sannolikt är denna siffra för låg beroende på att flera uppgiftslämnare icke synas hava lämnat uppgift om andra förvaringsrum i kombination med förstuga än sådana, som varit avskilda från förstugan med särskild vägg eller avbalkning.

Torkrum.

Länge ansågs ett särskilt rum i skogsarbetarhärbärgena för torkning av klädespersedlar, skodon och selar såsom onödig lyx. Skogs- och flottledsinspektionens propaganda för dylika torkrum möttes därför i början av föga förståelse. Ett argument mot särskilda torkrum var även, att eldfarerisken därmed skulle ökas. I och med att gemensam mathållning anordnades i enrummiga härbärgen och därmed de hygieniska förhållandena förbättrades, har man emellertid så småningom kommit till insikt om, att torkrum icke blott äro behöfliga utan att de utgöra en förutsättning för att ett enrummigt härbärke skall bli lämpligt för gemensamt hushåll. Ett torkrum erhålles enklast genom att avbalka och varmbona förstugan på ena sidan om ingången till bostaden. För varmboningen, som ej behöver göras lika noggrann som i ett bostadsrum, användes lämpligen board. Torkrummets uppvärmning sker vanligen medelst en kamin eller s. k. norsk spis, i vilket fall kokning, värmning av vatten m. m. kan ske i torkrummet. Försök hava även gjorts att erhålla den för torkningen erforderliga värmen genom att draga rökröret från järnspisen i bostadsrummet i en slinga genom torkrummet eller genom att låta rökgaserna från spisen passera genom ett i torkrummet upphängt plåtelement, men synes man enligt uppgift härigenom ej uppnå tillräckligt hög värmegrad i torkrummet. Ett i vinter utfört försök att uppvärma torkrummet med ett vattenfyllt element, inkopplat i värmeledning från spisen i bostadsrummet, har däremot slagit mycket väl ut. Sannolikt ställer sig kostnaden för en dylik anordning för hög för att den skall komma i mera allmänt bruk. Emellertid avlägsnas därigenom eldfaran och risken för skadegörelse å klädespersedlarna genom hetta från kaminen samtidigt som eldning av kaminen ej blir behöflig. Av vikt är att effektiv ventilation anordnas. Vidare bör torkrummet förläggas i samma byggnad som bostadsrummet, så att arbetarna kunna gå direkt från detta in i torkrummet. Fristående torkrum, till vilka arbetarna icke kunna gå t. ex. i strumplästen, bliva sålunda föga använda. Enligt tab. 10 voro 6 procent av de inspekterade härbärgena anordnade med torkrum. Ungefär samma relativa antal — 6.7 procent — utvisar även tab. 12 för de härbärgen, som i vintras togos i bruk. Då emellertid torkrummen voro anordnade företrädesvis i härbärgen, där gemensam mathållning förekommit, bör, såsom skett i tab. 15, antalet torkrum jämföras med antalet dylika härbärgen. I härbärgen med individuell mathållning synes man ännu ej hava lärt sig att till fullo uppskatta torkrummen, vilket framgår bland annat därav att enligt uppgift dylika torkrum i flera fall ej tagits i bruk av arbetarna.

Sovplatser.

Även ifråga om ligg- eller sovplatsernas anordnande har en utveckling mot bättre förhållanden ägt rum. Tidigare utgjordes dessa i regel av för ett flertal personer gemensamma britsar, som vanligen helt upptogo kojans båda sidoväggar, varigenom den fria golvytan reducerades under det minimum, som måste anses erforderligt. Sålunda voro enligt 1916 års undersökning 75.8 procent av samtliga då undersökta kojor anordnade med britsar. Genom inspektionens propaganda för britsarnas ersättande med de mera hygieniska sängarna har ett dylikt utbyte ägt rum i för varje år ökad omfattning. Genom att anordna sängarna i två etager har även den fördelen vunnits, att den fria

golvytan blir avsevärt större. Utvecklingen på detta område belyses av tab. 10 och tab. 12 kol. 5 och 6. Medan, såsom nyss meddelats, britsarna tidigare helt dominerade, är numera motsatt förhållande rådande. Enligt den förra tabellen utgjordes liggplatserna i 67.1 procent av de besiktigade härbärgena av sängar och enligt den senare användes sängar i 73.9 procent av de i vintras bebodda, i tabellen redovisade bostäderna. Inom de särskilda länen synas enligt tab. 12 sängar förekomma talrikast inom Norrbottens med 91.1 procent och Jämtlands län med 89.8 procent, medan britsar alltså användas i stor omfattning i Kopparbergs och Värmlands län — respektive 43.9 och 42.6 procent. För domänverkets vidkommande synas enligt tab. 10 sängar förekomma i tre fjärdedelar av härbärgena. Närmast i procenttal komma bolagens bostäder med 68.4 procent sängar. För andra enskildas bostäder är motsvarande tal 63.4 procent, och i allmänningarnas och flottningssällskapens härbärgen förekomma sängar och britsar ungefär lika ofta. En jägmästare i Kopparbergs län meddelar i samband med överlämnande av ifyllt frågeformulär bland annat följande: »S. k. britskojar föredragas framför kojar med sängar. — Översängar äro ej omtyckta.» Samtidigt som detta uttalande är belysande för huru starkt man på sina håll fasthåller vid inrotade traditioner och sedvänjor, beröres däri en olägenhet, som inspektionen sökt avlägsna. Då översängar anordnas, särskilt i härbärgen med för sådan anordning otillräckligt avstånd mellan golv och tak, inträffar det ej sällan, att det blir för varmt i de nära taket placerade översängarna samtidigt som de, som hava sina liggplatser i undersängar, anse, att för deras vidkommande temperaturen är lagom. Detta förhållande är ofta orsak till att översängar äro mindre omtyckta. För att med bibehållande av de ur andra synpunkter ändamålsenliga översängarna avlägsna nämnda olägenhet har inspektionen föreslagit, att översängarna placeras vinkelrätt mot undersängarna, varigenom de förra kunna placeras på lägre höjd än tidigare (1.1—1.2 m). Vidare har inspektionen framhållit lämpligheten av att träbottarna i sängarna successivt utbytas mot enkla och praktiska stålträdsbottnar. Sådana hava även under senare år börjat användas flerstädes, varigenom arbetarna kunnat beredas bättre vila och sömn.

I övrigt utgöres inredningen av bord och bänkar samt i regel skåp.

Avträde.

Tidigare förekommo avträden sällan eller aldrig vid skogsförläggningarna. Dylka bekvämlighetsinrättningar omnämnas ej heller i 1916 års undersökning. På vissa håll synes man även alltså finna avträden inom skjul onödiga, utan anses stång i vägg eller mellan två träd tillfyllest även vintertid. Inspektionens propagandaverksamhet på detta område har emellertid under senare år mötts med allt större förståelse. Detta framgår även av tab. 10, som utvisar, att i vintras avträden inom skjul funnos anordnade vid 377 eller 58.3 procent av 647 inspekterade förläggningar. Talrikast voro avträdena vid domänverkets förläggningar, av vilka 71.1 procent voro utrustade med dylik anordning. För bolagens förläggningar var motsvarande siffra 59 procent

Vid inspektionerna framställda anmärkningar mot bostads- förhållandena.

Av redogörelsen för nu verkställda undersökningar av utrymmet i de tillfälliga skogsarbetarbostäderna och dessas beskaffenhet i övrigt har framgått, att en så småningom skeende betydande förbättring ägt rum ifråga om härbärgenas standard och ändamålsenlighet efter härbärgeslagstiftningens ikraftträdande och den skogligen yrkesinspektionens inrättande. Det oaktat återstår emellertid, såsom även torde hava framgått av den nu lämnade översikten,

en hel del, innan vårt lands skogsarbetare i gemen kommit i åtnjutande av fullt tillfredsställande bostäder på arbetsplatserna. I syfte att något närmare angiva de bristfälligheter och missförhållanden, som alltjämt vidlåda många av här ifrågavarande tillfälliga bostäder, har i tab. 14 framlagts en sammanställning av de brister och olägenheter, vilka vid inspektionerna konstaterats i fråga om de härbärgen, som bilda materialet för utredning I. Förutskickas må emellertid dels att de uppgifter, som här nedan lämnas, må hända icke äro fullt representativa, särskilt vad de olika ägarkategorierna beträffar, då materialet torde omfatta endast drygt $\frac{1}{20}$ av det antal härbärgen, som årligen tages i bruk dels ock, såsom tidigare framhållits, att de sämre bostäderna torde vara i viss mån överrepresenterade i detta material på grund därav, att till följd av klagomål otillfredsställande bostäder oftare blivit föremål för inspektioner än medelgoda.

Helt utan anmärkning voro 38.2 procent av de 647 bostäder, som omfattas av denna undersökning. Fördelas dessa på grupperna bostäder med individuell och bostäder med gemensam mathållning, visar det sig, att inom den förstnämnda gruppen 30 procent och inom den sistnämnda 60.8 procent fullt motsvarat de fordringar, som hittills tillämpats för bostäder av här ifrågavarande slag. Härav framgår sålunda, att de arbetare, som bildat gemensamma hushåll, i avsevärt större omfattning än övriga beretts inkvartering i ändamålsenliga bostäder. Orsaken härtill är dels att arbetsgivarna å många håll sökt underlätta bildande av gemensamma hushåll genom att tillhandahålla därför lämpliga härbärgen men dels även, att dylika hushåll anordnats företrädesvis i de bättre bostäderna. Otivelaktigt är även, att de gemensamma hushållen gynnsamt påverkat bostadbeståndets utveckling och att en växelverkan här äger rum: tillfredsställande bostäder utgöra en förutsättning för gemensamma hushåll, men dessa hushåll stimulera i sin tur till anordnande av allt ändamålsenligare bostäder.

Det procentuellt största antalet tillfredsställande bostäder synes förekomma inom Gävleborgs och Kopparbergs län, där 48.7 respektive 45.7 procent av nu ifrågavarande bostäder varit utan anmärkning. Närmast kommer Norrbottens län med 41.4 procent. Det minst tillfredsställande resultatet uppvisar Västernorrlands län, där endast 16.7 procent av bostäderna helt undgingo anmärkning. Utsträcker jämförelsen till de olika ägarkategorierna, kommer domänverket som sig bör på första plats. Av dess 133 härbärgen, som ingå i denna undersökning, befunnos 36.1 procent av härbärgen med individuell och 70.5 procent av härbärgen med gemensam mathållning fullt tillfredsställande. För bolagens bostäder, av vilka 343 omfattas av undersökningen, voro motsvarande relativa antal 32.2 och 64.5. Kategorien »andra enskilda», som emellertid omfattar endast 98 bostäder, kommer betydligt lägre ned på skalan med endast 16.5 respektive 36.8 procent.

Undersökes den andra ytterligheten, antalet helt utdömda bostäder, framgår av tabellen, att 49 eller 7.6 procent av de i detta material ingående bostäderna befunnits så underhaltiga, att de ansetts helt olämpliga för sitt ändamål. Av dessa voro 16 av kolkojetyp, vilken är olämplig för användning vintertid. Uppdelas materialet på bostäder för individuell och för gemensam mathållning visar det sig, att 9.9 procent av de förra men endast 1.2 procent av de senare ansetts olämpliga.

Inom samtliga län utom Västernorrlands hava vid inspektionerna påträffats bostäder av så underhållig beskaffenhet, att de blivt utdömda. De lägsta procentsiffrorna uppvisa Kopparbergs och Norrbottens län med respektive 5.3 och 5.7 procent utdömda bostäder och den högsta Västernorrlands län med 21.2 procent. Av de 14 härbärgen inom detta län, som icke kunnat godkännas ens efter reparation, voro 5 av kolkojetyp, och 4 icke blott i och för

sig underhålliga utan även direkt sammanbyggda med stall — en anordning, som ej heller godkännes. Särskiljer man de viktigaste ägarkategorierna finner man, att 4.2 procent av domänverkets bostäder för individuell mathållning befunnits olämpliga. Däremot har ingen domänverkets bostad för gemensam mathållning blivit utdömd. Detta gäller även för bolagens bostäder inom denna grupp. Av bolag tillhöriga bostäder inom den förstnämnda gruppen hava 5.2 procent blivit underkända. Även i detta avseende uppvisar kategorien »andra enskilda» de ogynnsammaste siffrorna. Sålunda hava 28 eller 35.4 procent av dess bostäder med individuell och 2 eller 10.5 procent med gemensam mathållning förklarats olämpliga för vinterbruk. Förstnämnda procentsiffror torde emellertid icke vara representativ för kategorien ifråga, bland annat därför att ett betydande antal av de utdömda härbärgena inspekterats på grund av klagomål.

Emellan de ytterligheter, som å ena sidan representeras av de helt tillfredsställande och å andra sidan av de utdömda bostäderna, finnes emellertid ett betydande antal bostäder, som voro behäftade med större eller mindre brister av olika slag, och hava dessa i tabellen redovisats inom tre skilda grupper: härbärgen, som voro överbelagda, som voro kalla och dragiga och som voro behäftade med andra brister. I vissa fall har förekommit, att samma härbärke måst hänföras till samtliga dessa grupper. Till den första gruppen hava förts alla bostäder, där utrymmet ej uppgått till 5 kbm per person. Efter denna beräkningsgrund hava 10.7 procent av de vid besiktningen bebodda härbärgena befunnits överbelagda. För fördelningen av dessa på län och ägarkategorier har redogjorts å sid. 69 och 102—103 i samband med redogörelsen för utrymmet i bostäderna.

Den andra gruppen omfattar härbärgen, som vid besiktningen befunnits hava glesa väggar eller otillfredsställande värmeisolering i övrigt, t. ex. sådana, där fyllningen på varmtaket varit otillräcklig, som haft enkla rutor i fönsterna, glesa dörrar m. m. Dylika brister hava konstaterats i fråga om 41.7 procent av de i tabellen redovisade bostäderna. Av bostäder med individuell mathållning voro 47.7 procent »kalla och dragiga», medan dylik anmärkning träffade endast 25.1 procent av bostäderna med gemensam mathållning. Det relativt största antalet kalla och dragiga bostäder uppvisar Västernorrlands län med 54.5 procent och det minsta Kopparbergs län med 36.2 procent. Av domänverkets härbärgen med individuell mathållning voro 38.9 procent behäftade med sådana större eller mindre brister, att de betecknats såsom kalla och dragiga, och av bolagens bostäder inom nyssnämnda grupp drabbades 46.8 procent av denna anmärkning. Av härbärgen med gemensam mathållning redovisas för domänverkets och bolagens vidkommande exakt samma relativa antal eller 19.7 procent såsom kalla och dragiga. Granskas slutligen huru härbärgen tillhörande andra enskilda arbetsgivare gestalta sig i nu ifrågavarande avseende, visar det sig, att dessa varit föremål för de flesta anmärkningarna. 58.1 procent av härbärgen med individuell mathållning inom denna kategori hava sålunda befunnits behäftade med sådana brister, att de förts till gruppen »kalla och dragiga». För härbärgen med gemensamt hushåll var motsvarande relativa antal inom denna kategori 47.4.

Till den sista, i tab. 14 kol. 6 redovisade gruppen hava slutligen hänförts härbärgen, som varit otillfredsställande eller mindre tillfredsställande i andra avseenden än de ovan berörda, t. ex. sådana, som haft jordgolv eller saknat förrädsrum, då sådant ansetts erforderligt, som besvärats av inrökning, som haft otätt innertak, bristfällig eller otillräcklig inredning m. m. Av samtliga i denna undersökning ingående bostäder hava 269 av 647 eller 41.6 procent kommit att hänföras till denna grupp. I fråga om härbärgen med gemensam mathållning konstateras samma förhållande som tidigare nämligen att dessa

härbärgen även i nu ifrågavarande avseenden äro av avsevärt bättre kvalitet än dylika för individuell mathållning. Av de förra hänfördes endast 19.9 procent till denna grupp, under det att för de sistnämnda motsvarande procentsiffran är 49.4. Största antalet till nu ifrågavarande grupp hänfödda bostäder förekommer inom Västernorrlands län, som sålunda även i detta avseende uppvisar mindre tillfredsställande tillstånd än andra län. Bäst gestalta sig bostädernas beskaffenhet i nu ifrågavarande avseende inom Gävleborgs län, vilket även inom övriga ovanberörda grupper har att uppvisa siffror, som angiva relativt god beskaffenhet hos skogsarbetarbostäderna inom detta län. Denna karakteristik gäller även i stort sett om Kopparbergs län. Domänverkets och bolagens härbärgen stå ungefär på samma plan, då det gäller anmärkningar inom denna grupp. I fråga om 50 procent av domänverkets härbärgen med individuell mathållning hava anvisningar lämnats rörande avhjälpande av brister i nu ifrågavarande avseende, medan för bolagens bostäder motsvarande siffran är 46.4 procent. I stället uppvisa bolagens härbärgen med gemensam mathållning något högre siffror, 19.7 procent, än domänverkets med 11.5 procent. Härbärgen tillhöriga andra enskilda arbetsgivare komma alltjämt ganska långt efter nyssnämnda ägarkategorier med 57 respektive 36.8 procent.

Som sammanfattning av de uppgifter, som lämnas i tab. 14, och som allmänt omdöme om de särskilda ägarkategoriernas härbärgen torde kunna sägas, att domänverket ligger främst ifråga om bostädernas beskaffenhet och ändamålsenlighet, dock endast obetydligt framför de större trävarubolagen, som likaledes under de senaste 15 åren vidtagit omfattande åtgärder i syfte att bereda sina skogsarbetare avsevärt bättre och mera trivsamma förläggningar på arbetsplatserna än tidigare. Förbättring i detta avseende har, såsom framgår av tabellerna och ovan anställda jämförelser, ägt rum även ifråga om bostadsförhållandena vid andra enskilda drivningar. Utvecklingen inom denna kategori, som i detta material företrädesvis är representerad av virkes- och trävaruhandlare, har dock icke hunnit lika långt som för nyssnämnda kategorier. Minst tillfredsställande gestalta sig i allmänhet bostadsförhållandena vid det betydande antal avverkningar, som bedrivs av hemmansägare och andra mindre arbetsgivare, en grupp, som är obetydligt representerad i undersökningsmaterialet. Dessa drivningar äro emellertid ofta av så ringa omfattning, att de ej tåla de kostnader, som äro förenade med anordnande av fullt tillfredsställande bostäder och skogsstall. Då härtill kommer att dessa avverkningar ofta utföras av arbetsgivaren själv och hans husfolk, har inspektionen endast mera sällan ansett sig böra vidtaga andra åtgärder än lämnande av råd och anvisningar för bostädernas förbättrande. Vidare har inspektionen sökt förmå hemmansägare, som hava sina skogsskiften liggande intill varandra, att gemensamt uppföra härbärgen, som då år för år kunna användas vid samtligas avverkningar. Denna inspektionens inställning till bostadsförhållandena vid hemmansägarnas avverkningar å egna skogar torde även stå i överensstämmelse med av riksdagen vid skogshärbärgeslagens antagande lämnat direktiv. I andra lagutskottets av riksdagen godkända utlåtande (nr 16 vid 1919 års riksdag) framhålles nämligen, att utskottet vid sitt tillstyrkande av lagförslaget 1 § med oförändrad lydelse utgått därifrån, att ingripande i allmänhet icke skulle komma att äga rum vid skogsavverkningsföretag, vilka med hänsyn till arbetarnas antal och tidslängden för arbetet voro av obetydlig omfattning.

G e m e n s a m m a s k o g s a r b e t a r - h u s h å l l.

Såsom redan inledningsvis meddelats föreföll det under de första åren, som om inspektionens propaganda för anordnande av gemensam mathållning

i skogsarbetarförläggningarna ej skulle medföra åsyftat resultat. Den, som känner till skogsarbetarnas i viss mån berättigade misstro mot allt nytt och oprövat och särskilt deras konservativa inställning i fråga om livsföringen, hade dock grundad anledning förmoda att detta ej behöfve innebära, att sådden fallit endast på hälleberget. Så småningom bildades även här och var enstaka dylika hushåll och sedan det därigenom visat sig, att det nya mathållningssystemet hade förmåga att icke blott åstadkomma avsevärt bättre mathållning till ofta billigare pris än tidigare utan jämväl bättre hygien och trevnad i bostäderna samt även förbättrad arbetsprestation, bland annat på grund därav att proviantering och matlagning ej behöfve inkräkta på arbetstiden, började man flerstädes att praktisera detsamma i för varje år ökad omfattning. Här till torde även utgivande genom socialstyrelsens försorg av handledningen »Gemensamma skogsarbetarhushåll» hava i hög grad bidragit liksom även demonstrationerna av filmen »Gemensamma skogsarbetarhushåll», där skillnaderna mellan den individuella och den gemensamma mathållningen och den senares fördelar på ett talande sätt åskådliggöras. Numera torde man kunna säga, att det nya systemet flerstädes helt slagit igenom. Detta framgår även av tab. 15, som närmare belyser de i vintras anordnade gemensamma hushållens antal och storlek samt fördelning på län och kategorier av avverkningar.

Antalet hushåll på statens, allmänningars och besparingsskogars samt flertalet bolags egna skogar inom Norrland, Dalarna och Värmland utgjorde sålunda i vintras icke mindre än 1,050 med 13,869 hushållsmedlemmar. Här till kommo 9 hushåll på ecklesiastika och 33 hushåll på enskildes skogar med sammanlagt 660 hushållsmedlemmar, vilka enligt meddelande från de uppgiftslämnande bolagen varit anordnade vid deras drivningar å dessa skogar. Beträffande totala antalet gemensamma skogsarbetarhushåll på sistnämnda skogar liksom rörande de hushåll, som varit anordnade vid de mindre ej uppgiftslämnande bolagens avverkningar saknas uppgifter. Man torde emellertid ej göra sig skyldig till överskattning, om man beräknar det totala antalet hushåll, som i vintras varit i funktion vid skogsavverknings-, flottledsbyggnads- och sågningsarbete i skogarna till inemot 1,500 med cirka 18,000 hushållsmedlemmar, ett resultat, som onekligen måste anses ganska gott med hänsyn till den korta tid, systemet praktiserats.

Av de i tab. 15 redovisade hushållen hava de flesta eller 318 förekommit i Norrbottens län. Antalet hushållsmedlemmar var 4,490, vilket utgör icke mindre än 65 procent av samtliga av länets i tab. 3 redovisade skogsarbetare. Inom detta län, där gemensam mathållning förekommit endast några få år, hava de gemensamma hushållen snabbt tilltagit i antal särskilt i länets norra del med undantag för Gällivare-trakten samt inom Arjeplogs och Arvidsjaurs socknar. Närmast i antal kommer Jämtlands län med 233 hushåll för 2,709 man. Det helt övervägande flertalet av hushållen inom detta län förekomma i Härjedalen, där gemensam mathållning numera införts vid praktiskt taget alla större och medelstora avverkningar. I Västerbottens län har hushållsbildandet under de allra senaste åren fått sådan vind i seglen, företrädesvis inom Sorsele, Stensele, Lycksele, Fredrika, Åsele och Dorotea socknar, att detta län nu kommer på tredje plats med 206 hushåll för 3,124 man, vilket utgör 45.7 procent av länets i tab. 3 redovisade arbetare. Inom Kopparbergs län förekommo dylika hushåll relativt tidigt inom Idre, Särna, Älvdalens och Orsa socknar, och numera har systemet helt slagit igenom i dessa trakter — i vintras 178 hushåll för 2,102 man. Även inom Gävleborgs län är hushållsbildandet på stark frammarsch, vartill i hög grad bidragit det förhållandet, att därstädes under skogs- och flottledsinspektörens medverkan hållits tre kurser för utbildande av hushållerskor för dylika hushåll. Inom Västernorr-

lands län är däremot hushållens antal fortfarande ringa — i tab. 15 redovisas endast 19 sådana för 254 man — och i Värmland förekommo i vintras de första 2 hushållen. Anledningen till den ringa hushållsfrekvensen inom dessa län uppgives vara, att avverkningarna merendels äro av mindre omfattning och att arbetarna sysselsättas så nära sina hem, att de kunna besöka dessa 1 à 2 gånger i veckan, varvid de från hemmen till förläggningarna medföra lagad mat. Sannolikt kommer emellertid de gemensamma hushållen att vinna utbredning även inom dessa län i den mån arbetarna bliva mera förtrogna med dess fördelar och ändamålsenliga bostäder ställas till förfogande.

Av ovannämnda hushåll förekommo 468 med 6,630 hushållsmedlemmar på statens skogar, därav 250 med 3,624 hushållsmedlemmar vid domänverkets egna avverkningar. Sistnämnda antal utgör 60.4 procent av samtliga arbetare, som voro sysselsatta vid dessa avverkningar. Inom Kopparbergs och Norrbottens län hade 65.1 och 63.9 procent av de arbetare, som voro sysselsatta vid domänverkets egna drivningar, bildat hushåll och vid avverkning av å rot från statsskogarna försålda poster voro motsvarande frekvenssiffror 80.1 och 79.8 procent.

Vid bolags drivningar å egna skogar hade bildats 515 hushåll, i vilka delto 6,454 arbetare representerande 25.5 procent av samtliga vid dessa drivningar sysselsatta arbetare.

Vid drivningar å allmänningar och besparingsskogar förekommo 67 hushåll, därav 44 inom Kopparbergs län. Medlemmarna i dessa hushåll utgjorde 67.5 procent av samtliga anställda arbetare. För såväl Kopparbergs som Gävleborgs län uppgick därvid hushållsmedlemmarnas antal till 79.6 procent av samtliga sysselsatta. Största antalet hushåll hos en och samma arbetsgivare var 143 med 1,701 hushållsdeltagare.

Det genomsnittliga antalet hushållsmedlemmar per hushåll uppgick för samtliga hushåll till 13. I stort sett minskades antalet hushållsmedlemmar norrifrån och söderut. Inom Norr- och Västerbottens län voro sålunda medeltalen respektive 14 och 15 man och inom övriga 13—9 man per hushåll. På statsskogarna var det genomsnittliga deltagarantalet 14, på bolagsskogarna 13 och på allmänningarna 12 man per hushåll.

Flertalet hushåll eller 73.6 procent av samtliga voro anordnade i enrummiga bostäder, och var det genomsnittliga antalet medlemmar i dessa hushåll 12 eller det antal, som enligt socialstyrelsens år 1933 publicerade utredning rörande skogs- och flottningsarbetarnas provianterings- och matlagningsförhållanden är lämpligt för en hushållerska. Blir antalet hushållsmedlemmar större, bör ett biträde åt hushållerskan anställas och därmed blir kostnaden något högre, till dess man uppnår det antal, som ger full sysselsättning åt 2 hushållerskor.

Två- eller flerrummiga bostäder disponerades av 278 eller något mer än en fjärdedel av samtliga hushåll med 4,302 hushållsmedlemmar. Antalet hushållsmedlemmar var i dessa i genomsnitt 15 med maximum 18 inom Norrbottens och minimum 11 inom Jämtlands och Kopparbergs län. Domänverkets och bolagens hushåll i tvårummiga bostäder omfattade i medeltal 19 respektive 14 hushållsmedlemmar. Av hushållen vid domänverkets drivningar voro 29.6 procent, omfattande 38.2 procent av de i hushåll deltagande arbetarna, anordnade i tvårummiga bostäder. För bolagsdrivningarnas vidkommande voro motsvarande siffror 22.0 och 24.2 procent. Av tabellen framgår vidare, att de 278 hushållen i två- eller flerrummiga bostäder disponerade 381 bostadsrum, varför medelbeläggningen utgjorde 11 man per rum. Vidare funnos 277 kök och matrum, vilka även i regel utgjorde bostad för de vid dessa hushåll anställda hushållerskorna.

Redan i det föregående har påvisats, att bostadsförhållandena gestaltat

sig bättre för de arbetare, som bildat gemensamma hushåll än för de övriga, samt att bildandet av gemensamma skogsarbetarhushåll haft en gynnsam inverkan jämväl på bostädernas beskaffenhet. Detta framgår även av tab. 15, enligt vilken 78.2 procent av de bostäder, i vilka hushåll förekommit, haft förstuga, 78 procent ha varit anordnade med förvaringsrum och 24.4 procent med särskilt torkrum. Bäst utrustade i dessa avseenden voro ifrågakommande härbärgen vid domänverkets egna drivningar, för vilka motsvarande procent-siffror äro 89.6, 87.2 och 26.0. Genom en jämförelse med de uppgifter om förekomsten av förstuga, förrådsrum och torkrum, som lämnats i tab. 10 och 12 och vilka avse samtliga i undersökningen ingående bostäder, konstateras ovanberörda skillnad till hushållsbostädernas fördel.

Mest i ögonen fallande är skillnaden i fråga om förekomsten av torkrum — 5 procent för samtliga bostäder och 24.4 procent för bostäder med gemensam mathållning. För enrummiga bostäder med hushåll är torkrumsprocenten ännu högre eller 28. Detta förklaras därav att vid gemensam mathållning med därmed följande betydligt större möjligheter att åstadkomma förbättrad hygien och ökad trevnad, behovet av torkrum gör sig gällande på ett helt annat sätt än vid individuell mathållning. I senare fallet saknas den organisation och ordning i fråga om levnadsförhållandena, som medföljer den gemensamma mathållningen, och detta förhållande synes även utgöra förklaringen till att torkrum, som på försök anordnats även i bostäder med individuell mathållning, i vissa fall icke ens tagits i bruk för sitt ändamål. I enrummiga bostäder för gemensam mathållning äro torkrum däremot en förutsättning för ernående av de fördelar i hygieniskt avseende, som de gemensamma hushållen visat sig kunna bereda arbetarna. I dessa bostäder, där eldningen i torkrummen skötes av hushållerskan, så att desamma äro väl uppvärmda, då arbetarna komma hem från skogen, hava torkrummen blivit mycket uppskattade. Inspektionen kommer därför att nu söka få torkrum allmänt anordnade vid dylika förläggningar. Anmodan att vidtaga dylik åtgärd torde ej heller komma att mötas av några invändningar, då man å arbetsgivarhåll i allmänhet redan synes hava kommit till insikt om torkrummens stora betydelse i dylika fall, ett förhållande varom även nedan återgivna uttalanden bära vittne.

Ventilation.

Särskilda anordningar för ventilation av skogsarbetarhärbärgena förekommo icke tidigare och voro i regel då ej heller av behovet påkallade. Eldstäderna utgjordes nämligen då, såsom ovan meddelats, av s. k. eldpall eller öppen spis, vilka åstadkommo en fullt tillfredsställande luftväxling. I socialstyrelsens upprepade gånger återopade redogörelse för föregående undersökning av skogsarbetarnas bostadsförhållanden återgives ett uttalande av en meddelare, som därom skriver: »Tack vare den öppna eldstaden kan rumsvolymen nedgå under 5 kbm per man, utan att luften blir på långt när så dålig, som den ofta är i hemmen.»

Genom införande av järnspis i bostäderna — en anordning, som erfordras för matlagning och bakning — blir luften i bostäderna sämre och värmen mera ojämn, varför särskild ventilationsanordning — vägg- eller takventil — blir erforderlig. Detta är i alldeles särskild grad fallet, om de ovannämnda eldstadsformerna, såsom av utrymmesskäl nu ofta sker, helt ersättas med järnspis. För underlättande av hushållerskans arbete är det vidare i regel erforderligt att anordna en lufttrumma i taket ovanför spisen.

Även på detta område har inspektionens propagandaverksamhet mötts av förståelse. Enligt tab. 15 kol. 18 voro sålunda 63.6 procent av härbärgena med hushåll utrustade med särskild ventilationsanordning. För de enrummiga var motsvarande siffra 70 procent.

Järnspis.

Då hushåll först började anordnas i skogsarbetarbostäderna, förekom ej alltid järnspis. Då emellertid dylik visade sig nödvändig för matlagning och bakning, medförde arbetarna vanligen egna eller lånade, i regel använda spisar, som vid arbetets slut åter bortfördes från bostäderna, i den mån de ej inköptes av härbärgenas ägare. Detta system tillämpas alltjämt i många trakter, men i den mån hushåll bliva vanliga på en trakt, tillhandahållas numera vanligen även järnspisarna genom arbetsgivarens försorg. Detta plägar även ske vid nyuppförande av bostäder, som inredas för gemensam mathållning. Det torde därför vara att förvänta, att erforderliga järnspisar framdeles i regel komma att tillhandahållas genom arbetsgivarnas försorg. I tab. 16 lämnas en sammanställning över järnspisarnas antal vid i undersökningen redovisade hushåll samt angående sättet för deras anskaffande. Av 1,030 i vintras av gemensamma hushåll använda järnspisar hade 572 eller 56 procent tillhandahållits av härbärgenas ägare, 138 eller 13 procent hade vid utdrivning av å rot inköpta virkesposter anskaffats av respektive virkesköpare och 320 eller 31 procent av samtliga hade medförts av arbetarna själva. Största antalet järnspisar, anskaffade genom arbetarnas försorg, förekommo inom Kopparbergs och Jämtlands län med 62 respektive 44 procent och det minsta antalet inom Norrbottens län med 8 procent. Vid drivningar i domänverkets egen regi hade revirförvaltningarna tillhandahållit järnspis åt 205 eller 82 procent av samtliga hushåll. Å bolagens egna skogar ägdes 313 eller 63 procent av järnspisarna av respektive bolag.

Hushållerskornas antal och bostadsförhållanden.

Vid de 1,050 hushåll, som redovisas i tab. 15, voro anställda 1,225 hushållerskor och 1 manlig kock. Per hushåll användes sålunda i genomsnitt 1.2 hushållerskor och på varje hushållerska kom i genomsnitt 11.3 man. Enligt undersökning I voro motsvarande medeltal 1.2 och 10.8.

Beträffande hushållerskornas bostadsförhållanden har vid undersökning II tab. 17 framgått, att 408 hushållerskor eller 33 procent av samtliga disponerade eget rum eller bodde i kök eller matrum. I vissa fall bodde hushållerskorna i sina hem eller i närliggande gårdar. Inkvartering i eget rum, kök eller matrum förekom oftast i Västernorrlands och Västerbottens län — för respektive 60 och 48 procent av alla hushållerskor. Vanligast var emellertid att hushållerskorna bodde i samma rum som arbetarna, varvid i flertalet fall ett hörn av rummet var avskilt — genom avbalkning eller förhänge — för hushållerskans räkning. Dylik »alkov» var anordnad för 668 eller 55 procent av samtliga redovisade hushållerskor. Vanligast förekom sådan anordning i Jämtlands län med 67 procent. Jämföres huru förhållandena i detta avseende gestaltade sig vid olika slag av drivningar, visar det sig, att avbalkning förekommit i ungefär den omfattning, som medeltalet anger, å såväl domänverkets som bolagens skogar. 150 eller 12 procent av hushållerskorna hava bott i samma rum som arbetarna utan dylik anordning. I sistnämnda fall har hushållerskan i regel haft någon nära anhörig bland arbetarna. Vanligast är ovannämnda sed i Kopparbergs län, för vilket procentsiffran är 34. Å statens skogar bodde cirka 8 procent av hushållerskorna i samma rum som arbetarna utan avbalkning eller förhänge. Vid bolagens drivningar å egna skogar var motsvarande siffra 14 procent. Relativt allmänt förekommer detta system på besparingsskogarna i Gävleborgs och Kopparbergs län. Framhållas må emellertid att flertalet såväl hushållerskor som arbetsgivare anse, att hushållerskorna böra hava en vrå, där de kunna vara för sig själva, varför alkov framdeles torde komma att i regel anordnas i enrummiga bostäder.

För att temperaturen ej skall bli lägre i avbalkningen än i rummet i övrigt, går avbalkningen, som göres antingen av bräder eller board, oftast ej ända upp till taket och ej heller ända ned till golvet.

Enrummiga bostäder för gemensamma skogsarbetarhushåll.

I den ovannämnda motionen vid innevarande års riksdag, som utgjort närmaste anledningen till förevarande utredning, framfördes den åsikten, att skogshärbärgena borde »undergå en förändring i byggnadssättet på så sätt, att i regel på arbetsplatser med 8 arbetare och däröver tvenne rum eller avdelningar inrättas». I sitt ovanberörda yttrande till riksdagens andra lagutskott över denna motion framhöll socialstyrelsen under åberopande av sin ovannämnda år 1933 framlagda utredning angående skogsarbetarnas provianterings- och matlagningsförhållanden, att en dylik anordning icke var nödvändig utan att jämväl enrummiga härbärgen, som anordnades för gemensam mathållning och utrustades med torkrum, kunde vara både ändamålsenliga och trivsamma. Detta bestyrkes såväl av inspektionens erfarenhet som av den nu företagna undersökningen. Även skogsarbetarna hava vid upprepade tillfällen uttalat den åsikten, att gemensam mathållning mycket väl kan anordnas i enrummiga bostäder, om dessa äro anordnade med hänsyn därtill. Denna uppfattning kommer även till uttryck i följande uttalanden å frågeformulären.

Sålunda skriver en jägmästare i Norrbottens län: »Vid samtal med arbetare i de enrummiga kojor, som använts för gemensam mathållning, ha de uttryckt sin belåtenhet med anordningen och någon anmärkning mot att samma rum användes som bostad och matrum har ej framkommit. Då de använda bostäderna varit stora och rymliga, synes icke heller någon olägenhet föreligga för dylik anordning av gemensamt hushåll.»

En annan jägmästare inom samma län meddelar: »Enrummiga stugor äro lämpliga för gemensamt hushåll, därest i synnerhet torkrum anordnas. Vid nybyggnad inredes nu alltid dylikt.»

En jägmästare i Västerbottens län gör följande uttalande: »Det har visat sig, att enrummiga, välbyggda och rymliga eldpallskojor med trågolv mycket väl kunna användas för gemensamma hushåll, om järnspis insättes och avbalkning av treetex e. d. anordnas åt hushållerskan. Torkrum är givetvis förmanligt, men frånvaron av sådant behöver ej hindra anordnandet av hushåll. Nya kojor anses dock böra byggas med torkrum.»

En annan jägmästare i Västerbottens län uttalar sig på följande sätt om de bostäder, till vilka ritningar tillhandahållas av inspektionen: »De ritningar till enrummiga härbärgen, som även avse gemensam mathållning och vilka upprättats av skogs- och flottledsinspektören, äro härför väl användbara.»

En jägmästare inom Kopparbergs län meddelar följande: »De flesta arbetare anse enrummiga kojor, som äro väl indelade, lämpliga för gemensam mathållning. Kockrum, avbalkat i ett hörn av kojan, samt torkrum äro uppskattade.»

Uttalanden från enskilda arbetsgivare gå i samma riktning. Sålunda skriver en förvaltare vid ett bolag i Norrbottens län: »En efter behovet och ur kostnadssynpunkt lämplig bostadstyp i skogen är den enrummiga kojan, där bostadsrummet även användes såsom matrum. Eldstaden är kombinerad järnspis och eldpall. Särskilt förvaringsrum för såväl proviant som arbetarnas saker, torkrum och hushållerskerum bör dessutom finnas.»

Från Västerbottens län skrives följande: »Några klagomål å bostäderna ha icke förekommit, ävenså äro arbetarna mycket nöjda och belåtna med de enrummiga bostäderna för gemensam mathållning.»

Från Västernorrlands län meddelas: »Sedan vi i vinter infört en ny typ för enrumskojor på egna skogar, de s. k. halvpermanenta — uppförda av timmer med trossbotten eller fastgård och spåntak — har belåtenheten med detta arrangemang hos såväl »kocka» som manskap varit synnerligen stor. All inredning i dessa kojor, såväl sängar med resårbotten, bord, pallar, hyllor, skåp, kock- och torkrumsväggar av masonite med varmare och skorsten är transportabel.»

Från Jämtlands län föreligga två uttalanden: »Den lämpligaste och mest omtyckta kojtypen är den numera vanligast vid nybyggnad förekommande enrummiga för 12 man och hushållerska. Kojan är försedd med öppen spis i ena hörnet å dörrväggen samt kokspis, förstuga med torkrum å ena och skafferiet å andra sidan ingången.» »De enrummiga härbärgena, i allmänhet med avbalkning för hushållerska samt med torkrum, anses av skogsarbetare för goda och lämpliga bostäder.»

Från Gävleborgs län meddelas: »Enligt arbetarnas egen utsago, varom tidningsnotiser även tala, är endast gott att säga om bolagets nya kojor för gemensamt hushåll och har aldrig, oss veterligt, anspråk på två rum framkastats i dessa trakter.» En av de tidningsnotiser, som i uttalandet åsyftas, innehåller bland annat följande: »Vid Ljusdalskretsens av Skogs- och flottningsårsmöte rapporterades från vinterns erfarenheter om den kooperativa mathållningen, vilken på Bergvik-Alas avverkningar så gott som fullständigt slagit igenom. Full enighet rådde om de fördelar, detta medfört, samt om bolagets berömvärda tillmötesgående vid anordnandet av dylika matlag.»

För större förläggningar eller å platser, där bostäderna kunna användas under en lång följd av år, äro tvårummiga bostäder, som givetvis erbjuda ytterligare fördelar, att föredraga. I dylika fall ställas även vanligen sådana bostäder till förfogande såsom närmare framgår av tab. 15 och det ovan anförda.

Såsom torde hava framgått av förestående hava skogsägarna, såväl domänverket som övriga större arbetsgivare, flerstädes sökt underlätta anordnande av gemensamma hushåll, företrädesvis genom att tillhandahålla därför ändamålsenliga bostäder. Hushållsbildandet har därigenom fått ett kraftigt stöd. I vissa fall har emellertid icke ens dylika åtgärder lett till avsett resultat. Av de inkomna uppgifterna framgår nämligen, att av de i vintras bebodda bostäderna med individuell mathållning 134 iordningstälts för gemensam mathållning genom vederbörande skogsägares försorg, därav 89 på statens skogar, men att det oaktat hushåll ej kommit till stånd i dessa.

Domänverkets bostadsbestånd.

I det föregående har meddelats, att domänverket efter år 1920 låtit uppföra tillfälliga bostäder på skogarna i betydande omfattning, dels för att tillgodose bostadsbehovet för arbetare, som sysselsättas vid domänverkets egna drivningar, vilka numera och särskilt i Norrbottens län bedrivs i avsevärt större omfattning än tidigare, och dels för att kunna tillhandahålla bostäder, som erfordras för utdrivning av å rot försälda virkesposter. Närmaste anledningen till bostadsbyggnadet för sistnämnda ändamål var ett domänstyrelsens cirkulär till revirförvaltarna den 8 juni 1920 angående allmänna riktlinjer och tekniska detaljer för ett mera rationellt ordnande av skogsprodukternas avforslande från skogarna, i vilket bland annat meddelades följande: »Sedan genom lagen angående beredande i vissa fall vid skogsavverkning och kolning av härbärke åt arbetarna m. m. av den 25 april 1919 (nr 222) det ålagts arbetsgivaren att sörja för att arbetarna å eller i närheten av arbetsstället äga tillgång till sådant härbärke, ävensom att lämpligt stallrum finnes för de hästar, som vid avverkningarna användas, och därmed även inträtt

skärpta fordringar på beskaffenheten av dessa härbärgen och stallrum, vilka fordringars iakttagande det jämväl genom kungl. kungörelsen den 19 december 1919 (nr 822) ålagts bland annat skogsstatspersonalen att kontrollera, har Kungl. styrelsen funnit det vara såväl för kronan som för arbetsgivarna och arbetarna ändamålsenligast och bäst, att ovannämnda bostäder i större utsträckning än hittills varda å sådana skogar, som stå under skogsstatens omedelbara vård och förvaltning, uppförda genom revirförvaltningarnas försorg för att sedan mot skälig ersättning (hyra) under drivningstiden upplåtas till de arbetsgivare, som ombesörja utdrivningen av från skogarna inköpta effekter.»

Då det såsom ett led i denna utredning ansetts lämpligt att belysa den byggnadsverksamhet, som sålunda under en följd av år bedrivits å statens skogar, och samtidigt komplettera den bild, som i det föregående lämnats rörande bostadsförhållandena å statens skogar, har skogs- och flottledsinspektören låtit verkställa undersökning III, omfattande hela det bostadsbestånd, som enligt till inspektionen inkomna uppgifter fanns å statens skogar, och samtidigt komplettera den bild, som i det föregående lämnats som redovisas per överjägmästdistrikt, lämnas i tab. 18—20.

Tab. 18 utvisar, att domänverkets bostadsbestånd inom Norrland, Dalarna och Värmland vid nyssnämnda tidpunkt omfattade 2,713 bostäder, avsedda för sammanlagt 35,908 personer, därav 33,411 arbetare. Av bostäderna voro 2,645 fasta eller stationära med ligglplatser för 35,142 personer och 68 med 766 sovplatser flyttbara. Av de fasta voro 1,850 eller 70 procent enrummiga och av sovplatserna funnos 23,417 eller 65 procent i enrummiga bostäder. Antalet bostäder var störst inom Mellersta Norrlands distrikt med 603 och minst inom Skellefteå distrikt med 218 bostäder.

I genomsnitt inrymma i tab. 18 redovisade bostäder 13 man per bostad och 10 man per bostadsrum. De enrummiga fasta bostäderna inrymma vid full beläggning 12 och de två- eller flerrummiga 16 man per bostad och 8 man per bostadsrum. För de flyttbara är medeltalet 11 man per bostad. De högsta medeltalen för enrummiga bostäder uppvisa Nedre Norrbottens och Skellefteå distrikt med 14 och för flerrummiga Övre Norrbottens och Skellefteå med 18 sovplatser per bostad.

I de tvårummiga är antalet redovisade kök och matrum mindre än det antal, som enligt tab. 15 fanns vid senaste vinters drivningar å statens skogar, ett förhållande, som torde förklaras därav att, då hushåll bildats, även bostadsrum apterats till kök och matrum.

I tab. 19 och 20 lämnas uppgifter angående byggnadsmaterial i dessa bostäder och desammas beskaffenhet i övrigt. I allmänhet synas de bostäder, som i vintras kommo till användning å statsskogarna, vara av något högre standard, än den, som framgår av tab. 19 och 20. Sålunda förekom enligt tab. 11 och 12 jordgolv i mindre och förrådsrum och torkrum i större omfattning än enligt tab. 19 och 20. Detta förhållande synes bero därpå, att i förteckningarna upptagna härbärgen, som numera skola tagas i bruk, i regel dessförinnan kompletteras, förbättras och moderniseras. Flera av de bostäder, som redovisas i tab. 18—20, äro nämligen av äldre typer, och då de måhända ej varit i bruk på flera år, har deras iståndställande fått anstå, till dess desamma ånyo skola användas.

På grund av det betydande antal bostäder, som sålunda är tillfinnandes på statens skogar, behöva numera köpare av det betydande antal rotstående virkesposter, som årligen försäljas vid de ofta sent på hösten hållna kronoskogsauktionerna, endast mera sällan själva föranstalta om uppförande av härbärgen och skogsstall. Medan enligt tab. 21 virkesköparna år 1922 voro nödsakade att uppföra härbärgen och skogsstall vid 389 eller 30 procent av samtliga då å auktion utbjudna poster — för Norrbottens län var motsvarande

procentsiffran 60 procent —, behövde virkesköparna, såsom framgår av tab. 22, år 1935 ej bygga bostäder vid mer än 11 procent av samtliga poster. Denna siffra har under senare tid i regel sjunkit för varje år, varför det torde få antagas att, såsom önskvärt är, densamma framdeles kommer att nedgå ytterligare. I detta sammanhang må omnämnas att enligt revirförvaltarnas uppgifter arbetarna beräknades kunna beredas inkvartering i gårdar och byar vid 40 procent av 1935 års auktionsposter. Av de i denna redogörelse lämnade uppgifterna angående det antal bostäder, som i vintras togos i bruk vid utdrivning av å rot försålda poster från statsskogarna, synes emellertid framgå, att revirförvaltarna räknat med inkvartering i gårdar och byar i större omfattning än som kunnat erhållas. I flera dylika fall hava virkesköparna därför blivit nödsakade föranstalta om uppförande av tillfälliga bostäder.

Med bostadsbyggandet för- enade kostnader.

Såsom avslutning på denna redogörelse för huru skogsarbetarnas bostadsförhållanden numera vanligen gestalta sig på arbetsplatserna i skogarna må anföras några uppgifter rörande de kostnader, som äro förenade med tillgodo-seendet av detta bostadsbehov.

Domänverkets bostadsbestånd, som redovisas i tab. 18, beräknas hava dragit en kostnad av cirka 2 milj. kronor. Enligt en av skogs- och flottledsinspektören år 1935 verkställd utredning uppgingo domänverkets kostnader för tillfälliga bostäder på skogarna under femårsperioden 1930—1934 till cirka 600,000 eller cirka 120,000 kronor per år. Medräknas även skogsstallen utgjorde sistnämnda medelkostnad cirka 160,000 kronor per år.

I syfte att få en uppfattning om de ungefärliga kostnaderna för bostadsbyggandet jämväl å bolagens skogar tillskrev skogs- och flottledsinspektören år 1935 ett antal trävarubolag med anhållan om uppgifter om de kostnader, som under åren 1930—1934 nedlagts på härbärgen för skogsarbetare samt skogsstall. Denna framställning har tillmötesgått av 25 bolag, därav 20 större. Uppgifterna från samtliga dessa bolag giva vid handen, att av densamma under femårsperioden anordnade härbärgen och skogsstall dragit en kostnad av sammanlagt 2.5 milj. kronor, d. v. s. i medeltal 500,000 kronor per år. Om till sistnämnda belopp lägges domänverkets ovannämnda medelkostnad per år 160,000 kronor, uppgår den sålunda redovisade årskostnaden till 660,000 kronor.

Om man med ledning av inom Norrland, Dalarna och Värmland avverkade, i flottningsstatistiken redovisade virkeskvantiteter söker erhålla ett ungefärligt uttryck för den genomsnittliga totalkostnaden för ifrågavarande bostadsändamål, torde man få till resultat, att denna kostnad snarare överstiger än understiger 1 milj. kronor per år, varav cirka tre fjärdedelar torde komma på enbart bostäderna.

Av de undersökningar, för vilka i det föregående redogjorts, har framgått, att en betydande och säkerligen även bestående förbättring av skogsarbetarnas bostads- och levnadsförhållanden under vistelsen å arbetsplatserna i skogarna ägt rum under de senaste 15 åren. Det oaktat lämna dessa förhållanden alltjämt mångenstädes, såsom vid inspektionerna konstaterats, en hel del övrigt att önska. Det torde emellertid kunna förväntas, att den utveckling på detta område, som under senare år fortgått i raskt tempo skall fortsätta och att, om den skogligen yrkesinspektionens arbetskrafter förstärkas på sätt socialstyrelsen föreslagit, den tid ej skall vara så långt avlägsen, då skogsarbetarna i gemen hava kommit i åtnjutande av ändamålsenliga bostäder, som möjliggöra en ur såväl deras egen som folkhygienens och produktionens synpunkt önskvärd förbättrad livsföring på arbetsplatserna.

Stockholm den 29 oktober 1936.

Oscar Wallner.

Tab. 1. Antal bostäder m. m. med individuell mathållning, som besiktigats av skogs- och flottledsinspektören under vinterhalvåret 1934—1935 och 1935—1936.

Undersökning I.

1	2	3	4	5	6	7	8	9
L ä n	Antal besiktiga- de bostäder	Därav bebodda	Antal rum	Därav bebodda	Antal inkvarterade			
					vid full belägg.	vid besikt.-tillfället	i medeltal pr rum	
							vid full belägg.	vid besikt.
Norrbottens	86	72	104	86	1,114	730	10.7	8.5
Västerbottens	42	27	51	30	574	221	11.2	7.4
Västernorrlands	64	52	75	60	693	395	9.2	6.6
Jämtlands	102	79	114	86	1,019	563	8.9	6.5
Gävleborgs	90	63	104	73	848	410	8.2	5.6
Kopparbergs	71	30	78	32	792	216	10.1	6.7
Värmlands	21	17	21	17	224	101	10.7	5.9
Summa o. medeltal	476	340	547	384	5,264	2,636	9.6	6.9
Därav tillhörande:								
domänverket	72	48	96	61	1,063	522	11.1	8.6
allmänningar	13	4	15	6	171	30	11.4	5.0
bolag	267	184	307	209	2,920	1,423	9.5	6.8
andra enskilda	79	74	81	76	567	467	7.0	6.1
flottningsföreningar	45	30	48	32	543	194	11.3	6.1

Tab. 2. Antal bostäder med gemensam mathållning, som besiktigats av skogs- och flottledsinspektören under vinterhalvåret 1934—1935 och 1935—1936.

Undersökning I.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17
L ä n	Enrummiga bostäder						Två- eller flerrummiga bostäder									
	Antal besiktiga- de	Därav be- bodda	Antal inkvarterade				Besiktiga- de			Därav bebodda			Antal inkvarterade			
			vid full be- lägg- ning	vid be- siktn.- till- fäll.	i medeltal per rum		Antal	Innehåll. antal		Antal	Innehåll. antal		vid full be- lägg- ning	vid be- siktn.- till- fäll.	i medelt. per bostadsrum	
					vid full be- lägg.	vid be- siktn.		bo- stads- rum	kök och mat- rum		bo- stads- rum	kök och mat- rum			vid full be- lägg.	vid be- siktn.
Norrbottens	39	14	585	158	15.0	11.3	15	21	15	7	10	7	369	132	17.6	13.2
Västerbottens	26	24	467	370	18.0	15.4	13	15	12	13	15	12	212	212	14.1	14.1
Västernorrlands ..	1	1	20	17	20.0	17.0	1	2	1	1	2	1	22	21	11.0	10.5
Jämtlands	19	19	264	234	13.9	12.3	6	6	6	6	6	6	77	63	12.8	10.5
Gävleborgs	23	17	276	162	12.1	9.5	4	4	3	4	4	3	46	31	11.5	7.8
Kopparbergs	13	10	167	104	12.8	10.4	10	11	10	10	11	10	156	154	14.2	14.0
Värmlands	—	—	—	—	—	—	1	1	1	1	1	1	14	14	14.0	14.0
Summa o. medeltal	121	85	1,779	1,045	14.7	12.3	50	60	48	42	49	40	896	627	14.9	12.8
Därav tillhörande:																
domänverket ..	47	23	731	272	15.6	11.8	14	20	14	8	11	8	333	138	16.7	12.5
allmänningar ..	3	2	44	25	14.7	12.5	4	4	4	5	3	3	67	45	16.8	15.0
bolag	53	43	813	602	15.3	14.0	23	26	23	22	25	22	363	325	14.0	13.0
andra enskilda ..	11	11	97	81	8.8	7.4	8	9	6	8	9	6	123	107	13.7	11.9
flottn.-fören. ..	7	6	94	65	13.1	10.8	1	1	1	1	1	1	10	12	10.0	12.0

Tab. 3. Antal bostäder, antal boende i dessa m. m. under vintern 1935–1936.

Undersökning II.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17
Län samt kategori av avverkning	H ä r b ä r g e n										Fäbodstugor m. m.			S u m m a		
	F a s t a						Flyttbara				Antal inkvart.			Antal bo- städer		
	Enrummiga			Två- eller flerummiga			Antal inkvart.									
	An- tal	Antal inkvart.		An- tal	Antal rum (Bo- stads- rum + kök och mat- rum)	totalt					i me- del- tal per härb.	An- tal	totalt	i me- del- tal per härb.	An- tal	totalt
Norrbottnens																
Domänverkets av- verkningar i egen regi 1	172	2,114	12	88	190	1,472	17	37	341	9	13	70	5	310	3,997	13
Å rot försålda poster från statsskogar 2	61	678	11	20	49	313	16	24	200	8	2	8	4	107	1,199	11
Å rot försålda poster från allmänningar 3	22	217	10	10	20	106	11	2	23	11	—	—	—	34	346	10
Bolagsavverkningar & egna skogar 4	93	885	10	25	59	298	12	18	164	9	2	20	10	138	1,367	10
Summa & medeltal	348	3,894	11	143	318	2,189	15	81	728	9	17	98	6	589	6,909	12
Västerbottnens																
Kategori 1	46	453	10	25	53	316	13	12	118	10	1	7	7	84	894	11
” 2	85	1,072	13	43	94	669	16	30	330	11	8	52	7	166	2,123	13
” 3	5	52	10	1	2	18	18	—	—	—	—	—	—	6	70	11
” 4	182	1,993	11	19	55	380	20	107	992	9	45	381	8	353	3,746	11
Summa & medeltal	318	3,570	11	88	204	1,383	16	149	1,440	10	54	440	8	609	6,833	11
Västernorrlands																
Kategori 1	7	74	10	2	5	30	15	—	—	—	—	—	—	9	104	11
” 2	47	332	7	13	24	117	9	4	36	9	5	16	3	69	501	7
” 4	364	2,308	6	47	84	453	10	30	276	9	73	377	5	514	3,414	7
Summa & medeltal	418	2,714	6	62	113	600	10	34	312	9	78	393	5	592	4,019	7
Jämtlands																
Kategori 1	23	138	6	3	6	32	11	—	—	—	—	—	—	26	170	7
” 2	66	567	9	5	10	49	10	1	8	8	10	74	7	82	698	9
” 4	547	4,715	9	48	107	605	13	21	121	6	129	834	6	745	6,275	8
Summa & medeltal	636	5,420	9	56	123	686	12	22	129	6	139	918	7	853	7,143	8
Gävleborgs																
Kategori 1	16	104	7	6	12	27	5	6	26	4	5	16	3	33	173	5
” 2	35	376	11	1	2	10	10	3	16	5	1	4	4	40	406	10
” 3	8	121	15	1	1	21	21	—	—	—	—	—	—	9	142	16
” 4	353	2,840	8	53	114	563	11	101	715	7	67	316	5	574	4,434	8
Summa & medeltal	412	3,441	8	61	129	621	10	110	757	7	73	336	5	656	5,155	8
Kopparbergs																
Kategori 1	51	398	8	9	23	84	9	20	133	6	11	38	3	91	653	7
” 2	25	193	8	1	2	10	10	6	50	8	3	18	6	35	271	8
” 3	39	432	11	5	8	38	8	15	90	6	8	44	5	67	604	9
” 4	252	2,229	9	29	56	257	9	177	1,182	7	224	1,299	6	682	4,967	7
Summa & medeltal	367	3,252	9	44	89	389	9	218	1,455	7	246	1,399	6	875	6,495	7
Värmlands																
Kategori 1	1	4	4	1	3	4	4	—	—	—	—	—	—	2	8	4
” 2	3	14	4	3	7	25	8	—	—	—	—	—	—	6	39	7
” 4	114	797	7	18	36	176	10	18	99	6	12	63	5	162	1,135	7
Summa & medeltal	118	815	7	22	46	205	9	18	99	6	12	63	5	170	1,182	7
Samtliga län																
Kategori 1	316	3,285	11	134	292	1,965	15	75	618	8	30	131	4	555	5,999	11
” 2	322	3,232	10	86	188	1,193	14	68	640	9	29	172	6	505	5,237	10
” 3	74	822	11	17	31	183	11	17	113	7	8	44	6	116	1,162	10
” 4	1,905	15,767	8	239	511	2,732	11	472	3,549	8	552	3,290	6	3,168	25,338	8
Summa & medeltal	2,617	23,106	9	476	1,022	6,073	13	632	4,920	8	619	3,637	6	4,344	37,736	9

Tab. 4. Golvyta och luftrymd per inkvarterad arbetare i de besiktigade bostäderna.

Undersökning I.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
L ä n m. m.	Antal besiktigade bostäder	Därav vid besiktningen bebodda	Golvyta per inkvarterad				Medelhöjd i bostad m. ¹	Luftrymd per inkvarterad	
			i rum		i rum + för-råds- och tork-rum			vid full beläggning m ²	vid besiktning m ²
			vid full beläggning m ²	vid besiktning m ²	vid full beläggning m ²	vid besiktning m ²			
Norrbottens									
Bostäder med individuell mathållning 1	86	72	2.5	3.1	2.7	3.3	2.2	5.4	6.8
Bostäder med gemensam mathållning 2	54	21	2.7	3.4	3.1	3.8	2.3	6.2	8.0
Västerbottens									
Grupp 1	42	27	2.5	3.8	2.8	4.3	2.2	5.5	8.4
» 2	39	37	2.6	2.9	2.9	3.2	2.2	5.8	6.4
Västernorrlands									
Grupp 1	64	52	2.6	3.5	2.8	3.8	2.1	5.5	7.3
» 2	2	2	3.0	3.3	3.6	4.0	2.3	7.0	7.7
Jämtlands									
Grupp 1	102	79	2.7	3.6	3.0	4.0	2.2	5.9	7.8
» 2	25	25	2.6	3.0	2.9	3.4	2.2	5.6	6.4
Gävleborgs									
Grupp 1	90	63	2.6	3.7	3.0	4.2	2.2	5.7	8.1
» 2	27	21	2.9	3.6	3.4	4.2	2.2	6.4	8.0
Kopparbergs									
Grupp 1	71	30	2.7	3.6	3.0	4.0	2.1	5.7	7.4
» 2	23	20	3.1	3.3	3.6	3.8	2.1	6.5	7.0
Värmlands									
Grupp 1	21	17	2.7	5.1	3.1	5.8	2.1	5.6	10.2
» 2	1	1	3.2	3.2	3.6	3.6	2.1	6.6	6.6
Samtliga	647	467	2.6	3.4	3.0	3.8	2.2	5.8	7.4
darav { Grupp 1	476	340	2.6	3.6	2.9	3.9	2.2	5.6	7.6
» 2	171	127	2.7	3.1	3.1	3.6	2.3	6.1	7.0
Därav tillhörande:									
Domänverket									
Grupp 1	72	48	2.5	3.2	2.7	3.5	2.2	5.4	7.0
» 2	61	31	2.7	3.5	3.1	4.0	2.3	6.2	7.8
Allmänningar									
Grupp 1	13	4	2.5	4.5	2.8	5.1	2.1	5.2	9.7
» 2	7	5	2.7	3.0	3.1	3.4	2.3	6.2	7.0
Bolag									
Grupp 1	267	184	2.6	3.6	2.9	3.9	2.2	5.7	7.8
» 2	76	65	2.8	3.0	3.2	3.5	2.2	6.1	6.7
Andra enskilda									
Grupp 1	79	74	3.0	3.4	3.3	3.7	2.0	6.0	6.8
» 2	19	19	2.7	3.2	3.0	3.5	2.2	5.9	6.9
Flottningsföreningar									
Grupp 1	45	30	2.6	4.7	2.8	5.1	2.1	5.5	9.8
» 2	8	7	2.4	2.9	2.8	3.3	2.3	5.5	6.3

¹ Medelhöjden har beräknats ur uppgifterna ang. golvyta och luftrymd för samtliga inspekterade bostäder.

Tab. 5. De besiktigade bostäderna, fördelade efter golvyta per inkvarterad arbetare.
Individuell mathållning.

Undersökning I.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
L ä n	Antal	Golvyta per inkvarterad arbetare i kvm.									
		—1.9	2.0— 2.4	2.5— 2.9	3.0— 3.4	3.5— 3.9	4.0— 4.4	4.5— 4.9	5.0— 5.4	5.5— 5.9	6.0—
a) Antal härbärgen.											
Norrbottnens	72	8	15	5	10	11	6	7	3	4	3
Västerbottens.....	27	1	4	3	5	1	2	1	2	3	5
Västernorrlands.....	52	—	3	11	15	8	2	3	3	1	6
Jämtlands	79	1	8	10	20	7	7	4	3	4	15
Gävleborgs	63	1	9	8	14	8	4	5	1	2	11
Kopparbergs	30	1	1	5	5	8	3	2	1	—	4
Värmlands	17	—	2	—	—	4	—	2	2	1	6
Summa	340	12	42	42	69	47	24	24	15	15	50
%	100.0	3.5	12.4	12.4	20.2	13.8	7.1	7.1	4.4	4.4	14.7
Därav tillhörande:											
domänverket	48	3	7	8	10	2	2	5	2	2	7
allmänningar	4	—	—	—	1	—	—	—	2	1	—
bolag	184	5	18	26	35	34	14	12	8	9	23
enskilda	73	4	17	4	18	7	4	4	2	2	11
flottningsföreningar ..	31	—	—	4	5	4	4	3	1	1	9
b) Antal boende.											
Norrbottnens	732	128	173	54	105	97	67	46	20	28	14
Västerbottens.....	221	10	52	39	38	8	11	7	8	21	27
Västernorrlands.....	395	—	29	108	121	62	11	13	16	5	30
Jämtlands	563	8	90	97	174	45	46	22	14	17	50
Gävleborgs	410	12	61	80	98	57	26	18	2	13	43
Kopparbergs	216	9	7	54	37	59	19	8	4	—	19
Värmlands	105	—	19	—	—	28	—	18	12	7	21
Summa	2,642	167	431	432	573	356	180	132	76	91	204
%	100.0	6.3	16.3	16.4	21.7	13.5	6.8	5.0	2.9	3.4	7.7
Därav i bostäder till-											
hörande:											
domänverket	522	59	98	119	110	19	24	28	11	16	38
allmänningar	30	—	—	—	12	—	—	—	10	8	—
bolag	1,425	57	204	249	308	259	97	67	38	52	94
enskilda	465	51	129	28	109	41	31	14	11	10	41
flottningsföreningar ..	200	—	—	36	34	37	28	23	6	5	31

Tab. 6. De besiktigade bostäderna, fördelade efter golvyta per inkvarterad arbetare.
Gemensam mathållning.

Undersökning I.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
L ä n	Antal	Golvyta per inkvarterad arbetare i kvm.									
		—1.9	2.0— 2.4	2.5— 2.9	3.0— 3.4	3.5— 3.9	4.0— 4.4	4.5— 4.9	5.0— 5.4	5.5— 5.9	6.0—
a) Antal härbärgen.											
Norrbottnens	21	—	4	6	5	2	—	—	1	—	3
Västerbottens	37	4	8	10	6	3	2	—	2	1	1
Västernorrlands	2	—	—	1	—	1	—	—	—	—	—
Jämtlands	25	—	4	7	7	3	1	1	—	1	1
Gävleborgs	21	—	4	5	2	2	2	—	1	3	2
Kopparbergs	20	—	4	4	3	4	—	3	2	—	—
Värmlands	1	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—
Summa	127	4	24	33	24	15	5	4	6	5	7
%	100.0	3.2	18.9	26.0	18.9	11.8	3.9	3.2	4.7	3.9	5.5
Därav tillhörande:											
domänverket	31	1	4	9	5	4	—	2	2	1	3
allmänningar	5	—	2	—	1	1	—	—	—	1	—
bolag	65	2	15	19	10	8	1	2	4	2	2
enskilda	19	—	2	4	6	2	3	—	—	1	1
flottningsföreningar ..	7	1	1	1	2	—	1	—	—	—	1
b) Antal boende.											
Norrbottnens	290	—	72	87	77	20	—	—	6	—	28
Västerbottens	582	79	155	157	102	36	19	—	18	7	9
Västernorrlands	38	—	—	17	—	21	—	—	—	—	—
Jämtlands	297	—	72	96	84	27	3	8	—	3	4
Gävleborgs	193	—	49	49	24	20	10	—	10	21	10
Kopparbergs	258	—	61	44	41	68	—	26	18	—	—
Värmlands	14	—	—	—	14	—	—	—	—	—	—
Summa	1,672	79	409	450	342	192	32	34	52	31	51
%	100.0	4.7	24.5	26.9	20.4	11.5	1.9	2.0	3.1	1.9	3.1
Därav i bostäder tillhörande:											
domänverket	410	23	68	129	75	44	—	21	14	6	30
allmänningar	70	—	41	—	12	10	—	—	—	7	—
bolag	927	31	267	268	154	117	11	13	38	15	13
enskilda	188	—	21	43	83	21	13	—	—	3	4
flottningsföreningar ..	77	25	12	10	18	—	8	—	—	—	4

**Tab. 7. De besiktigade bostäderna, fördelade efter lufttrymd per inkvarterad arbetare.
Individuell mathållning.**

Undersökning I.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
L ä n	Antal	Lufttrymd per inkvarterad arbetare i kbm.									
		—3.9	4.0— 4.9	5.0— 5.9	6.0— 6.9	7.0— 7.9	8.0— 8.9	9.0— 9.9	10.0— 10.9	11.0— 11.9	12.0—
a) Antal härbärgen.											
Norrbottnens	72	8	11	9	9	5	11	6	4	3	6
Västerbottens	27	—	2	3	8	2	1	—	2	1	8
Västernorrlands	52	1	3	7	13	12	2	4	3	—	7
Jämtlands	79	1	7	12	11	14	2	7	3	3	19
Gävleborgs	63	2	5	9	12	8	4	4	6	3	10
Kopparbergs	30	—	2	6	4	8	1	1	4	—	4
Värmlands	17	1	1	—	1	—	4	1	2	—	7
Summa	340	13	31	46	58	49	25	23	24	10	61
%	100.0	3.8	9.1	13.5	17.0	14.4	7.4	6.8	7.1	2.9	18.0
Därav tillhörande:											
domänverket	48	2	5	6	12	4	3	4	2	2	8
allmänningar	4	—	—	—	—	1	—	—	1	1	1
bolag	184	—	15	27	33	34	11	10	17	6	31
enskilda	73	11	11	10	9	7	5	6	2	1	11
flottningsföreningar . .	31	—	—	3	4	3	6	3	2	—	10
b) Antal boende.											
Norrbottnens	732	118	107	107	119	34	101	51	37	21	37
Västerbottens	221	—	21	44	74	14	5	—	8	7	48
Västernorrlands	395	6	37	70	94	104	11	22	16	—	35
Jämtlands	563	7	72	116	94	116	16	42	13	15	72
Gävleborgs	410	4	28	80	100	57	34	27	24	12	44
Kopparbergs	216	—	16	64	28	62	6	4	17	—	19
Värmlands	105	11	8	—	7	—	29	6	16	—	28
Summa	2,642	146	289	481	516	387	202	152	131	55	283
%	100.0	5.5	10.9	18.2	19.6	14.6	7.6	5.8	5.0	2.1	10.7
Därav i bostäder till- hörande:											
domänverket	522	43	80	82	154	29	28	26	18	12	50
allmänningar	30	—	—	—	—	12	—	—	4	8	6
bolag	1,425	—	143	299	281	273	103	63	85	30	148
enskilda	465	103	66	73	53	46	23	45	8	5	43
flottningsföreningar . .	200	—	—	27	28	27	48	18	16	—	36

Tab. 8. De besiktigade bostäderna, fördelade efter luftrymd per inkvarterad arbetare. Gemensam mathållning.

Undersökning I.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
Län	Antal	Luftrymd per inkvarterad arbetare i kbm									
		—3.9	4.0— 4.9	5.0— 5.9	6.0— 6.9	7.0— 7.9	8.0— 8.9	9.0— 9.9	10.0— 10.9	11.0— 11.9	12.0—
<i>a) Antal härbärgen.</i>											
Norrbottnens	21	—	—	4	6	5	1	1	1	—	3
Västerbottnens	37	—	7	7	10	5	1	3	1	1	2
Västernorrlands	2	—	—	—	1	—	1	—	—	—	—
Jämtlands	25	—	3	4	7	5	1	1	2	1	1
Gävleborgs	21	—	2	6	2	1	4	—	—	2	4
Kopparbergs	20	—	2	3	6	3	2	—	3	1	—
Värmlands	1	—	—	—	1	—	—	—	—	—	—
Summa	127	—	14	24	33	19	10	5	7	5	10
%	100.0	—	11.0	18.9	26.0	15.0	7.9	3.9	5.5	3.9	7.9
<i>Därav tillhörande:</i>											
domänverket	31	—	3	4	7	5	3	1	3	1	4
allmänningar	5	—	1	1	—	—	1	1	—	—	1
bolag	65	—	7	15	18	11	3	2	3	3	3
enskilda	19	—	1	4	6	2	3	—	1	1	1
flottningsföreningar ..	7	—	2	—	2	1	—	1	—	—	1
<i>b) Antal boende.</i>											
Norrbottnens	290	—	—	58	97	81	12	8	6	—	28
Västerbottnens	582	—	122	154	154	79	10	29	8	10	16
Västernorrlands	38	—	—	—	17	—	21	—	—	—	—
Jämtlands	297	—	73	42	92	52	10	10	11	3	4
Gävleborgs	193	—	22	64	28	8	30	—	—	14	27
Kopparbergs	258	—	26	42	75	59	17	—	31	8	—
Värmlands	14	—	—	—	14	—	—	—	—	—	—
Summa	1,672	—	243	360	477	279	100	47	56	35	75
%	100.0	—	14.5	21.5	28.5	16.7	6.0	2.8	3.4	2.1	4.5
<i>Därav i bostäder tillhörande:</i>											
domänverket	410	—	62	50	104	79	36	8	27	8	36
allmänningar	70	—	18	23	—	—	12	10	—	—	7
bolag	927	—	115	256	270	159	32	21	26	24	24
enskilda	188	—	11	31	84	32	20	—	3	3	4
flottningsföreningar ..	77	—	37	—	19	9	—	8	—	—	4

Tab. 9. De besiktigade bostädernas beskaffenhet — väggar, tak och golv.

Undersökning I.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
L ä n samt kategori av ägare	Antal bo- städer	Antal bostäder med												
		väggar av			yttertak av ¹					golv				
		tim- mer	brä- der och såg- spån	an- nat	tak- spån	brä- der	papp	plåt	tegel och an- nat	av trä värme- isolerat med ²			av jord	
										tross- botten	bo- ard	fast- gård	Antal	I % av samtl.
Norrbottens	146	128	10	8	85	53	1	2	2	9	4	131	2	1.4
Västerbottens	85	70	2	13	62	3	10	10	—	4	12	45	24	28.2
Västernorrlands	67	55	1	11	50	7	5	—	4	3	5	36	23	34.3
Jämtlands	126	112	6	8	103	4	13	1	—	29	—	86	11	8.7
Gävleborgs	117	76	30	11	87	6	19	3	2	57	—	52	8	6.8
Kopparbergs	106	67	33	6	61	13	8	21	3	35	—	52	17	16.0
Värmlands	22	20	2	—	19	—	—	2	1	1	—	17	4	18.2
Summa antal	669	528	84	57	467	86	56	39	12	138	21	419	89	13.3
%	100.0	78.9	12.6	8.5	69.8	12.9	8.4	5.8	1.8	20.6	3.2	62.6		
Därav flyttbara antal	72	—	42	30	—	27	16	29	—	16	19	37	—	—
%	100.0	—	58.3	41.7	—	37.5	22.2	40.3	—	22.2	26.4	51.4	—	—
Därav tillhörande:	Antal	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%	%		
domänverket	144	88.2	7.6	4.2	72.9	20.1	2.1	4.2	0.7	9.7	4.2	79.9	—	6.3
allmänningar	22	81.8	18.2	—	63.6	18.2	4.6	13.6	—	22.7	—	54.6	—	22.7
bolag	348	75.5	15.3	9.2	70.1	9.2	10.6	7.8	2.3	22.7	4.0	60.4	—	12.9
andra enskilda	101	69.3	14.9	15.8	54.4	19.8	13.9	—	3.0	31.6	—	43.6	—	23.8
flottningsföreningar ..	54	92.5	1.9	5.6	86.9	3.7	1.9	5.6	1.9	14.8	1.9	70.3	—	11.1

¹ Yttertak saknades å 9 härbergen — 3 i Norrbottens, 1 i Västerbottens och 5 i Jämtlands län — samtliga tillhörande enskilda arbetsgivare.

² Golvet utgjordes i 2 fall av bräder utan värmeisolering.

Tab. 10. De besiktigade bostädernas beskaffenhet — fönster, sovplatser m. m.

Undersökning I.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
L ä n samt kategori av ägare	Antal bo- städer	Antal bostäder med										Antal för- läggn. med av- träde inom skjul
		fönsterna		sovplatserna anordn. som		förstuga		förvarings- rum		torkrum		
		dubb- la	enkla	säng- ar	brit- sar	Antal	I % av samtl. bost.	Antal	I % av samtl. bost.	Antal	I % av samtl. bost.	
Norrbottens	146	118	¹ 26	115	31	92	63.0	94	64.4	13	8.9	73
Västerbottens.....	85	73	12	47	38	69	81.2	69	81.2	12	14.1	52
Västernorrlands.....	67	49	18	41	26	27	40.3	29	43.3	—	—	22
Jämtlands	126	97	29	94	² 31	67	53.2	78	61.9	1	0.8	70
Gävleborgs	117	81	36	91	26	78	66.8	83	70.9	8	6.8	78
Kopparbergs	106	90	16	54	52	74	69.8	87	82.1	6	5.7	76
Värmlands	22	11	11	7	15	9	40.9	15	68.1	—	—	6
Summa antal	669	519	¹ 148	449	² 219	416	62.2	455	68.0	40	6.0	³ 377
%	100.0	77.6	22.1	67.1	32.7							58.3
Därav flyttbara antal	72	71	1	52	² 19	49	—	57	—	15	—	⁴ 42
%	100.0	98.6	1.4	72.2	26.4	68.0	—	79.2	—	20.8	—	61.8
Därav tillhörande:	Antal	%	%	%	%							
domänverket	144	92.4	7.6	75.0	25.0	—	78.5	—	78.5	—	11.8	71.1
allmänningar	22	90.9	9.1	50.0	50.0	—	68.2	—	72.7	—	9.1	45.5
bolag.....	348	83.9	16.1	68.4	² 31.3	—	62.6	—	69.2	—	6.0	59.0
andra enskilda	101	43.6	¹ 54.4	63.4	36.6	—	44.5	—	52.4	—	—	47.5
flottningsföreningar....	54	55.6	44.4	51.8	48.2	—	46.3	—	49.3	—	—	29.7

¹ 2 härbärgen saknade fönster.² 1 härbärke utgjordes av matrum utan sovplatser.³ Av 647 förläggningar.⁴ » 68 »

Tab. 11. Bostädernas beskaffenhet — väggar, tak och golv — vintern 1935—1936.

Undersökning II.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
Län samt kategori av avverkningar	Antal	Därav upp- förda genom skogs- äga- rens förs- sorg	Antal bostäder med												
			väggar ¹ av			yttertak ¹ av					golv ¹				
			tim- mer	brä- der och såg- spån	an- nat	tak- spån	brä- der	papp	plåt	tegel och an- nat	av trä värme- isolerat med			av jord	
											tross- botten	board	fast- gård	Antal	I % av samtl.
<i>Domänverkets avverkningar i egen regi.</i>															
Norrbottnens	310	260	226	42	1	179	55	2	33	—	50	3	244	5	1.6
Västerbottnens	84	69	50	6	5	52	6	—	3	—	18	6	51	9	10.7
Västernorrlands	9	5	9	—	—	5	2	2	—	—	1	—	4	4	44.5
Jämtlands	26	23	12	1	—	12	—	—	1	—	14	2	10	—	—
Gävleborgs	33	28	5	—	—	5	—	—	—	—	18	—	6	—	—
Kopparbergs	91	71	32	16	—	32	—	—	16	—	45	3	31	1	1.1
Värmlands	2	2	2	—	—	2	—	—	—	—	2	—	—	—	—
Summa antal	555	458	336	65	6	287	63	4	53	—	148	14	346	19	3.4
%	—	82.5	82.5	16.0	1.5	70.5	15.5	1.0	13.0	—	29.1	2.8	68.1	—	—
<i>A rot försålda virkesposter från statens skogar.</i>															
Norrbottnens	107	51	56	4	8	54	5	1	8	—	9	13	81	7	6.5
Västerbottnens	166	87	83	11	7	82	8	6	3	—	40	14	96	12	7.2
Västernorrlands	69	42	31	—	—	31	—	—	—	—	11	2	45	7	10.1
Jämtlands	82	64	29	1	—	30	—	—	—	—	38	—	36	3	3.7
Gävleborgs	40	36	22	—	—	22	—	—	—	—	8	—	29	1	2.5
Kopparbergs	35	25	20	7	—	21	—	—	6	—	5	—	30	—	—
Värmlands	6	6	6	—	—	6	—	—	—	—	4	—	2	—	—
Summa antal	505	311	247	23	15	246	13	7	17	—	115	29	319	30	5.9
%	—	61.6	86.6	8.1	5.3	86.9	4.6	2.5	6.0	—	24.8	6.3	68.9	—	—
<i>A rot försålda virk.post. fr. allm. och bespar.-skogar.</i>															
Norrbottnens	34	16	27	4	1	11	16	5	—	—	2	—	30	1	2.9
Västerbottnens	6	2	4	2	—	5	—	1	—	—	—	—	2	4	66.7
Gävleborgs	9	8	8	1	—	8	—	1	—	—	4	—	5	—	—
Kopparbergs	67	37	45	17	—	44	2	—	16	—	5	—	52	—	—
Summa antal	116	63	84	24	1	68	18	7	16	—	11	—	89	5	4.3
%	—	54.3	77.1	22.0	0.9	62.4	16.5	6.4	14.7	—	11.0	—	89.0	—	—
<i>Bolags avverkn. å egna skog.</i>															
Norrbottnens	138	97	102	33	1	100	18	3	15	—	16	1	119	—	—
Västerbottnens	353	236	222	16	105	225	52	30	42	—	97	80	145	21	6.0
Västernorrlands	514	383	413	38	5	383	39	71	3	5	127	18	257	79	15.4
Jämtlands	745	513	689	27	6	627	28	66	9	2	137	—	572	31	4.2
Gävleborgs	574	444	429	128	21	365	24	76	57	46	251	4	262	21	3.7
Kopparbergs	682	389	409	137	46	454	29	15	157	10	214	11	277	10	1.5
Värmlands	162	143	132	9	18	124	2	3	26	4	83	3	47	20	12.3
Summa antal	3,168	2,205	2,396	388	202	2,278	192	264	309	67	925	117	1,679	182	5.7
%	—	69.6	80.2	13.0	6.8	73.2	6.2	8.5	9.9	2.2	34.0	4.3	61.7	—	—

¹ Uppgifter härom ha ej inkommit för samtliga bostäder i kol. 2.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
<i>Samtliga kategorier av avverkningar.</i>															
Norrbottnens antal	589	424	411	83	11	344	94	11	56	—	77	17	474	13	2.2
%	—	72.0	81.4	16.4	2.2	68.1	18.6	2.2	11.1	—	13.6	3.0	83.4	—	—
Västerbottnens .. antal	609	394	359	35	117	364	66	37	48	—	155	100	294	46	7.6
%	—	64.7	70.3	6.8	22.9	70.7	12.8	7.2	9.3	—	28.2	18.2	53.6	—	—
Västernorrlands.. antal	592	430	453	38	5	419	41	73	3	5	139	20	306	90	15.2
%	—	72.6	91.3	7.7	1.0	77.4	7.6	13.5	0.6	0.9	29.9	4.3	65.8	—	—
Jämtlands antal	853	600	730	29	6	669	28	66	10	2	189	2	618	34	4.0
%	—	70.3	95.4	3.8	0.8	86.3	3.6	8.5	1.3	0.3	23.4	0.2	76.4	—	—
Gävleborgs antal	656	516	464	129	21	400	24	77	57	46	281	4	302	22	3.4
%	—	78.6	75.6	21.0	3.4	66.2	4.0	12.8	9.4	7.6	47.9	0.7	51.4	—	—
Kopparbergs antal	875	522	506	177	46	551	31	15	195	10	269	14	390	11	1.3
%	—	59.7	69.4	24.3	6.3	68.7	3.9	1.9	24.3	1.2	40.0	2.1	57.9	—	—
Värmlands antal	170	151	140	9	18	132	2	3	26	4	89	3	49	20	11.8
%	—	88.8	83.8	5.4	10.8	79.0	1.2	1.8	15.6	2.4	63.1	2.1	34.8	—	—
Summa antal	4,344	3,037	3,063	500	224	2,879	286	282	395	67	1,199	160	2,433	236	5.4
%	—	69.9	80.9	13.2	5.9	73.7	7.3	7.2	10.1	1.7	31.6	4.2	64.2	—	—

Tab. 12. Bostädernas beskaffenhet, sovplatser m. m. — vintern 1935—1936.

Undersökning II.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
Län samt kategori av avverkning	Bostäder		Antal bostäder med									
	Antal	Därav uppf. genom skogs- äga- rens förs- sorg	fönsterna		sovplatserna anordn. som		förstuga		förvar.-rum		torkrum	
			dubb- la	enkla	säng- ar	brit- sar	Antal	i % av samtl. bost.	Antal	i % av samtl. bost.	Antal	i % av samtl. bost.
<i>Domänverkets avverk- ningar i egen regi.</i>												
Norrbottnens	310	260	297	13	290	19	237	76.4	226	72.9	48	15.5
Västerbottnens	84	69	81	3	54	30	68	81.0	68	81.0	6	7.1
Västernorrlands	9	5	8	1	3	6	3	33.3	4	44.4	1	11.1
Jämtlands	26	23	20	6	24	2	14	53.8	11	42.3	3	11.5
Gävleborgs	33	28	28	5	25	4	27	81.9	25	75.8	1	3.0
Kopparbergs	91	71	85	6	48	42	79	86.8	74	81.3	12	13.2
Värmlands	2	2	1	1	2	—	2	100.0	—	—	—	—
Summa antal	555	458	520	35	446	103	430	77.5	408	73.5	71	12.8
%	—	82.5	93.7	6.3	81.2	18.8						
<i>Å rot försälda virkes- poster från statens skogar.</i>												
Norrbottnens	107	51	87	20	86	18	75	70.0	74	69.2	15	14.0
Västerbottnens	166	87	141	16	122	40	111	66.9	106	63.9	21	12.7
Västernorrlands	69	42	59	10	51	14	42	60.9	21	30.4	3	4.3
Jämtlands	82	64	68	14	71	10	37	45.1	41	50.0	4	4.9
Gävleborgs	40	36	36	4	11	29	31	77.5	32	80.0	3	7.5
Kopparbergs	35	25	35	—	14	21	23	65.7	22	62.8	8	22.8
Värmlands	6	6	3	3	5	1	5	83.3	2	33.3	—	—
Summa antal	505	311	429	67	360	133	324	64.2	298	59.0	54	10.7
%	—	61.6	86.5	13.5	73.0	27.0						
<i>Å rot försälda virkes- poster fr. allm. och bespar.-skogar.</i>												
Norrbottnens	34	16	30	4	23	9	21	61.8	18	52.9	3	8.8
Västerbottnens	6	2	4	2	2	4	2	33.3	2	33.3	—	—
Gävleborgs	9	8	9	—	—	9	9	100.0	8	88.9	3	33.3
Kopparbergs	67	37	57	8	17	47	52	77.6	41	61.2	3	4.5
Summa antal	116	63	100	14	42	69	84	72.4	69	59.5	9	7.8
%	—	54.3	87.7	12.3	37.8	62.2						
<i>Bolags avverkn. å egna skogar.</i>												
Norrbottnens	138	97	136	2	132	6	109	79.0	75	54.3	26	18.8
Västerbottnens	353	236	339	11	234	115	259	73.4	240	68.0	39	11.0
Västernorrlands	514	383	436	70	395	119	204	39.7	166	32.3	8	1.6
Jämtlands	745	513	652	91	667	75	412	55.3	414	55.6	45	6.0
Gävleborgs	574	444	459	115	410	164	359	62.5	274	47.7	35	6.1
Kopparbergs	682	389	584	98	407	270	467	68.5	233	34.3	5	0.7
Värmlands	162	143	151	8	86	68	97	59.9	83	51.2	—	—
Summa antal	3,168	2,205	2,757	395	2,331	817	1,907	60.2	1,485	46.9	158	5.0
%	—	69.6	87.5	12.5	74.1	25.9						

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
<i>Samtliga kategorier av avverkningar.</i>												
Norrbottnens .. ant.	589	424	550	39	531	52	442	75.0	393	66.7	92	15.6
%	—	72.0	93.4	6.6	91.1	8.9						
Västerbottnens ant.	609	394	565	32	412	189	440	72.3	416	68.3	66	10.8
%	—	64.7	94.6	5.4	68.6	31.4						
Västernorr. .. ant.	592	430	503	81	449	139	249	42.1	191	32.3	12	2.0
%	—	72.6	86.1	13.9	76.4	23.6						
Jämtlands ant.	853	600	740	111	762	87	463	54.3	466	54.6	52	6.1
%	—	70.3	87.0	13.0	89.8	10.2						
Gävleborgs .. ant.	656	516	532	124	446	206	426	64.9	339	51.7	42	6.4
%	—	78.6	81.1	18.9	68.4	31.6						
Kopparbergs.. ant.	875	522	761	112	486	380	621	71.0	370	42.3	28	3.2
%	—	59.7	87.2	12.8	56.1	43.9						
Värmlands.... ant.	170	151	155	12	93	69	104	61.2	85	50.0	—	—
%	—	88.8	92.8	7.2	57.4	42.6						
Summa antal	4,344	3,037	3,806	511	3,179	1,122	2,745	63.2	2,260	52.0	292	6.7
%	—	69.9	88.2	11.8	73.9	26.1						

Tab. 13. Fönsternas antal, storlek m. m. i de besiktigade bostäderna.

Undersökning I.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16
Län samt kategori av ägare	Antal undersökta bost.	Antal rum med			Antal fönster		Fönsteryta			Antal rum med en fönsteryta av					
		1	2	3 el. fl.	to-talt	per rum	per rum	per fönster	i förh. till golvytan	-0.40	-0.50	1.00	1.50	2.00	2.50
		fönster ¹					kvm			kvm					
Norrbottnens	146	54	112	14	315	1.7	1.68	0.97	¹ / ₁₇	9	30	35	44	28	34
Västerbottnens....	85	19	52	32	225	2.2	1.92	0.88	¹ / ₁₀	1	13	18	25	25	21
Västernorrlands..	67	22	42	15	153	1.9	1.63	0.84	¹ / ₁₅	10	15	13	17	9	15
Jämtlands	126	24	94	27	293	2.0	1.64	0.81	¹ / ₁₃	1	26	35	48	26	9
Gävleborgs	117	28	68	41	293	2.1	1.85	0.87	¹ / ₁₃	6	22	27	26	20	36
Kopparbergs	106	10	41	62	282	2.5	1.80	0.72	¹ / ₁₃	—	16	33	21	18	25
Värmlands	22	11	8	4	39	1.7	1.34	0.79	¹ / ₂₁	—	7	9	4	2	1
Summa o. medeltal	669	168	417	195	1,600	2.0	1.74	0.85	¹ / ₁₀	27	129	170	185	128	141
%		21.5	53.3	24.9						3.5	16.5	21.7	23.6	16.4	18.0
Därav tillhörande:	Antal	%	%	%	Antal					%	%	%	%	%	%
domänverket ..	144	17.2	67.2	15.6	346	1.9	1.88	0.98	¹ / ₁₀	1.7	11.1	17.2	26.1	16.7	27.2
allmänningar ..	22	26.9	34.6	38.5	55	2.1	1.78	0.84	¹ / ₁₆	—	15.4	19.2	34.6	15.4	15.4
bolag	348	18.7	51.6	29.7	888	2.2	1.79	0.83	¹ / ₁₃	1.9	16.1	23.3	24.1	18.0	16.6
andra enskilda flottningsföreningar	101	36.8	49.5	11.9	187	1.7	1.27	0.74	¹ / ₁₇	14.7	26.6	21.1	17.4	10.1	8.3
	54	23.2	37.5	39.3	124	2.2	1.81	0.82	¹ / ₁₀	—	17.9	26.8	19.6	16.1	19.6

¹ 2 enrummiga härbärgen i Norrbottens län och båda tillhörande enskild arbetsgivare saknade fönster.

Tab. 14. De besiktigade bostäderna fördelade efter vid inspektionen gjorda anmärkningar.

Undersökning I.

1	2	3	4	5	6	7	8	9
Län m. m.	Antal besiktigade bostäder		Antal bostäder, som vid besiktning					Anteckningar
	totalt	på grund av klagomål	voro utan anmärkning	voro överbelagda ¹	voro kalla och dragiga	voro behäftade med andra brister	blevo utdömda	
<i>Norrbottens</i>								
Bostad med individuell mathållning 1	86		23	17	40	50	8	
Bostad med gemensam mathållning 2	54		35	—	14	9	—	
Summa antal	140	22	58	17	54	59	8	
%	100.0	15.7	41.4	18.3	38.6	42.1	5.7	
<i>Västerbottens</i>								
Grupp 1	42		10	2	19	29	—	
” 2	39		18	7	11	9	—	
Summa antal	81	14	28	9	30	38	—	
%	100.0	17.3	34.6	14.0	37.0	46.9	—	
<i>Västernorrlands</i>								
Grupp 1	64		10	4	35	44	14	{ 4 härb. sammanb. m. stall.
” 2	2		1	—	1	—	—	{ 5 ” voro av kolkojetyp.
Summa antal	66	18	11	4	36	44	14	
%	100.0	27.3	16.7	7.4	54.5	66.7	21.2	
<i>Jämtlands</i>								
Grupp 1	102		29	6	52	51	8	{ 2 härb. sammanb. m. stall.
” 2	25		13	3	10	9	1	{ 4 ” voro av kolkojetyp.
Summa antal	127	14	42	9	62	60	9	{ 1 ” var ” ”
%	100.0	11.0	33.1	8.6	48.8	47.2	7.1	
<i>Gävleborgs</i>								
Grupp 1	90		36	3	39	24	10	6 härb. voro av kolkojetyp.
” 2	27		21	2	5	3	1	1 ” sammanb. m. stall.
Summa antal	117	19	57	5	44	27	11	
%	100.0	16.2	48.7	6.0	37.6	23.1	9.4	
<i>Kopparbergs</i>								
Grupp 1	71		27	2	32	29	5	
” 2	23		16	2	2	3	—	
Summa antal	94	11	43	4	34	32	5	
%	100.0	11.7	45.7	8.0	36.2	34.0	5.3	
<i>Värmlands</i>								
Grupp 1	21		8	2	10	8	2	
” 2	1		—	—	—	1	—	
Summa antal	22		8	2	10	9	2	
%	100.0		36.4	11.1	45.4	40.9	9.1	
Samtliga antal	647	98	247	50	270	269	49	
%	100.0	15.1	38.2	10.7	41.7	41.6	7.6	
därav: Grupp 1 antal	476		143	36	227	235	47	
%	100.0		30.0	10.6	47.7	49.4	9.9	
Grupp 2 antal	171		104	14	43	34	2	
%	100.0		60.8	11.0	25.1	19.9	1.2	

¹ Procentsiffrorna beräknade på antal vid besiktningen bebodda härbärgen (se tab. 1 och 2).

1	2	3	4	5	6	7	8	9
Därav tillhörande:	Antal		%	%	%	%	%	
Domänverket.								
Grupp 1	72	27	36.1	14.6	98.9	50.0	4.2	
» 2	61	20.3	70.5	9.7	19.7	11.5	0.0	
Allmänningar.								
Grupp 1	13	6	23.1	0.0	46.1	77.0	7.7	
» 2	7	30.0	28.6	20.0	42.9	28.6	0.0	
Bolag.								
Grupp 1	267	45	32.2	8.2	46.8	46.4	5.2	{5 härb. sammanb. m. stall.
» 2	76	13.1	64.5	10.8	19.7	19.7	0.0	{1 » var av kolkojetyp.
Andra enskilda.								
Grupp 1	79	16	16.5	29.7	58.1	57.0	35.4	{1 härb. sammanb. m. stall.
» 2	19	16.3	36.8	5.3	47.4	36.8	10.5	{14 » voro av kolkojetyp.
Flottningsföreningar.								{1 » sammanb. m. stall.
Grupp 1	45	4	33.3	0.0	48.9	44.5	2.2	{1 » var av kolkojetyp.
» 2	8	7.5	37.5	28.6	37.5	37.5	0.0	

Tab. 15. Gemensamma skogsarbetarhushåll vintern 1935—1936.

Undersökning II.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19
Län samt kategori av avverkning	Antal hus- håll	Hushålls- medlemmar			Hushållen voro anordnade i bostäder med													
		Antal	i % av samt- liga arbe- tare	per hus- håll	ett rum				flera rum					Hushålls- med- lemmar	för- stu- ga	för- råds- rum	tork- rum	ven- tila- tion
					Antal	Där- av i flytt- bara	Hushålls- med- lemmar	Antal	Där- av i flytt- bara	Antal bo- stads- rum	Antal kök och mat- rum							
												Antal	per hus- håll					
<i>Domänverkets av- verkningar i egen regi.</i>																		
Norrbottnens	165	2,554	63.9	15	116	22	1,513	13	49	1	83	63	1,041	21	153	145	45	104
Västerbottnens ..	34	479	53.6	14	14	2	196	14	20	3	23	20	283	14	29	31	4	26
Västernorrlands ..	2	29	27.9	15	—	—	—	—	2	—	—	4	2	29	15	1	1	1
Jämtlands	9	89	52.3	10	6	—	57	10	3	—	—	4	2	32	11	7	3	4
Gävleborgs	4	48	27.7	12	4	—	48	12	—	—	—	—	—	—	4	4	—	4
Kopparbergs.....	36	425	65.1	12	36	10	425	12	—	—	—	—	—	—	30	30	12	17
Summa	250	3,624	60.4	—	176	34	2,239	—	74	4	114	87	1,385	—	224	218	65	156
Medeltal	—	—	—	14	—	—	—	13	—	—	—	—	—	19	—	—	—	—
%	100.0	100.0	—	—	70.4	—	61.8	—	29.6	—	—	—	—	38.2	—	89.6	87.2	62.4
<i>Å rot försälda poster från statsskogar.</i>																		
Norrbottnens	70	957	79.8	14	51	10	628	12	19	(1)	26	20	329	17	60	61	15	35
Västerbottnens ..	87	1,304	61.4	15	44	10	640	15	43	6	49	42	664	15	64	69	18	64
Västernorrlands ..	5	61	12.2	12	2	—	20	10	3	—	3	3	41	14	4	4	1	2
Jämtlands	19	248	35.5	13	14	1	182	13	5	—	7	3	66	13	12	8	4	5
Gävleborgs	19	214	52.7	11	18	—	204	11	1	—	1	1	10	10	19	18	3	17
Kopparbergs.....	17	217	80.1	13	16	5	207	13	1	—	1	1	10	10	16	16	8	10
Värmlands	1	5	12.8	5	1	—	5	5	—	—	—	—	—	—	1	1	—	—
Summa	218	3,006	57.4	—	146	26	1,886	—	72	6(1)	87	70	1,120	—	176	177	49	133
Medeltal	—	—	—	14	—	—	—	13	—	—	—	—	—	16	—	—	—	—
%	100.0	100.0	—	—	67.0	—	62.7	—	33.0	—	—	—	—	37.3	—	80.7	81.2	61.0
<i>Å rot försälda poster från all- männingar.</i>																		
Norrbottnens	14	165	47.7	12	6	1	61	10	8	1	11	6	104	13	10	13	3	4
Västerbottnens ..	2	26	37.1	13	1	—	8	8	1	—	1	1	18	18	2	2	—	2
Gävleborgs	7	113	79.6	16	6	—	92	15	1	—	1	1	21	21	7	7	3	8
Kopparbergs.....	44	481	79.6	11	35	7	389	11	9	2	11	8	92	10	36	24	3	15
Summa	67	785	67.5	—	48	8	550	—	19	3	24	16	235	—	55	46	9	15
Medeltal	—	—	—	12	—	—	—	11	—	—	—	—	—	12	—	—	—	—
%	100.0	100.0	—	—	71.6	—	70.0	—	28.4	—	—	—	—	30.0	—	82.0	68.7	22.4
<i>Bolags avverk- ningar å egna skogar.</i>																		
Norrbottnens	69	814	59.5	12	39	8	356	9	30	1	41	27	458	15	33	35	23	56
Västerbottnens ..	83	1,315	35.1	16	65	44	957	15	18	—	31	22	358	20	40	41	34	66
Västernorrlands ..	12	164	4.8	14	6	3	81	14	6	(1)	9	5	83	14	11	8	3	9

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19
Jämtlands	205	2,372	37.8	12	172	5	2,007	12	33	—	39	26	365	11	169	186	41	106
Gävleborgs	64	798	18.0	12	52	4	662	13	12	1	16	11	136	11	58	53	31	46
Kopparbergs	81	979	19.7	12	67	27	817	12	14	2	20	13	162	12	54	54	1	78
Värmlands	1	12	1.6	12	1	—	12	12	—	—	—	—	—	—	1	1	—	1
Summa	515	6,454	25.5	—	402	91	4,892	—	113	4(1)	156	104	1,562	—	366	378	133	362
Medeltal	—	—	—	13	—	—	—	12	—	—	—	—	—	14	—	—	—	—
%	100.0	100.0	—	—	78.0	—	75.8	—	22.0	—	—	—	24.2	—	71.1	73.5	25.8	70.2
<i>Samtliga avverkningar.</i>																		
Norrbottens	318	4,490	65.0	14	212	41	2,558	12	106	3	161	116	1,932	18	256	254	86	199
Västerbottens	206	3,124	45.7	15	124	56	1,801	15	82	9	104	85	1,323	16	135	143	56	158
Västernorrlands	19	254	6.3	13	8	3	101	13	11	—(1)	16	10	153	14	16	13	5	12
Jämtlands	233	2,709	37.9	12	192	6	2,246	12	41	—	50	31	463	11	188	201	48	115
Gävleborgs	94	1,173	22.7	12	80	4	1,006	13	14	1	18	13	167	12	88	82	37	70
Kopparbergs	178	2,102	32.4	12	154	49	1,838	12	24	4	32	22	264	11	136	124	24	111
Värmlands	2	17	1.4	9	2	—	17	9	—	—	—	—	—	—	2	2	—	1
Summa	1,050	13,869	36.7	—	772	159	9,567	—	278	17(1)	381	277	4,302	—	821	819	256	666
Medeltal	—	—	—	13	—	—	—	12	—	—	—	—	—	15	—	—	—	—
%	100.0	100.0	—	—	73.6	—	69.0	—	26.4	—	—	—	31.0	—	78.2	78.0	24.4	63.3

Tab. 16. Antal järnspisar vid gemensamma skogsarbetarhushåll, fördelade på ägare.

Undersökning II.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17
Kategori av avverkning samt ägare	L ä n															
	Norr- bottens		Väster- bottens		Väster- norrlands		Jämt- lands		Gävle- borgs		Koppar- bergs		Värmlands		Samtliga	
	An- tal	%	An- tal	%	An- tal	%	An- tal	%	An- tal	%	An- tal	%	An- tal	%	An- tal	%
<i>Domänverkets avverkningar i egen regi.</i>																
Domänverket	156	95	27	79	1	50	2	29	1	25	17	47	1	100	205	82
Arbetarna	9	5	7	21	1	50	5	71	3	75	19	53	—	—	44	18
Summa	165	100	34	100	2	100	7	100	4	100	36	100	1	100	249	100
<i>Å rot försållda virkesposter från statsskogar.</i>																
Domänverket	12	17	21	24	4	80	4	21	2	11	4	24	—	—	47	22
Virkesköpare	53	76	46	52	1	20	12	63	1	6	5	29	—	—	118	54
Arbetarna	5	7	21	24	—	—	3	16	15	83	8	47	—	—	52	24
Summa	70	100	88	100	5	100	19	100	18	100	17	100	—	—	217	100
<i>Å rot försållda virkesposter från allmänna och besparingsskogar.</i>																
Skogsägaren	5	36	—	—	—	—	—	—	1	14	1	2	—	—	7	11
Virkesköpare	8	57	2	100	—	—	—	—	1	14	9	22	—	—	20	31
Arbetarna	1	7	—	—	—	—	—	—	5	72	32	76	—	—	38	58
Summa	14	100	2	100	—	—	—	—	7	100	42	100	—	—	65	100
<i>Bolags avverkningar d egna skogar.</i>																
Bolag	54	84	54	70	12	100	112	55	50	83	30	37	1	100	313	63
Arbetarna	10	16	23	30	—	—	93	45	10	17	50	63	—	—	186	37
Summa	64	100	77	100	12	100	205	100	60	100	80	100	1	100	499	100
<i>Samtliga kategorier.</i>																
Skogsägaren	227	72	102	51	17	90	118	51	54	61	52	30	2	100	572	56
Virkesköpare	62	20	48	24	1	5	12	5	2	2	14	8	—	—	138	13
Arbetarna	25	8	51	25	1	5	101	44	33	37	109	62	—	—	320	31
Summa	314	100	201	100	19	100	231	100	89	100	175	100	2	100	1,030	100

Tab. 17. Hushållerskornas antal och bostadsförhållanden vid gemensamma skogsarbetarhushåll.
Undersökning II.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17
Kategori av avverkning samt bostadsförhållandena för hushållerskorna	L ä n															
	Norrbottens		Västerbottens		Väster-norrlands		Jämt-lands		Gävle-borgs		Koppar-bergs		Värmlands		Samtliga	
	An-tal	%	An-tal	%	An-tal	%	An-tal	%	An-tal	%	An-tal	%	An-tal	%	An-tal	%
<i>Domänverkets avverkningar i egen regi.</i>																
Antal hushållerskor, som bott i eget rum, kök eller matrum..... 1	71	36	20	54	2	100	3	33	1	25	4	10	—	—	101	35
Antal, som bott bland arbetarna med avbalkning eller förhänge..... 2	115	59	16	43	—	—	4	45	1	25	31	75	—	—	167	57
Antal, som bott bland arbetarna utan dylik anordning..... 3	10	5	1	3	—	—	2	22	2	50	6	15	1	100	22	8
Summa	196	100	37	100	2	100	9	100	4	100	41	100	1	100	290	100
<i>Å rot försålda virkesposter från statens skogar.</i>																
Grupp 1	29	36	55	51	4	67	4	21	3	15	1	5	—	—	96	38
” 2	51	64	50	47	2	33	13	68	9	45	14	67	—	—	139	55
” 3	—	—	2	2	—	—	2	11	8	40	6	28	—	—	18	7
Summa	80	100	107	100	6	100	19	100	20	100	21	100	—	—	253	100
<i>Å rot försålda virkesposter från allmänna och besparingsskogar.</i>																
Grupp 1	10	59	1	50	—	—	—	—	1	12	9	20	—	—	21	29
” 2	7	41	1	50	—	—	—	—	2	25	17	37	—	—	27	37
” 3	—	—	—	—	—	—	—	—	5	63	20	43	—	—	25	34
Summa	17	100	2	100	—	—	—	—	8	100	46	100	—	—	73	100
<i>Bolags avverkningar å egna skogar.</i>																
Grupp 1	48	59	41	42	6	50	41	17	22	29	32	31	—	—	190	31
” 2	33	41	53	54	6	50	163	68	48	63	31	31	1	100	335	55
” 3	—	—	4	4	—	—	36	15	6	8	39	38	—	—	85	14
Summa	81	100	98	100	12	100	240	100	76	100	102	100	1	100	610	100
<i>Samtliga kategorier av avverkningar.</i>																
Grupp 1	158	42	117	48	12	60	48	18	27	25	46	22	—	—	408	33
” 2	206	55	120	49	8	40	180	67	60	56	93	44	1	50	668	55
” 3	10	3	7	3	—	—	40	15	21	19	71	34	1	50	150	12
Summa	374	100	244	100	20	100	268	100	108	100	210	100	2	100	1,226	100
<i>Hushållerskornas bostadsförhållanden enligt undersökning I.</i>																
Grupp 1	10	36	16	36	2	67	6	20	4	18	15	58	1	100	54	35
” 2	17	61	24	55	1	33	13	43	9	41	4	15	—	—	68	44
” 3	1	3	4	9	—	—	11	37	9	41	7	27	—	—	32	21
Summa	28	100	44	100	3	100	30	100	22	100	26	100	1	100	154	100

Tab 18. Antal härbärgen m. m. å statens skogar inom Norrland, Dalarna och Värmland
år 1935.

Undersökning III.

[illegible]

Tab. 19. Härbärgenas å statens skogar beskaffenhet — väggar, tak och golv — år 1935.

Undersökning III.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12
Överjägmästardistrikt	Antal här- bärgen	B o s t ä d e r n a s b e s k a f f e n h e t									
		Väggar av			Yttertak av					Golv av	
		timmer	bräder o. fylln.	annat	spån	bräder	papp	annat	plåt	trä	jord
Övre Norrbottens .. antal	503	476	7	20	165	310	11	—	17	469	34
%	100.0	94.6	1.4	4.0	32.8	61.6	2.2	—	3.4	93.3	6.7
Nedre Norrbottens.. antal	464	438	16	10	429	24	4	—	7	422	42
%	100.0	94.5	3.4	2.1	92.4	5.2	0.9	—	1.5	91.0	9.0
Skellefteå..... antal	218	202	14	2	198	16	3	—	1	190	28
%	100.0	92.7	6.4	0.9	90.8	7.3	1.4	—	0.5	87.1	12.9
Umeå..... antal	332	281	27	24	1 293	1 9	1 7	—	1 10	1 291	1 25
%	100.0	84.7	8.1	7.2	91.9	2.8	2.2	—	3.1	92.1	7.9
Mellersta Norrlands antal	603	581	7	15	570	9	7	5	12	521	82
%	100.0	96.3	1.2	2.5	94.5	1.5	1.2	0.8	2.0	86.4	13.6
Gävle—Dala antal	583	526	54	3	519	9	6	11	38	530	53
%	100.0	90.2	9.3	0.5	89.1	1.5	1.0	1.9	6.5	91.0	9.0
Bergslagsdistriktet (Karl- stads revir) antal	10	10	—	—	10	—	—	—	—	10	—
%	100.0	100.0	—	—	100.0	—	—	—	—	100.0	—
Summa antal	2 718	2 514	125	74	2 184	377	38	16	85	2 433	264
%	100.0	92.7	4.6	2.7	80.6	13.9	1.6	0.7	3.2	90.2	9.8

¹ Uppgifter saknas å 13 tak och 16 golv.

Tab. 20. Härbärgenas å statens skogar beskaffenhet — fönster, eldstad m. m. — år 1935.

Undersökning III.

Överjägmästardistrikt		Antal här- bär- gen	B o s t ä d e r n a s b e s k a f f e n h e t								
			Fön- ster	Eldstad			För- stuga	För- råds- rum	Käl- lare	Tork- rum	För ge- men- sam- t hus- håll
				Eld- pall	Öppen spis	Järn- spis					
Övre Norrbottens	antal	503	1,033	186	287	109	305	197	13	6	57
	%	—	—	—	—	—	60.5	39.1	2.6	1.2	11.3
Nedre Norrbottens	antal	464	1,061	338	125	59	310	259	12	34	101
	%	—	—	—	—	—	66.8	55.8	2.6	7.3	21.7
Skellefteå	antal	218	546	157	59	37	165	137	7	11	48
	%	—	—	—	—	—	75.5	62.8	3.2	5.0	21.9
Umeå	antal	332	827	233	102	45	227	167	18	4	37
	%	—	—	—	—	—	68.2	50.4	5.4	1.2	11.1
Mellersta Norrlands	antal	603	1,551	220	351	40	409	319	103	9	25
	%	—	—	—	—	—	67.8	52.8	17.1	1.5	4.1
Gävle-Dala	antal	583	1,537	303	208	94	462	275	16	18	21
	%	—	—	—	—	—	79.0	47.0	2.7	3.1	3.6
Bergslagsdistriktet	antal	10	36	—	4	6	7	6	—	—	—
(Karlstads revir)	%	—	—	—	—	—	70.0	60.0	—	—	—
Summa		2,713	6,591	1,437	1,186	390	1,885	1,360	169	82	289
	%	—	—	—	—	—	69.6	50.2	6.3	3.0	10.7

Tab. 21. Bostadsförhållandena vid hösten 1922 salubjudna rotstående virkesposter å statsskogarna i Norrland och Dalarna enligt revirförvaltarnas förslag.

Undersökning III.

1	2	3	4	5	6	7	8
Överjägmästardistrikt	Antal virkes poster	Poster vid vilka bostäder					
		upplätos av revirförvalt- ningarna		beräknades kunna erhållas i gårdar		beräknades bliva uppförda av virkes- köparna	
		Antal	%	Antal	%	Antal	%
Övre Norrbottens	124	29	23	21	17	74	60
Nedre Norrbottens	203	100	49	66	33	37	18
Skellefteå	125	21	17	83	66	21	17
Umeå	167	44	26	67	40	56	34
Härnösands	232	68	29	64	28	100	43
Mellersta Norrlands	305	156	51	78	26	71	23
Dalarnas	124	49	40	45	36	30	24
Samtliga	1,280	467	37	424	33	389	30

Tab. 22. Bostadsförhållandena vid hösten 1935 salubjudna rotstående virkesposter å statsskogarna i Norrland och Dalarna enligt revirförvaltarnas förslag.

Undersökning III.

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Överjägmästardistrikt	Antal virkes- poster	Poster vid vilka bostäder							
		upplätos av revirförvalt- ningarna		beräknades kunna erhållas i				beräknades bliva uppförda av virkes- köparna	
				flottningshär- bärgen m. m.		gårdar			
		Antal	%	Antal	%	Antal	%	Antal	%
Övre Norrbottens	15	6	40	1	6	4	27	4	27
Nedre Norrbottens	36	23	64	—	—	7	19	6	17
Skellefteå	207	49	24	5	2	132	64	21	10
Umeå	113	53	47	4	3	47	42	9	8
Mellersta Norrlands	314	168	54	13	4	94	30	39	12
Gävle—Dala	104	49	47	7	7	41	39	7	7
Samtliga	789	348	44	30	4	325	41	86	11

*Utdrag av protokollet, hållet i Kungl. Maj:ts lagråd den
18 februari 1937.*

Närvarande:

justitierådet AFZELIUS,
regeringsrådet ASCHAN,
justitieråden FORSBERG,
LIND.

Enligt lagrådet tillhandakommet utdrag av protokoll över socialärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet den 29 januari 1937, hade Kungl. Maj:t förordnat, att lagrådets utlåtande skulle för det i § 87 regeringsformen omförmälda ändamålet inhämtas över upprättade förslag till skogshärbärgeslag och lag angående ändrad lydelse av 10, 32, 33 och 35 §§ lagen den 29 juni 1912 (nr 206) om arbetarskydd.

Förslagen, som finnas bilagda detta protokoll, föredrogos inför lagrådet av t. f. byråchefen för lagärenden i socialdepartementet hovrättsassessorn Sven Björkholm.

Lagrådet lämnade förslagen utan erinran.

Ur protokollet:

Ragnar Kihlgren.

*Utdrag av protokollet över socialärenden, hållet inför
Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten i stats-
rådet å Stockholms slott den 19 februari 1937.*

Närvarande:

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena SANDLER, statsråden WESTMAN, WIGFORSS, MÖLLER, LEVINSON, ENGBERG, SKÖLD, NILSSON, QUENSEL, FORSLUND.

Efter gemensam beredning med cheferna för justitie-, kommunikations-, jordbruks- och handelsdepartementen anmäler chefen för socialdepartementet, statsrådet Möller, lagrådets den 18 februari 1937 avgivna utlåtande över de den 29 januari 1937 till lagrådet remitterade förslagen till *skogshärbärgeslag* och *lag angående ändrad lydelse av 10, 32, 33 och 35 §§ lagen den 29 juni 1912 (nr 206) om arbetarskydd* samt hemställer, att förslagen, som av lagrådet lämnats utan erinran, måtte, jämlikt § 87 regeringsformen, genom proposition föreläggas riksdagen till antagande.

Med bifall till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdade hemställan förordnar Hans Kungl. Höghet Kronprinsen-Regenten, att till riksdagen skall avlätas proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar.

Ur protokollet:

Viking Nilsson.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING.

	Sid.
Propositionen	1
Förslag till skogshärbärgeslag	2
Förslag till lag angående ändrad lydelse av 10, 32, 33 och 35 §§ lagen den 29 juni 1912 (nr 206) om arbetarskydd	6
Utdrag av statsrådsprotokollet den 29 januari 1937	8
Skogshärbärgeslagen	8
<i>Historik</i>	8
<i>Utredning och förslag i anledning av 1936 års riksdagsskrivelse</i>	13
<i>Förslag i 1937 års statsverksproposition angående skogs- och flottledsinspektionen</i> ..	15
Departementschefen s. 16.	
<i>Förslag till reviderad skogshärbärgeslag</i>	16
Behovet av ändrad lagstiftning	16
Departementschefen s. 17.	
Allmänna uttalanden angående lagens utformning	18
Departementschefen s. 23.	
Utvidgning av skogshärbärgeslagens tillämpningsområde (rubrik och 1 §) ..	24
Departementschefen s. 26.	
Allmänna bestämmelser om härbärgenas beskaffenhet (2 §)	29
2 § första stycket	29
2 § andra stycket	29
2 § tredje stycket	34
Departementschefen s. 34.	
Särskilda bestämmelser i fråga om härbärke, som användes vintertid under någon längre tid (3 §)	36
Luftutrymme	37
Avstånd mellan golv och innertak	38
Träggolv	38
Innanfönster	39
Förvaringsrum	40
Avträde	41
Departementschefen s. 41.	
Bestämmelser angående tillsyn å lagens efterlevnad (4 §)	43
Departementschefen s. 43.	
Tillämpning beträffande skogshärbärgeslagen av vissa bestämmelser i lagen om arbetarskydd (5—11 §§)	44
Departementschefen s. 44.	
5 §	44
6 §	45
7 §	47
8 §	48
9 §	50
10 §	50
11 §	50
Ikraftträdelse- och övergångsbestämmelser	51

	Sid.
Åtgärder avseende förbättrat arbetarskydd	52
Tidigare behandling av ifrågavarande spörsmål	53
Socialstyrelsens förslag	55
Yttranden	59
Departementschefen s. 61.	

Bilaga B.

<i>Transumt av skogs- och flottledsinspektörens till socialstyrelsen avgivna redogörelse för undersökning rörande skogsarbetarnas bostads- och levnadsförhållanden på arbetsplatserna i skogarna vintrarna 1934—1935 och 1935—1936</i>	64
--	----

Utdrag av lagrådsprotokollet den 18 februari 1937	112
Utdrag av statsrådsprotokollet den 19 februari 1937	113
